

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA,

DE

I V R E

SACRO ET PROFANO

CIRCA

INFIDEELES,

QVAM,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,

PRINCIPE PORVSSIAE, MARCHIONE BRAN-

DENBURGICO, RELIQA,

PRAESIDE,

DOMINO

IUSTO HENNINGIO BÖHMERO,

ICT. COM. PALAT. CAES. POTENTISS. REGI PO-

RVSS. A CONSIL. AVL. PROF. IUR. ORDIN.

ET h. t. DECANO,

IN REGIA FRIDERICIANA,

P R O L I C E N T I A,

SVM MOS IN VTROQUE IVRE HONORES CAPESSENDI

D. Septembr. A. M DCCXVII.

Horis ante & pomeridianis,

publico eruditorum examini submittit,

PAVLVS HENRICVS BYRONER,

AVGVSTANVS

HALAE MAGDEBURGICAE,

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

VIRO PERILLVSTRI
DOMINO
PAVLO a STETTEN,

SACRAE CAES. MAIEST. a CONSILIIS,
ET LIBERAE REIPVBLICAE AVGVSTANAE
DVVM-UIRO PRAEFECTO,
VIRIS ITIDEM
PERQVAM GENEROSIS, ATQVE MAGNIFICIS,
DOMINO

**MARCO CHRISTO-
PHORO WELSER,**
SEPTEM-UIRO, XENODOCHII AD SPIRITVM S.
REIQVE VENATORIAE PRAEFECTO.
DOMINO

**CHRISTOPHORO SIGIS-
MVNDO AMMAN,**
SEPTEM-UIRO, QVAESTORI, CONVENTVS ECCLESIASTICI
PRAESIDI, TEMPLORVM, SCHOLARVM, ET COLLE-
GII EVANGEL. CVRATORI PRIMARIO
OMNIVM ETIAM DIGNITATVM ATQVE ORDINVM
AVGVSTANAE CONFESSIONIS

SENATVI MAGNIFICO,
DOMINIS SVIS GRATIOSISSIMIS
PATRONIS ATQVE FAVORIBVS

OMNI HONORIS ET OBSERVANTIAE CVLTV
MAXIME DEVENERANDIS

INAVGVRALEM HANC DISSERTATIONEM
submisse offert & dedicat

PAVLVS HENRICVS BYRONER.

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA,
DE
IVRE SACRO ET PROFANO
CIRCA INFIDELES.

PROLEGOMENA
DE
FATIS INFIDELIVM VARIIS
SVB CHRISTIANIS.

§. I.

EX statu, qualitate, fama, aliaue aestimatione hominum iura admodum variare, adeo planum manifestumque est, vt extra omnem dubitationem constitutum sit. Hac de causa, meo quidem iudicio, circumspecte & provide agunt, qui ex circumstantiis historicis, aliisque causis ea, quae huc pertinent, eruunt, declarant, & congerunt, vt veras legum causas investigare possint. *Infidelium* iura euoluere constitui: quis vero ignorat, in plurimis haec a Christianorum iuribus esse diuersa, vt vel ipsa *religio* & cum hac coniunctae circumstantiae hoc induxisse videantur discrimen. Neque haec sola illam constituit: plures aliae adfuere causae, quae imprimis *infideles* sub Christi-

Status infidelium ex antiquitatibus eruendus, unde diuersa eorum iura fluunt.

anis degentes in abiectissimam conditionem, & *seruilem* quendam *statum* coniecerunt; unde non potuit non quoque deterima eorum conditio in foro civili emergere. Atque hoc ipsum est, quod, antequam ad ipsorum iurium euolutionem procedam, ex antiquitatibus ea, qua fieri potest breuitate, eruere constitui.

**Fideles qui-
nam dicantur.**

**fideles ex iu-
daeis & gen-
tilibus**

in fideles

**catechumeni
in fideles di-
cti.**

§. II. *Fideles* in sacris dicuntur, qui viuida in Christum fide praediti sunt, *πιστευοντες*, *Act. II, 44. IV, 4. 32.* obediētes fidei in Christum facti, *Act. VI, 7.* qui et *sancti* passim vocantur, *Act. IX, 13.* quae & similia alia praedicata indigitant, ipsam *praxin* ad fidem in Christum accessisse, quam imprimis primitiui Christiani vrgebant. Postquam vero Deus etiam gratia sua illuminaret gentiles, ut fidei in Christum sese totos darent, audita est passim appellatio *fidelium ex iudaeis* seu *circumcisione*, *Act. X, 45.* & *ex gentilibus* seu *praeputio praeditis*, *Act. XXI, 25.* quibus Deus aperuerat portam fidei, *Act. XIV, 27.* quique se ad Deum conuerterant *Act. XV, 19.* qui omnes tandem, & quidem primo Antiochia, dicti sunt *CHRISTIANI. Act. XI, 26.* His opponebantur *infideles*, qui alieni a fide saluifica in Christum erant, tam *iudaei Act. XIV, 2. Rom. XV, 31.* quam *gentiles 1. Cor. VI, 6. VII, 12. seqq. X, 27. XIV, 24. 2. Cor. IV, 4. 1. Tim. V, 8.* qui omnes *infideles* dicti sunt; potissimum autem iudaei, utpote quibus primario fides in Christum annunciata & oblata erat, *Rom. XI.* quam cum respuerent, gratia haec diuina gentilibus quoque communicata est. *Act. XIII, 46.* In scriptis patrum tertium genus accessit *catechumenorum.* Hi quidem non alieni erant a fide in Christum, sed *fideles* tamen haud dicebantur, quod praedicatum deum iis tribuebatur, qui baptizati erant, & eucharistiae participes. IUSTINVS martyr *Apol. II.* baptizatos vocat *credentes* & *a Christianis ascitos.* TERTULLIANVS *de pudic. c. 18.* distinguit inter eos qui ante *fidem* & post *fidem* h. e. baptisma lapsi erant, & AMBROSIVS *lib. I. de sacram. c. 1.* expressius ait: *in christiano viro prima est fides.* Idcirco recte *fideles* dicuntur, qui baptizati sunt. Apud AVGVSTINVM *tr. in Ioann. catechumeni & fideles* sibi opponuntur: *Interroga hominem Christianum, respondet tibi; non sum: adhuc quaeris ab eo, catechumenus an fide-*

fidelis? Idem discrimen iam notauerat TERTVLLIANVS de praescript. haeret. c. 41. Imprimis quis catechumenus quis fidelis, incertum est: pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant: etiam ethnici si supervenerint sanctum canibus & porcis margaritas, licet non veras, iactabunt.

§. III. Postquam ecclesia degeneravit in regnum politicum & Hierarchiam, latius extensa est appellatio *infidelium*, adeo ut hac ipsa omnes, qui sunt *extra ecclesiam* constituti, h. e. qui se separarunt ab imperio ecclesiastico, & a formula fidei praescripta recesserunt, *infideles* generaliori in sensu dicti fuerint, quales sunt haeretici, quippe qui *fidem* non habere dicuntur, & hi non sunt *in ecclesia* iuxta vulgatum illud: *extra ecclesiam non esse salutem, fidem, & Spiritum S.* vid. ANTON. RICCIULLVS de iur. person. extr. eccles. gremium exist. lib. V. c. 12. n. 8. PASSERIN. de pollut. eccles. disp. VIII. c. 20. n. 2. Non diffitentur tamen Pontificii teste PASSERINO cit. l. proprie *infidelium* nomine, praesertim in iure Canonico venire solum gentiles & iudaeos, non autem haereticos, quia baptismum receperunt, nec ab omni in Christum fide alieni sunt, licet in ea errare dicantur, imo semel dicuntur *subditi facti ecclesiae* per indelebilem baptismi characterem. Adeo autem IDEM cit. l. n. 5. hoc extendit, ut ne quidem eos, qui a fide desciverunt, & ad gentilismum vel iudaismum transiverunt, *infidelium* nomine complecti velit, quod ecclesiae se per baptismum dederint, & hi adhuc sub eius iurisdictione esse censeantur. Verum hanc sententiam Pontificiis relinquimus, quippe qui talem ecclesiae statum haud agnoscimus, adeoque hos apostatas *infidelium* quoque numero accensemus. Denique etiam paruulos non-baptizatos *infidelium* numero inferunt, & quidem *negatiue talium*, teste PASSERINO cit. l. c. 21. n. 1. quae doctrina orta est ex patrum traditione, qui Christianos demum *fideles* post baptismum appellabant, interim tamen Catechumenos minime inter *infideles* collocabant, adeoque & hos hic excludimus.

§. IV. Facile hinc patet an & quatenus *atheï* *infidelium* numero quoque accenseri debeant. Hos peiores infidelibus esse vel ideo credunt, quod hi adhuc quaecunque numen vene-

Infideles postea etiam dicti qui se ab ecclesia dominante separarunt.

Sed magis improprie.

An Apostatae infideles sint.

An paruuli haud baptizati?

An athei?

rentur & agnoscant, & aliquem adhuc cultum, licet peruersum, habeant: illi vero omnem omnino diuini numinis conceptum delere ex animis hominum studeant, & ita quam alienissimi a fide in Christum sint. Quin quod non raro *infideles* cum haereticis confundantur, ex vitio communi, quo quosuis dissentientes statim pro atheis habent, ut ita magis omnem iram atque furorem in eos effundant. Hac de causa *conuictos de atheismo* etiam huc referendos esse censeo, quatenus itidem iura singularia plura in eos cadunt, quae illis cum fidelibus non possunt esse communia. conf. Dn. BVDDEVS *de Atheismo cap. II. §. 1.* Illustr. THOMAS. *ad Lancelott. Lib. IV. tit. IV. §. 14. not. 219.* Vbi & ipsemet confitetur, atheismum esse *infidelitatis* speciem. Hoc obiter addo, Pontificios magis atheos ad apostatas relatores esse, quoniam plerique in ecclesia nati & baptizati esse dicuntur & a fide desciscunt.

**Calamitates
Christiano-
rum sub gen-
tilibus & iu-
daeis.**

§. V. His praelibatis propius ad fata et statum *infidelium* h. e. *gentilium et iudaeorum* accedo, quae eosdem sub christianis in abiectissimum coniecerunt statum. Generatim si idtum dominantis religioni, tum odio vatiniano fidelium in eos adscripserim, meo iudicio, non errauero. Ipsi Christiani sub *gentilium* dominatu eadem, imo grauiora, fata habuerunt, quae facile eorum animos, postea magis erectos, incendere potuerunt, vt par pari referrent. Quantis calamitatibus, odiis et persecutionibus *fideles* sub *iudaeis* expositi fuerint, acta apostolorum satis docent, quae mala et odia ne quidem cessarunt, vbi diruta Hierosolyma ipsimet in statum fere seruilem coniecti sunt, vt ne hiscere quidem potuerint. Grauiorem experti fortunam sunt sub *ethnicis* dominatum vbique religionis habentibus, maxime cum ab eorum instituto vita et mores christianorum prorsus abhorrerent, et idololatricae religioni nihil magis proprium et conueniens esset, quam sacra peregrina contemnere, eradicare, eosque odio prosequi, qui illis addicti erant. Inde tot calumniae et obrectationes in Christianos ortae sunt, vt eo magis omnium odiis exponerentur, quas magno studio collegit CHRISTIAN. KORTHOLT *in pagano obrectatore*. Inter plures alias calumnias hoc criminis christianis

datum est, quod doctrina eorum statui reipublicae minime conueniret; quod christiana fides *incerta*, *vana*, et maxime *idololatrica*, imo *incestuosa* esset; quod non alii huic religioni quam rudes, stupidi, barbari, imperiti, sordidi, inculti, stolidique nomen darent: quod *atheï* essent, incestaque conuiuia celebrarent; quod nocturna sacra et antelucanos coetus, gentilibus tantopere inuisos, instituerent, et quae sunt alia conficta crimina, quae hic plenius recensere non vacat. Sufficit inde constare, quot quantisque malis fideles sub dominantibus gentilibus expositi fuerint, id quod historia persecutionum dirissimarum sub imperatoribus ethnicis a KORTHOLTO descripta satis indicat.

§. VI. Tot tantisque calamitatibus per tria secula con-
 quassati Christiani tandem seculo quarto ad exoptatam, vt pu-
 tauerunt, pacem, deuenerunt, CONSTANTINO M. ad sacra
 eorum accedente, quo ipso non tantum religio christianorum
tuta & honorata, sed etiam paulatim *dominans* facta fuit, vt ait
 ZIEGLER. in *praefat. tr. de episcopis*. Hoc rerum statu magna
 cultus Christianorum sacer cepit incrementa, & vndique dila-
 tatus est. Id ipsum admodum exacerbauit animos gentilium,
 iudaeosque fere in furorem coniecit, dum illi vltimum diem
 suae religioni instare crederent; hi vero aliis de causis Christia-
 norum quieti officere omni studio tentarent, maxime ex iudicio
Zeh, de quo vid. SELDENVS *lib. VI. de iure nat. & gent. secund.*
disciplin. christianor. c. 4. Inprimis hi variis vexabant malis e-
 os, qui relictâ superstitione iudaica ad Christianismum transi-
 rent, teste EPIPHANIO *haeresi X.* vel iuxta alios XXX., quod
 exemplum IOSEPHI, a iudaeis pessime habiti, sub CONSTAN-
 TINO M. declarat. Hac de causa CONSTANTINVS in *l. 3.*
Cod. de iudaeis A. 315. constituit: *quod si quis post hanc legem a-*
liquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum re-
spexerit, saxis (non satis, vt vulgata legit) aut alio furoris ge-
nere, (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit attentare, mox
flammis dandus est, & cum omnibus suis participibus, concre-
mandus. Similiter anno 336. noua lege christianos ab iniuria
 iudaeorum vindicauit, sed poenam tantum arbitrariam consti-
 tuit.

Scena muta-
 ta est sub
 Constantino.

Inde gentili-
 um & iudaeo-
 rum irae con-
 tra christia-
 nos

contra quos
 lex à Constan-
 tino lata

Inde Christiani
ni contra in-
fideles ani-
mosiores facti

tuit, ceu liquet ex *l. 5. cod. Theod. de iudaeis*. Inde animo-
fiores facti christiani facti christiani, quibus alta mente repo-
sta manebat iniuria longo tempore perpessa, ad iudaeos op-
primendos omne attulerunt consilium, maxime cum publice
religio eorum *secta feralis et nefaria, turpitudine & peruersi-
tas* dicta fuerit, ut ex tot legibus a GODOFREDO in *paratitl.
ad tit. de iudaeis Cod. Theod. collectis* liquet, simulque inde con-
stat, quod ad eorum *nefariam sectam* accedere & conciliabu-
lis eorum se applicare, sub grauissima poena, prohibitum fue-
rit. vid. *l. 1. Cod. Theod. in fin. de Iudaeis*. Interim CONSTANTINVS adhuc mitius cum iis egit, ac quidem imperatores
gentiles, quod variae leges in eorum fauorem factae ostendunt,
ut assensum vix mereatur narratio CHRYSOSTOMI relata in
Orat. III. in iudaeos tom. I. in qua contendit, CONSTANTINVM
iudaeis, Hierosolymam restaurare tentantibus, aures abscin-
dere iussisse, eosque tanquam *mancipia* vndique dispersisse, at-
que ad baptismum suscipiendum coegisse, quam fabulam refel-
lit BASNAGE dans *l'histoire des juifs lib. VIII. c. 4. §. 3.*

& gentilium
sacra cum
templis hinc
inde euerfa.

§. VII. Durior fere gentilium fortuna fuit, quorum
cultum publicum idololatricum prorsus abolere, quantum fieri
potuit, studuit. Iam anno 331. & praecipue 333. gentilium tem-
pla euerfa sunt; quorundam in vrbibus fanorum vestibula nu-
data, valuisque, iussu imperatoris, orbata; aliorum tecta cor-
rupta tegulis amotis, aureaque simulacra abolita sunt, teste HI-
ERONYMO in *Chron. ad A. 331.* Idem confirmat THEODO-
RITVS *lib. V. hist. eccles. cap. 21.* in eo tamen ab HIERONYMO
discrepans, quod templa eorum nequaquam destruxerit. Ver-
ba eius haec sunt: *Post haec fidelissimus imperator aduersus
gentilium superstitionem studium suum conuertit, legesque scri-
psit, quibus idolorum fana destrui iubebat.* Nam Constantinus
quidem *M. omni laude dignissimus*, qui primus pietate imperi-
um ornauit, cum orbem terrarum adhuc insanientem erga simu-
lachrorum cultum videret, ne daemonibus sacrificaretur omnino
interdixerat. Eorum tamen templa nequaquam destruxerat,
sed occludi tantum praeceperat. Eius quoque filii paternis in-
stiterunt vestigiis. At Iulianus impietatem renouauit, & ve-
tu-

tusti erroris flammam suscitavit. Postea Iovianus imperium adeptus simulachrorum cultum denuo prohibuit. Valentinianus deinde maior, iisdem usus legibus Europam gubernavit. Valens vero, aliis quidem omnibus permisit colere ut vellent, iisque quos colerent, observantiam exhibere. Solis iis, qui apostolicam doctrinam tuebantur, bellum inferre nunquam destitit. Itaque quam diu ille imperium tenuit, & in aris incendebantur thura: & libamenta ac sacrificia simulachris suis offerebant pagani, & publicas epulas in foro celebrabant. Et Bacchi sacris initiati, cum coprinis pellibus cursitabant, canes discerpentes, furentesque & bacchantes, & alia peragentes, quibus magistri ipsorum festus dies indicatur. Quae omnia cum fieri reperisset fidelissimus imperator Theodosius, funditus sustulit, & perpetua oblivione texit. Primus ergo inter alios Episcopos Marcellus, vir undequaque praestantissimus, legis illius praesidio munitus, urbis quam regendam susceperat, fana destruxit, fiducia magis in Deum, quam hominum opera ad eam rem usus. Vix tamen in dubio ponendum esse censet SAM. BASNAGE in *annal. eccles. ad A. 33. §. 5.* quin ipsa numinum fana euerti iusserit, quod testimonio EVNAPII confirmat, & praeterea pluribus aliis documentis illustrat GODOFREDVS in *commentar. ad l. 2. Cod. Theod. de pagan.*

§. VIII. Imperatores, qui Constantino successerunt, **Post Constantinum maiorem** maiori impetu rem aggressi sunt ad eradicandam superstitionem gentilium. Nam A. 341. CONSTANS hanc tulit legem: **cum feruore sacra gentilium euersa sunt.** Cesset superstitio: sacrificiorum aboleatur insania. Nam qui-
cunque contra legem diui principis parentis nostri, & hanc nostrae mansuetudinis iussionem ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & praesens sententia exeratur, vid. l. 2. cod. Theod. de pagan. Potissimum tamen occupatus fuit in templis gentilibus urbium euertendis. Extra oppida & ciuitates in agris, in itinere, templa frequentissima erant, quae dirui **saluis factis in agris,** prohibuit in l. 3. cod. Theod. de pagan. aiens: quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit, tamen volumus, ut aedes templorum, quae extra muros sunt positae, intactae incorruptaeque consistant. Nam cum ex nonnullis vel ludorum vel circensium, vel

vel agonum origo fuerit exorta, non conuenit ea conuelli, ex quibus populo Romano praebeatur priscarum sollemnitatis voluptatum. Anno 353. CONSTANTIVS (non CONSTANTINVS vt vulgata lectio in l. 1. cod. de pagan. habet, vid. GODOFRED. ad l. 4. cod. Theodos. de pagan.) paulo generalius omnem cultum idololatricum prorsus tollere curauit his verbis: *Placuit omnibus locis atque urbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. Quod si aliquid forte huiusmodi perpetraverint, gladio ultore sternantur, facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter puniri rectores prouinciarum, si facinora vindicare neglexerunt.* Eodem anno quoque sacrificia nocturna abolere curauit, iuxta l. 5. Cod. Theodos. de pagan. & anno sequenti poenam capitis constituit in eos, quos operam sacrificiis dare, vel colere simulachra constiterit, iuxta l. 6. Cod. Theodos. de pagan. His legibus tamen superstitionis gentilium prorsus aboleri non potuit, maxime cum in agris non omnino cultus gentilium cessaret, & hinc inde hi diis suis supplicarent, vt de IULIANO testatur AMMIAN. MARCELLINVS Lib. XVI. c. 6.

Inde gentiles dicti pagani.

Variae de hac appellatione sententiae examinantur.

§. IX. Inde forsan occasio nata est, gentilibus nomen paganorum tribuendi. Non antiquam, sed recentem eam vocis significationem esse fatetur SAM. PITISCVS in *lexico antiquit. Romanar. voce paganus*, confirmatque GODOFREDVS in *not. ad tit. Cod. Theod. de pagan.* ostendens sub Christianis imperatoribus appellationem hanc *paganorum* demum cepisse, eiusque nominis initia in A. 365. incidere. Quare patres placitum antecessorum, qui gentiles *infideles* vocabant, repudiauerint, & cur nomen *paganorum* ei praetulerint, disquirat CONR. RITTERSHVS. in *commentar. ad Saluian. lib. VI. de gubern. Dei.* Ipse MATTHIAE BERGII sententiam recenset, existimantis in relinquendo nomine *infidelium* id videri secutos patres, quod atrocioris est in Latina lingua significationis nomen *infidelium*. Quocirca, pergit, poterant ab illius usu Christianos apud imperatores traduci ceu maledici, criminatores magistratuum, & aliorum omnium, qui non essent ex ipsorum cœtu, cum illos vocarent *infideles*.

*fideles velut iniuria ciuili eos afficientes. Quod autem paganos eosdem dixerunt, ideo factum puto, quia illud vocabulum mitius erat Romanis auribus, certe scelere carebat ciuili: neque proinde magnopere offendi poterant viri politici non-christiani, cum sic a christianis uocabantur, quasi a militia Christi alieni, et eam defugientes. Verum haec sententia per errorem supponit, sub imperatoribus gentilibus christianos hoc nomen iam usurpasse, quod antiquitati repugnat. Praeterea admodum improbabile est, paganos in sensu ciuili eos ideo dictos fuisse, quod a militia christianorum sacra alieni essent. Equidem negare nequit, eos, qui non militabant, paganos Romanis dictos fuisse: ast religionis certae culturam eo tempore quoque militiam dictam fuisse, non constat; alioquin etiam gentiles eodem sensu Christianos paganos appellare potuissent. Aliorum opiniones varias recenset GODOFREDVS cit. loc. quas hic non regustabo. Verior sine dubio ratio appellationis desumenda est a sacris paganilibus, quae circa haec tempora in pagis & ruri adhuc durabant, sacrificiis per vrbes iam iam fere deletis. De instituto horum sacrorum DIONYS. HALICARNASSEVS lib. IV. haec refert: *Vt etiam rusticanae multitudinis facilius iniri posset numerus, per singulos pagos aras iussit Seruius Tullius dedicari diis tutelaribus, quotannisque ibi conuentum fieri, & sacrificium, festum hoc cum primis religiosum constituens vocatum Paganalia, simulque eorum sacrorum ritus, qui nunc quoque seruantur, conscripsit. Ad id sacrificium eumque conuentum omnes paganos iussit in singula capita conferre certum numismatis genus, sed aliud viros, aliud mulieres, aliud puberes: quibus connumeratis per sacrorum praesides apparebat hominum numerus per aetates ac sexus distinctus. Haec ipsa relictæ erant gentilibus constitutione CONSTANTIS, vt supra obseruaui, & pro his conseruandis admodum solliciti fuerunt, vt vel ex LIBANII oratione, quam pro templis habuit, & a GODOFREDO edita est, liquet. Quia itaque aliquamdiu gentilibus sua pagorum superstitio relictæ fuit, inde pagani dicti sunt, et ipsa religio gentilium paganae superstitionis nomen accepit. vid. l. 20. cod. Theod. de pagan.**

Sub Iuliano
infidelium re-
ligio respira-
re coepit

& infideles
Christianis
par pari retu-
lere

vbi notabilis
Gregorii in-
uectiva in Iu-
lianum.

§. X. Non diu stetit haec christianorum pax & tran-
quillitas. IULIANVS ad imperium admotus studium perfe-
quendi iudaeos & gentiles magnopere impediuit, qui id vni-
ce egit, vt fana euerſa gentilium reficerentur, & publica sacra
gentilia in omnibus imperii partibus reuocarentur, Christiani
vero variis subiicerentur persecutionibus, quos adeo odio ha-
bebat, vt iudaeos maiore fauore dignos putaret. Iudaei &
gentiles inde ferociores facti par pari Christianis referre omni-
nitebantur ope, templa eorum incendebant, sacra turbabant,
& quouis modo eos affligebant. AMBROSIVS ep. 28. ad THE-
ODOSIVM scribens, illius temporis mala ita depingit: *At certe
si iure gentium agerem, dicerem, quantas ecclesiae basilicas iu-
daeii tempore imperii Iuliani incenderint: duas Damasci, qua-
rum una vix reparata est, sed ecclesiae non Synagogae impendiis;
altera basilica informibus horret ruinis. Incensae sunt basilicae
Gazis, Ascalone, Berythi, & illis fere locis omnibus, & vindi-
ctas nemo quaesivit. Incensa est basilica & Alexandriae a gen-
tilibus & a iudaeis, quae sola praestabat ceteris. Gentiles i-
psis christianis obiiciebant, quod florentibus rebus dissenti-
entes opprimere, & quauis ratione vexare studuerint. Ne-
gat id ipsum GREGORIUS Nazianzenus in orat. III. sed vix
negare id potuit. Ait equidem: Nos quibusdam temporibus
potentia floruiſmus, vos etiam quibusdam. Quid tandem simile
vestri a Christianis perpeſſi sunt, qualia saepe numero christiani
a vobis pertulerunt? Quam libertatem vobis eripuimus? in quos
plebem furentem concitauimus? in quos praesides plura etiam
quam ipsis imperatum esset, exequentes? quibus vitae pericu-
lum creauimus? imo quosnam praetoris, aliusue honoribus, qui
praestantissimis quibusque uiris debentur, submouimus? atque
vt summatim dicam, eccui aliquid simile intulimus, qualia mul-
ta a vobis patrata partim denunciata sunt? In re ipsa forſan
non erat differentia, quamuis in modo quodammodo; neque
enim ad eum gradum saeuitiae Christiani, florentibus rebus,
peruenerant, in quo pagani saeuiebant, prout etiam obser-
uat CLERICVS dans la bibliotheq. vniuers. tom. VIII. p. 44. In-
terim miror, GREGORIVM libertatem gentilibus non fuisse
adem-*

ademptam, negare potuisse, cum tamen sub *poena mortis* sacrificia iis essent interdicta. Sane vel ex GREGORII inuectivis liquet, quanta audacia episcopi cum imperatoribus egerint, quibus tamen, vtut tyrannis, veneratio summa debebatur, cuius prorsus GREGORIUS immemor est. Adeo atris coloribus IVLIANVM depingit, vt causae christianorum oppressae parum profuerit. Pro more magnopere BARONIVS *ad ann. 363. n. 77. seqq.* extollit hanc fandi libertatem in GREGORIO, qua se *horrendo monstro*, vt ait, opposuit, quod quo consilio dixerit, facile quilibet animaduertit.

§. XI. Dedit vero mox Deus his quoque Christianorum malis finem. Sublato e medio IVLIANO, christiani rursus animos sumserunt, & opus, quod ante Iuliani imperium inchoauerant, exaedificare studuerunt. Ipse GREGORIUS Nazianzenus facile intellexit, mortem IVLIANI gentilium sacris interitum allaturam esse. Inde in *orat. IV.* miserum ethnicorum statum deslet, simulque exhortatur Christianos, vt cum lenitate maiori eos tractent, nec fortuna sua prospera abutentes id gentilibus mali inferant, quod in gentilibus reprobarunt, quod monitum admodum sanum piūque erat. Nihilominus tamen admodum extollit, quod iam statuae deorum tanto cum feruore euerfae fuerint, quibus ante paucos dies cultus sacer adhuc praestitus. Recte vero de hac metamorphosi CLERICVS in *biblioth. vniuers. tom. XVIII. p. 54.* ita iudicat: *Mais ceux qui demeuroient dans le paganisme, étoient sans doute extrêmement choquez de la maniere, dont on traitoit les statues de leurs Dieux; & ne pouuoient regarder les Chrétiens, comme des gens moderez. Car en fin ces statues leur étoient aussi chères, que ce que les Chrétiens ont de plus sacré. D'ailleurs ceux qui changeoient de religion, comme d'Empereur, & qui deuenoient si subitement ennemis des Dieux, qu'ils auoient adorez toute leur vie, deuoient être fort suspects.* Vt vt vero IOVIANVS audaciam iudaeorum paululum represserit, morte tamen eius mox secuta facies rerum rursus mutata, & sub VALENTE *libertas religionum* plena restituta, & a VALENTINIANO confirmata. *Testes sunt leges*, ait, in *l. 9. C. Theod. de malef. & mathem.*

Mortuo Iuliano Christiani animos sumserunt

& rursus facris gentiliū vis illata

sed impetus hic paululum sub Valentino sedatus

a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique, quod animo imbibisset, colendi libera facultas tributa est. AMMIANVS MARCELLINVS lib. XXX. c. 30. id ipsum confirmat his verbis: hoc moderamine principatus inclauit, quod inter religionum diuersitates medius stetit, nec quemquam inquietauit, neque ut hoc coleretur imperauit aut illud: nec interdictis minacibus subiectorum ceruicem ad id, quod ipse coluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes ut reperit. Idem confirmant verba THEODORETI §. VII. adducta, quae illustrat ANTON. VAN DALE de oracul. diss. II. c. 6. p. 528. ubi ostendit VALENTINIANVM aut voluntate aut potestate defectum, aut metu rationibusue aliis politicis deterritum non eo fuisse prouectum, ut cum aliquo vigore publicum ethnicorum opprimeret cultum. Sed tandem etiam ipsemet imperator, ecclesiasticorum suggestionibus superatus, oppressioni gentilium studere coepit, de quo adferam iudicium CLERICI tom. XI. biblioth. chois. p. 258. Si ce bon Empereur ne continua pas sur ce pied-là, iusqu'à la fin, ce fut aparemment par les importunités des Ecclesiastiques; qui viuant des certaines opinions des peuples, & s'entetant de faire regner leur seuls sentimens, ne pouvoient souffrir, que l'on traitat humainement ceux, qui étoient d'une autre religion; & importunoient si fort les empereurs, qu' enfin il falloit persecuter les Payens & les heretiques pour avoir quelque repos. C'est a dire, qu'il failloit deshonorer la religion Chretienne, pour contenter ceux qui pretendoient en être les uniques soutiens.

quamuis haec
pax gentili-
bus parum
profuerit.

In occidente
Gratianus
cultum genti-
lium euertere
studuit.

In occidente eodem tempore GRATIANVS in fanis paganorum diruendis operam rursus dedit, & imprimis Gracchus praefectus urbis, qui anno 376. fana profana destruxit, eo nomine laudatur ab HIERONYMO in epist. VII. ad Laetam: ante annos paucos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine cum praefecturam gereret urbanam, nonne specum Mitbrae & omnia portentuosae simulacra, quibus Lorax, Niphus, Miles, Leo, Perses, Helias, Bromius Pator initiantur, subuertit, fregit, exussit, & his quasi obsidibus ante praemissis impetrauit baptismum. De hoc facto ita canit PRUDENTIUS lib. I. aduers. Symmachum:

Iam

*Iam quid poplicolas percurram carmine Gracchos
Iure potestatis fultos, & in arce Senatus
Praecipuos, simulachra Deum iussisse reuelli.*

Haec bella domestica cum gentilibus quotidie aucta, res eorum adeo attriuere, vt tandem succumbere debuerint, & in abiectissimum statum deducti fuerint.

§. XII. Videlicet non tantum *autoritate publica* sacra **populus priuato ausu** paganica sunt prohibita, & templa passim euerfa, sed, quod intolerabilius fuit, plebis audacia, monachorum ut plurimum **contra Synagogas & templa gentilium** instinctu, in tantum processit, vt paganorum templa impune **faciunt** dererent, & synagogas iudaeorum incenderent, bellum quasi quotidianum cum infidelibus intuitu sacrorum gerentes. Ipse **HIERONYMVS** in *praefat. lib. II. commentar. in epist. ad Galat.* memorat, magno populi impetu idolorum templa quati consueuisse. Ad hunc impetum praecauendum coacti sunt gentiles, ingenti soluta pecunia, custodiam Christianorum templis suis apponere, quod tamen, ne in posterum fieret **VALENTINIANVS & VALENS** lege lata cauerunt: *Quisquis seu iudex seu apparitor ad custodiam templorum homines christianae religionis apposuerit, sciat non saluti suae, non fortunis esse parcendum.* vid. **BARONIVS** in *annal. ad ann. 365. n. 42.* Hac de causa plebs **ad huc sub Theodosio M.** ferocior facta ab impetu in templa gentilium faciendo non destitit. Ipse quidem **THEODOSIVS M.**, teste **ZOSIMO lib. V. histor.** in vrbe templa destrui non mandauit, sed tantum ad sacrificia publica publicos sumtus denegauit, & ita *per indirectum* cultum idololatricum in vrbe imminuit, vt plenius **VON DALE cit. l. p. 534.** declarat, & subinde idem de Aegypti fati *p. 538.* docet. Plebis impetus in templa & sacra gentilium longe grauior fuit. Haec per prouincias orientis in urbibus nonnullis, & per agros potissimum, templa magnificentissima, non vlllo quidem imperatoris mandato, verum monachorum tantum zelo, conuiuentibus ad haec, imo consentientibus Episcopis, solo aequauit. Igitur **LIBANIVS** gentilis & orator Antiochenus, hac templorum strage excitatus, ad **THEODOSIVM** imperatorem *orationem pro templis*, a **IAC. GODOFREDO anno 1634.** primo editam, habuit, ostensurus in summa, persuasurusque, templa

quod ex Liba-
nii oratione
pro templis
habita illu-
stratur.

gentilium dirui non oportere, ut GODOFREDVS in argumen-
to orationis ostendit. Inter alia pag. 10. & 11. de monachorum
ausu ita loquitur: Tu igitur neque templa occludi, neque ul-
lum aditu arceri iussisti, neque ignem, neque turificationem,
neque alios fumigationum honores templis arisque eiecisti. At
enim pullati hi, pluraque elephantis comedentes, negotium vero
faceffentes multitudine potus his qui in cantus vicem iis potus
mittunt, occultantes vero haec pallore, per artem ipsis quaesi-
to, manente, o Imperator, atque obtinente lege tua, currunt
ad templa, ligna ferentes & lapides & ferrum: pars vero sine his,
manus, & pedes: Inde Mysorum praeda, deiectis tectis, dirutis
muris, deturbatis simulacris, excisis aris: Sacerdotes vero vel
tacere oportet, vel mori: primisque deiectis, curritur ad secun-
da tertiaque, & tropaea tropaeis legi aduersa cumulantur. Id-
que patratur quidem etiam in urbibus, ut plurimum vero in
agris, multique in singulis hostes: post innumera vero mala di-
persi hi rursus colliguntur, rationemque factorum inuicem de-
poscunt, pudorique est, nisi maxima mala quis patrarit. Porro
p. 12. damnum ostendit, quod templis ruricularum bellum in-
ferant, & pag. 14. ita pergit: Enimuero quid hoc aliud est, quam
in pace bello agricolas infestare? Neque enim damna ideo mi-
nora ipsis existunt, quod malo afficiantur a domesticis: nisi quod
& grauius est, quos iure rebus turbidis auxiliares habere de-
bebant, ab his pacatis rebus ea pati quae diximus: At enim, o
Imperator, cum hostile aliquid tibi innotescit, militem colligis,
armaque paras, & cum ducibus consilium confers, & hos qui-
dem emittis, quibus necesse est, his vero rescribis ad ea, de qui-
bus consulunt. Haec vero noua moenia, aestiuique labores, quid
sibi volunt haec omnia, & quonam spectant? & quid conducunt
urbibus agrisque? Securam videlicet uti ducant vitam, altum-
que dormiant, neque bellico tumultu turbentur, verum uti bene
norint omnes, quod si quis forte irruat, accepto potius damno,
quam illata iniuria discessurus sit. Cum igitur tua extrinsecus
bella

*bella cessent, quomodo quidam sub te positi in alios sub te consti-
 tutos feruntur, communibus bonis eos frui haud sinentes? Quo-
 modo non tuam providentiam & curas & labores iniuria affici-
 unt, o Imperator? quomodo non & per ea, quae faciunt, tuae
 quoque voluntati bellum inferunt? In sequentibus respondet
 ad obiectiones monachorum & plebis Christianae, easque di-
 luere intendit; praeterea pag. 30. rursus exaggerat audaciam
 plebis, inquiens: Verum ad hos redeo, iniustitiae eorum pro-
 bationem ex dictis nunc facturum. Agē quare dicitis magnum
 hoc templum destructum? non quia ita Imperatori visum: re-
 ste: non igitur destruentes, iniuria fecerunt, faciendo quae Im-
 peratori non probantur: & quisquis facit, quae Imperatori vi-
 sa non sunt, non is peccat? Nonne? Vos vero hi estis, quibus
 nil tale dicere licet pro iis, quae fecistis. Dic mihi quare hoc
 Fortunae templum saluum est & Iouis, & Minervae, & Bac-
 chi? An quia volebatis haec manere? non: sed quia nullus in
 ea ius vobis dedit, quod tamen vobis sumsisistis circa ea, quae ex-
 cidistis. Quomodo igitur non poenae obnoxii sitis? aut quomo-
 do quae fecistis, iure facta dicitis, cum ea, quae passa sunt, nihil
 admiserint? Quod utique speciem aliquam haberet, si Tu Impe-
 rator edixisses; Nemo sub me constitutus Deos putet, neque co-
 lat, neque quidquam ab his boni postulet, neque sibi, neque li-
 beris, nisi clam & latenter; omnes vero sistant se eo loci, quem
 ipse colo, & pergant communicaturi iis, quae ibi sunt, easdem-
 que preces quas illi faciant, & caput suum submittant eius ma-
 nu, qui turbam temperat, inobedientem vero mori omnino con-
 tinget. Haec quidem edicere tibi proclive erat, at non edixi-
 sti, neque hanc in partem hominum animis iugum imposuisti:
 enimvero illud quidem isto melius existimas, at non ideo istud
 impium, quodque iure multetur. Sed neque tales (homines)
 ab honoribus submovisti, quin & Magistratus contulisti, & con-
 vivas fecisti. Idque & multoties antea fecisti, & nunc prae-
 ter alios tibi sociasti (conducere id Imperio censens) virum per
 Deos*

Deos iurantem, tum apud alios, tum apud te quoque, neque succenses, neque iniuria affici huiusmodi iureiurando putas, neque omnino malum esse, meliores spes in Diis habentem. Cum igitur Tu nos non abigas, quemadmodum neque ille, qui Persas armis fugauit, quomodo subditos aliter hanc in partem quam ipsi sentientes fugant isti? quo iure irruptiones has faciunt? qua ratione aliena contrectant, cum ira agrorum? Quomodo haec quidem destruunt, illa vero, tollentes auferunt: iniuriae factorum, & hanc iniuriam addentes, quod factis gloriantur? Nos quidem, o Imperator, haec & laudante & probante te feremus: ostendemusque, etsi non sine dolore, obsequi nos edoctos. Si vero neque tu potestatem feceris, hi vero audebunt vel inre-culas nostras, vel in moenia insurgere, noris, agrorum dominos & sibi & Legi opitulaturos.

Ipsa Chryso-
stomus quo-
que in extir-
pandis sacris
gentilium oc-
cupatus fuit.

§. XIII. Singularis quoque CHRYSOSTOMI sollicitudo pro cultu Ethnicorum extirpando fuit, adeo, ut ad templa eorum diruenda manum adiutricem attulisse dicatur. Laudat eius certamina magnopere BARONIVS in annal. ad ann. 386. n. 54. ex actis eius antiquitus scriptis: Liceat videre in vniuersa regione ciuitatis domos quidem oratorias Deo excitari, templa autem simulacrorum, si quae remanserant, diruta funditus in terram prosterni. Post pauca haec adduntur n. 55: Quae autem in Casio monte in templo, quod illic erat gentilium (& quidem celeberrimum, ore scriptorum pene omnium celebratum templum Iouis Casii) ab illo viro facta sunt: quis est adeo inuidus, aut negligens, aut deses, ut ea sustineat praetermittere? Quo in loco cum tantus error prius esset diffusus, & multitudo quidem assidue veniret innumerabilis, fieret innumerabilis, fieret autem immensum animalium sacrificium propter cultum, pro dolor, daemonum: perierunt illa omnia & extincta sunt zelo illius magnae, & quae a Deo monebatur, animae. Neque haec sunt digna, quae mandentur silentio, quae facta sunt in fastigio ciuitatis in templo Veneris, & quod non solum studuerit, ut id di-

dirueretur, sed etiam ut in eo loco viri sancti habitarent, terribiles iis, qui eo subibant daemonibus: adeo ut illi quidem procul expulsi fuerint, tanquam armis quibusdam terribilibus intentatis eorum virorum precibus: homines autem, qui circum circa habitabant, non solum a laesione illorum liberarentur, sed etiam maximam acciperent utilitatem, cum possent versari cum monachis; qui perfecti erant in Dei timore. Illius mentis & studii etiam est opus, profani templi destructio, quod fuit in arce Bel, & ad solum usque facta eius demolitio.

§. XIV. Nec minor AMBROSII Zelus in synagogis iudeorum euertendis erat, quod velexustio synagogae ad suggestionem cuiusdam Episcopi, cuius defensionem suscepit, demonstrat. Equidem, ut PAVLINVS in vita Ambrosii refert, THEODOSIVS, relatione de hoc incendio ad se facta, praeceperat, ut synagoga ab Episcopo reaedificaretur; verum cum huius praecepti tenor ad aures AMBROSII delatus fuisset, epistola ad Imperatorem data intercessit, ne tale quid fieret. Magna sane libertate, ne quid amplius dicam, ad Imperatorem scribit, factumque quouis modo in *epist. 29.* non tantum approbat, sed etiam laudat, imo libertatem, qua utitur, admodum necessariam esse docet. Post haec pergit: *causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit, quod metuum, consideremus. Relatum est a Comite orientis militarium partium, incensam esse synagogam, idque auctore factum Episcopo. Iussisti vindicari in caeteros, synagogam ab ipso aedificari Episcopo. Non astruo, expectandam fuisse assertionem Episcopi: Sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum & ipsi mouentur iniuria Dei, aut ecclesiae contumelia. Sit aliquis iste Episcopus feruentior in exustione synagogae, timidior in iudicio: Non vereris, Imperator, ne acquiescat sententiae tuae, ne praeuaricetur non times? Non etiam vereris, quod futurum est, ne verbis resistat Comiti tuo? necesse erit igitur, ut aut praeuaricatorem, aut martyrem faciat: utrumque alienum temporibus tuis, v-*

C

trum-

Nec minor
Ambrosii Ze-
lus in Syna-
gogis iudeos
rum euertendis

adeo ut etiam
verecundiam
erga impera-
torem depo-
nisse videa-
tur.

trumque persecutionis instar, si aut praevuaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet causae exitus. Si fortem Episcopum putas, caueto martyrium fortioris: si inconstantem, declina lapsum fragilioris: plus enim astringitur, qui labi infirmum coegerit. Haec posita conditione, puto dicturum Episcopum, quod ipse ignes sparserit, turbas compulerit, populos concluderit, ne amittat occasionem martyrii, & pro inualidis subiicias validiorem. O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio sui gratia. Ut vero eo magis omnem culpam ab Episcopo, cuius autoritate haec incensio facta erat, remoueret, haec addit: Hoc est, Imperator, quod poposci & ego, ut in me magis vindicares, & hoc si crimen putares, mihi adscriberes. Quid mandas in absentes iudicium? habes praesentem, habes confitentem reum. Proclamo, quod ego synagogam incenderim: certe quod ego illis mandauerim, ne esset locus, in quo Christus negaretur. Si obiiciatur mihi, cur hic non incenderim? diuino iam cremari coepit iudicio: meum cessauit opus. Et si verum quaeritur, ideo segnior fui, quia non putabam hoc vindicandum. Quid facerem quod nullo ultore sine praemio foret? Tangunt haec verecundiam, sed non reuocant gratiam, ne fiat opus, quo Dei summi contrahatur offensio. Eslo tamen, nemo Episcoporum ad hoc munus conueniat. Rogavi enim clementiam tuam; & licet ipse hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alii timidiore, dum mortem reformidant, offerant, ut de suis facultatibus reparetur synagoga? aut Comes ubi hos compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exaedificari iubeat. Habebis, Imperator, Comitem praevuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic Labarum, hoc est Christi sacratum nomine, qui synagogam instauret, quae Christum nesciat? Iube Labarum synagogae inferri; videamus si non resistunt. Erit igitur locus iudaeorum perfidiae, factus de exuviis ecclesiae: &

patrimonium, quod favore Christi acquisitum est Christianis, hoc transferetur ad donaria perfidorum? Legimus, templa idolis antiquitus condita de manubiis Cimbrorum, de spoliis reliquorum hostium. Hunc titulum iudaei in fronte synagogae suae scribent: Templum impietatis factum de manubiis Christianorum. CONF. BASNAGE dans l'histoire des juifs Lib. II. c. 5. §. 16. & seqq. ubi de intempestivo AMBROSII calore elegans fert iudicium.

§. XV. Generatim de populi violentia, qua erga iudaeos vsi sunt, ita iudicat praelaudatus BASNAGE cit. loc. c. 6. §. 3. p. 96. seqq. *Iudicium de populi violentia erga infideles* Ceux qui professent la religion regnante, se croient tout permis. Ils se persuadent, qu'ils signalent leur Zele à proportion des violences qu'ils exercent, & dans cette pensée ils ne donnent point des bornes à leur passion. Il est toujours de la prudence des Rois, de reprimer ces excès, & de nourrir la tranquillité publique en punissant un Zele cruel. Mais, on ne le fait pas souvent, & ceux, qui convaincus de la nécessité de le faire, l'entreprennent, n'y reüssent pas toujours. Ils rendent souvent leur religion suspecte; ils s'exposent aux railleries des peuples; ils attirent la haine des pretres, & les soulèvent contre eux. Cependant, un Prince ne doit point se laisser entraîner à des mouvemens fougueux, ni se mettre à la tête d'un peuple, qui ne respire que la sedition. Mais, où sont ceux, qui aient cet amour pour la iustice? Les Chrétiens, sous l'empire de Theodose, abbatirent les synagogues, sans en avoir d'autre raison, que la haine, dont ils estoient animez contre cette religion. Un particulier se trouvoit offensé par un juif. Il faisoit aussitot entrer la populace dans ses interets. On couroit en foule à la synagogue, & on la mettoit en feu. On les fit plusieurs fois dans la Macedoine, & l'Empereur fut obligé de représenter à ses suiets qu'il n'estoit pas permis à des particuliers, de se faire iustice, qu'il y avoit des tribunaux établis pour écouter leur griefs, & pour iuger de leurs plaintes, & il ordonna

donna aux iuges de ce pais-là, d'y tenir la main. Les Ecclesiastiques accoutumés à profiter du desordre, se joignoient au peuple. Ceux d'Antioche, où les juifs étoient nombreux & riches, pillèrent la Synagogue, & consacrerent à Dieu & à l'église ce qu'on avoit pillé. On croyoit sanctifier le vol, en donnant à Dieu, ce que le particulier n'auroit osé s'approprier, sans s'exposer au supplice. On se plaignit d'une conduite si scandaleuse, & les plaintes étoient si iustes, qu'elles furent appuyées par le Prefet du Pretoire, qui avoit informé du desordre & de raisons, qui l'avoient produit; & Theodose condamna le Clergé à restituer ce qu'il avoit pris, ou la valeur, & ordonna, qu'on leur assignât un lieu, pour rebatir un temple. L'arret étoit equitable, puis que les juifs vivoient dans l'Empire sur la bonne-foy des Edits. Cependant, il ne le parut pas à Simoneon le Stylite, qui vivoit alors, & qui prit violemment le parti du Clergé & des mutins d'Antioche. Il écrivit si fortement en leur faveur à Theodose, que non seulement il revoqua les ordres, qu'il avoit donnez; mais, il cassa le Prefet du Pretoire, qui lui avoit conseillé de punir les voleurs.

Inde seditiones
ciuiles
ortae,

§. XVI. Ex his bellis, quae templis gentilium inferbantur, seditiones & motus ciuiles ortos fuisse, facile coniici potest. Grauis imprimis strages contigit circa A. 391. in euerfione Serapii, nobilis ethnicorum apud Alexandriam templi, quod teste SOCRATE lib. V. cap. 16. ad instantiam THEOPHILI Episcopi iussu imperatoris destructum, simulque sacra gentilium publica contumelia exposita sunt. Theophilum hunc auctorem totius comoediae fuisse, docet SOZIMVS lib. V. histor. his verbis: *In hoc quidem tempore, post Ioannis aliorumque reditum, palam infesto in eum animo esse cepit. Cumque cuncta ex animi libidine gereret, omnium locorum Episcopos ad deiiciendum loco suo Ioannem concitat: Inter quos primus & summus erat Alexandrinae urbis in Aegypto antistes Theophilus, qui primus sacra-patriosque ritus aeternos oppugnare coepit.* Seriem totius rei

re ispecialius SÓCRATES his enarrat verbis: *Hanc potestatem nactus THEOPHILVS, nihil praetermisit, quo gentilium mysteria contumelia afficeret. Ac Mithrae quidem Spelaeum repurgavit: Serapium vero subuertit. Et cruenta quidem Mithrae sacra publice spectanda proposuit: Serapidis vero & aliorum deorum mysteria, quam ridicula essent, ostendit, phallos per medium forum sublimes circumferri iubens. Quae cum fieri cernerent gentiles, qui Alexandriae degebant, iique praesertim, qui philosophiam profitebantur, dolorem suum comprimere haud quamquam potuerunt: sed tragicis facinoribus, quae olim perpetraverant, multa grauiora adiecerunt. Etenim signo dato, omnes simul uno impetu in Christianos irruentes, obuium quemque obtruncant: sed & Christiani se ipsos defendere coeperunt, malumque malo cumulabatur. Pugna porro eo usque producta est, quoad caedis satietas finem malo imposuisset. Perierunt autem eo conflictu, ex gentilibus quidem pauci: ex Christianis vero quam plurimi. Vulnerati autem ex utraque parte erant innumerabiles. Exinde ob admissum facinus metus inuasit gentiles, iram principis reformidantes. Nam posteaquam cuncta pro libidine sua patrassent, & furorem suum caedibus exsatiassent, alius alibi se se occultauit. Multi etiam ex vrbe Alexandria profugerunt, per varias ciuitates dispersi. Ex quorum numero fuere Grammatici duo, Helladius & Ammonius: quorum ego admodum adolescens Constantinopoli auditor fui. Et Helladius quidem Iouis; Ammonius vero simiae sacerdos esse dicebatur. Malo ad hunc modum sedato; praefectus Alexandriae, & dux militum Aegypti, Theophilo in destruendis templis suppetias tulere. Ac templa quidem disturbata sunt. Statuae vero in lebetes & in alios ecclesiae Alexandrinae usus conflatae, cum Imperator Deos gentilium ad sustentandos pauperes ei donauisset. Ceterum Theophilus cum omnes deorum statuas confregisset, vnā illius, quem supra nominauimus Dei, integram seruari ac publice proponi iussit: ne gentiles, ut aiebat, quandoque inficiarentur, huiusmo-*

di se deos coluisse. Quam rem aegre admodum tulisse Ammonium Grammaticum, equidem certo scio. Quippe dicere solebat, graui iniuria affectam esse gentilium religionem, quod unica statua conflata non esset, sed ad religionis ipsorum ludibrium seruaretur. Helladius vero apud quosdam gloriatus est, quod in conflictu sua manu nouem homines interemisset.

Synagoga-
rum euerfio
variis legibus
prohibita.

§. XVII. Equidem anno sequenti 392. spem recuperandorum sacrorum a VALENTINIANO gentiles acceperant, quem proinde, verba faciente SYMMACHO, adierunt, & hoc deprecatore eum flectere, quamuis frustra, tentarunt, vt ostendit BASNAGE in *annal. eccles. ad cit. ann. n. 1.* Interim tamen quia furor populi tum erga iudaeorum synagogas, tum gentilium fana quotidie maiores fumebat vires, variis legibus violentia haec repressa est. Nam anno 393. constituerunt imperatores, ne quis sub christianae religionis nomine illicita quaeque praesumeret, & destruere synagogas atque exspoliare conaretur. vid. l. 9. C. Theod. de iudaeis. Idem repetitum an. 397. iuxta l. 12. C. Theod. eod. constitutumque: oportere a iudaeis irruentum contumelias propulsari, eorumque synagogas in quiete solita permanere. Quia vero ne sic quidem securitati iudaeorum satis prospectum fuit, nouis legibus opus fuit. Nam anno 412. teste l. 20. Cod. Theod. de iud. idem rursus repetitum est, speciatim vero in l. 21. C. Theod. quae est l. 14. Cod. repet. praelect. de iud. ita cautum: Nullus tanquam iudaeus cum sit innocens obteratur: nec expositum eum ad contumeliam religio qualiscunque perficiat. Non passim eorum synagogae, vel habitacula concrementur, vel perperam sine vlla ratione laedantur, cum alioquin etiamsi sit aliquis sceleribus implicitus, idcirco tamen iudiciorum vigor, iurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem. Sed vt in hoc personis iudaeorum volumus esse prouisum, ita id quoque monendum esse censemus, ne iudaei forsitan insolescant, elatique sui securitate quicquam praecipites in Christianam reuerentiam ultionis admittant. Idem repetitum in l. 25. & 26. C. Theod. de iud. anno 423. vbi simul increpantur hi, qui pleraque incon-

fulte

salte sub praetextu venerandae christianitatis admittunt, quod
 rursus in *l. 27. Cod. Theod. cit. tit.* eodem anno confirmatur.
 Tam graue vero odium erga infideles hi, qui fideles dici volu-
 erunt, ferebant, vt quouis modo eos violare, grauique iniu-
 ria afficere non erubescerent. Luculentum hac de re testi-
 monium praebent leges contra hos violatores latae, quorum
 pertinet *l. 14. Cod. de iudaeis*, & *l. 6. Cod. de pagan.* vbi ita: *Chri-*
fiani, qui vera sunt, vel esse dicuntur, specialiter demanda-
mus, vt iudaeis ac paganis quiete degentibus nihilque tentanti-
bus turbulentum, legibusque contrarium, non audeant manus
inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fu-
 erint violenti, vel eorum bona diripuerint, non ea sola, quae ab-
 stulerint, sed conuicti in duplum, quae rapuerint, restituere
 compellentur. Rectores etiam prouinciarum, & officia & prin-
 cipales cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri a popula-
 ribus haec permiserint, vt eos, qui fecerint, puniendos.

Imo & con-
 tra iniurias
 infidelibus il-
 latis legibus
 opus fuit.

§. XVIII. Liquet ex haftenus dictis, imperatores iu-
 daeis longe indulgentiores fuisse quam paganis, quippe qui
 maiora mala, florentibus eorum rebus, iis intulerant. Ne-
 que enim ea immunitas fanis gentilium indulta est, quam sy-
 nagogae acceperant, sed sacra gentilium tot legibus latis pror-
 fus prohibita sunt. Ostendit hoc ipsum ARCADII constitutio
 in *l. 13. Cod. Theod. de pagan.* anno 395. lata, qua statutum: nul-
 lum ad fanum vel quodlibet templum habere quempiam licenti-
 am accedendi, vel abominanda sacrificia celebrandi quolibet loco
 vel tempore. IDEM anno 396. in *l. 14. Cod. Theod. de pagan.* sa-
 cerdotibus gentilibus omnia priuilegia ademit, quod eorum
 professio per legem esset damnata; & quamuis gentiles ex quo-
 dam vaticinio crederent, annum 398 Christianae religioni fa-
 talem fore, teste ANTON. PAGI in *Critic. ad Baron. annal. ad*
cit. ann. spe tamen eos fefellit, quin potius ARCADIVS, teste
 EODEM *cit. loc. n. 24. & seqq.* ad suggestionem PORPHYRII E-
 piscopi Gazensis legem tulit de templis idololatricis eius ciuita-
 tis claudendis, & anno sequenti 399 festum gentilium Maiuma
 dictum sustulit in *l. 2. Cod. Theod. de maiuma*, antea permissum
 per *l. unic. Cod. de maiuma.* Solennia & rationem huius festi

Iudaeis longe
 indulgentio-
 res fuisse im-
 peratores
 quam paga-
 nis,

tradunt ANTON. GODOFREDVS *ad cit. l. 2.* ANTON. PAGI *ad cit. ann. n. 5.* CLERICVS *dans la biblioth. chois. tom. VIII. p. 273.* BASNAGE *in annal. eccles. ad cit. ann. §. 6.* Eodem anno HONORIVS *in l. 15. C. Theod. de pagan.* regustavit quidem antiquas prohibitiones; sed quia Zelus quorundam indiscretus eo processerat, vt *statuas & ornamenta operum publicorum* simul delerent, penitus id ipsum inhibuit, quin etiam *in l. 17. cod. Theod. eod.* quae est *l. 4. cod. rep. praelect. de pagan.* festos conuentus ciuium & conuiuia pagana, & communem omnium laetitiam permisit. Equidem Patres Concilii Carthagenensis V. *canone V. & VI. seu canone, LX. & LXI. codicis Africani,* ab HONORIO petendum decreuerant, vt talia conuiuia tollerentur, id tamen impetrare haud potuerunt. Imo quamuis sacrificia gentilibus interdicta fuerunt, minime tamen permisit HONORIVS, vt hoc praetextu ipsa aedificia diruerentur, ceu docet *l. 18. cod. Theod. de pagan. eod. anno lata,* vt ut nequidem hoc tempore a diruendis templis plebs abstinerit. Id forsan hoc consilio constitutum est, vt episcopi templa gentilium in ecclesias conuertere possint, quod eodem anno factum Carthagine, vbi celeberrimum Deae coelestis fanum christianae religioni dicatum est, teste PROSPERO *part. III. cap. 38.* Hoc modo christiani iniuriam, per tria prima secula perpeffam a gentilibus, vlti sunt, de quo optime iudicat CLERICVS *tom. VIII. biblioth. chois. p. 276.* *C'est ainsi que les Chrétiens continuoient à rendre aux payens ce qu'ils en avoient souffert, pendant les trois premiers siècles; au lieu des les gagner par la patience, & par la douceur, qu'ils avoient tant prêchées, lors qu'ils étoient les plus foibles. Cette conduite étoit propre à rendre les payens plus opiniâtres, en leur persuadant que les Chrétiens n'avoient affecté de parler de moderation & d'humanité, que par interet; & nullement par principe de religion, comme ils le disoient. Au moins, il est certain, qu'ils perdoient par-la le droit de se plaindre de la manière, dont les payens les avoient traités autre fois, & de vanter la douceur de leur religion; qu'ils deshonoroient tout à fait, par ces persécutions.*

Hoc modo
vlti sunt Chri-
stiani iniuri-
am a Paganis
acceptam.

§ XIX. Continuarunt Christiani bellum infidelibus il-
 latum etiam per seculum V., & paganis adeo graues fuerunt, vt
 fere funditus eos extirpauerint. Iam anno 408. ab ARCADIO,
 HONORIO, & THEODOSIO de nouo cautum erat, vt aedifi-
 cia ipsa templorum, quae in oppidis, vel extra oppida essent, ad
 vsum publicum vindicarentur, arae omnibus locis destrue-
 rentur, vel quicquam solennitatis paganicae ageretur. vid.
l. 19. C. Theod. de pagan. Denuo anno 415. sanctio haec repe-
 titi & magis aucta est, simulque sacerdotibus paganis iniun-
 ctum, vt de metropolitanis ciuitatibus discederent, ne forte
 lapsu offensionis Christianis fierent. Vid. *l. 20. Cod. Theod.*
ead. tit. Hoc ipso vires eorum adeo attritae sunt, vt publico fe-
 re contemptui essent expositi, & macula quadam notati. An-
 te haec tempora gentiles a Constantini M. temporibus ad mili-
 tiam, & summas imperii palatiique dignitates admissi fuerant;
 verum hoc seculo, maxime sub THEODOSIO iuniore, ii, qui
 catholicae sectae inimici dicti, anno 408. intra palatium mili-
 tare prohibiti sunt. vid. *l. 42. Cod. Theod. de haeretic.* Anno
 416. extensa haec constitutio, vt qui profano pagani ritus er-
 rore seu crimine polluantur, administratoris, vel iudicis honore
 decorari minime deberent. Hoc ipsum adeo statum paganorum
 imminuit, vt THEODOSIVS iunior an. 423. in *l. 2. Cod. Theod.*
de pagan. crediderit, nullos amplius superesse paganos, de quo
 etiam in *l. 23. cit. loc.* quodammodo dubitauit; id quod tamen,
 meo iudicio, tantum accipiendum de imminuto paganorum
 numero; adhuc enim gentiles superfuisse & fana, templa, delu-
 bra possedisse, quamuis forsan in occulto, liquet ex *l. 25. C. Theod.*
de pagan. quae anno 446. lata. Hac lege, quod notandum, quo-
 que cautum est, vt templa gentilium collocatione venerandae
 christianae religionis signi expiarentur, vt hac praecedente
 expiatione eo facilius in ecclesias Christianorum mutari pos-
 sent. Ceterum multae fuere causae, ob quas paganorum re-
 ligio, tot licet legibus latis, vno quasi impetu exstingui haud
 potuerit. Maximum sustentaculum, ait ANTON VAN DALE
de Oracul. diss. II. c. VI. p. 549. huius praeuae religionis publicique
 ipsius cultus erant magnates & procures Romani imperii, tam in
 D orien-

Seculo V. per-
 secutio erga
 paganos con-
 tinuata est.

Vt fere genti-
 les macula
 notati fuerit.

oriente quam in occidente, ut quibus subnixi ceteri eo audacius peragebant sua sacra, iisque exemplo maiorum firmiter inhaerebant, id quod plenius in *sqq.* declarat illustratque.

Varia iudaeorum fortuna per seculum V.

Seditio Alexandrina.

§. XX. Varia quoque per hoc seculum iudaeorum fortuna fuit, postquam odia inter hos & Christianos magis magisque accenderentur. Longum foret ire per singula horum motuum capita, cum vel vnicum exemplum *seditionis Alexandrinae* sufficere possit, ob quam fere centum millia iudaeorum ex hac vrbe pulsi sunt. Totam rei seriem plenius enarrat *SOCRATES lib. VII. c. 13. & 14.* Multus in hac pugna *CYRILLVS* Episcopus fuit, qui cum ingenti multitudine ad synagogas iudaeorum profectus eas illis ademit, iudaeosque vrbe discedere coegit. Per moleste hoc tulit *ORESTES* Alexandriae praefectus, adeo ut inter ipsum & *CYRILLVM* nouum bellum civile oriretur, monachis causam *CYRILLI* agentibus, populo vero Alexandrino praefecto suo opem ferente. In hac pugna virtus, ferocitas vel potius, monachorum maxime emicuit, qui duplici causa praefecto insultarunt: (I) quod iudaeorum expulsionem improbasset, violentiamque *CYRILLI* damnasset; (II) quod eum paganum crederent. Hac de causa ad ipsum accedentes *immolatorem ac paganum*, θύτην καὶ ἑθνητικὸν eum appellarunt, multisque aliis contumeliis affecerunt, adeo ut ad mala imminencia auertenda exclamare necessum habuerit: *se Christianum esse, & Constantinopoli ab Attico Episcopo baptizatum.* Monachi huic assertioni parum fidentes, nihilominus impetum in eum fecerunt, & inter illos *AMMONIVS* iacto lapide *ORESTEM* in capite percussit, qui deprehensus tormentis publice subiectus est, & tandem sub iis extinctus. *CYRILLVS* ob hoc egregium facinus *martyrem illum vocari iussit, magnitudinem animi illius multis laudibus in ecclesia persecutus, qui pro pietate certamen subiisset.* Sed audiamus *SOCRATEM* de hac causa ita iudicantem: *sed qui modestiores erant ex ipsis etiam Christianis, hoc Cyrilli studium erga Ammonium non probarunt. Compertum enim habebant, hunc temeritatis suae poenas dedisse, non autem tormentis immortuum esse, dum Christum negare compelleretur.* *CONF. BASNAGE dans l'histoire des Juifs l.*

VIII. c. 6. §. 9. vbi optime mores huius ambitiosi Episcopi depingit.

§. XXI. Reliqua si persequi speciatim vellem in im-
 mensum mare me immitterem, recensendo persecutio-
 nes & calamitates, quibus *infideles* & inprimis *iudaei* expositi
 fuerunt. Laconico ergo more vtar, & quasi per indicem re-
 liqua enarrabo. Iam inualuerat peruersus mos iudaeos per
 vim conuertendi, quod exemplo *SEVERI*, episcopatum in in-
 sula Minorca gerentis, probat *BASNAGE dans l'hist. des Juifs l.*
VIII. c. 7. §. 14. Samaritani inprimis odio habiti, qui prorsus
 exaequati sunt haereticis, eisdemque poenis subiecti. Liquet
 hoc ex *l. 18. C. de haeret. & Manich. & Samarit.* vbi dicitur:
Soli orthodoxi succedunt ipsis ex testamento, & ab intestato, & le-
gata capiunt. Caeteri autem haeretici, id est qui non sunt ortho-
 doxi & Graeci seu Pagani & Samaritae non militant, neque vlla
 dignitate decorantur, neque publicam adipiscuntur curam, ne-
 que docent, neque aduocationibus funguntur. Multa grauiora
 contra eos constituit *IUSTINIANVS* in nouell. 129. & 144. in qui-
 bus fere omne commercium ciuile ipsis ademtum est, quod reli-
 quis quoque iudaeis admodum graue fuisse facile coniici pot-
 est. Seculo VII. *GREGORIUS* in conuertendis gentilibus per
 Angliam ope *AVGVSTINI* admodum sollicitus fuit, et *Aldi-*
berte regi autor suaeque fuit *lib. IX. epist. 60.* vt fanorum aedi-
 ficia euerteret, & idolorum cultus insequeretur. Paulo post
 mutata sententia *lib. IX. epist. 71.* censuit, fana idolorum in ea-
 dem gente minime esse destruenda, sed aqua benedicta expi-
 anda, quia, ait, si fana eadem bene constructa sunt, necesse est,
 ut a cultu daemonum in obsequium veri Dei debeant immutari, ut
 dum gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorem
 deponat, & Deum verum agnoscens ac adorans ad templa quae
 consuevit familiariter concurrat. Eodem seculo *HERACLIVS* & iudeorum
 circa ann. 628. grauissimis malis affecit iudaeos vnius ob deli-
 ctum, simulque reges Galliae & Hispaniae induxit, vt cogerent
 iudaeos vel solum mutare vel religionem. Equidem in con-
 cilio Toletano IV. anno 633. habito canone 57. apud *HARDVI-*
NVM in actis concilior. tom. III. p. 590. constitutum est: nemini
 iudaeo-

Calamitates
 seculo VI. iu-
 daeis & sama-
 ritis illatae.

Fata genti-
 lium per se-
 culum VII.

& iudeorum

fata gentili-
um per secu-
lum VII. in
Germania

Pontifex sibi
adseruit do-
minium in o-
mnibus terras
gentilium,
easque in ali-
os transferre
conatus est

*iudaeorum ad credendum deinde vim inferendam esse, vbi simul tacite reprobatur factum Sisibuti regis, suafu Heraclii iudaeos per vim ad religionem trahentis. Sed mox scena mutata est in concilio Toletano VI. anno 676. habito, vti liquet ex canone 3. apud HARDVINUM p. 603. vbi Episcopi gratias Deo agunt, quod regem ad perfequendos iudaeos inflammauerit, qua persecuti- one infinita mala perpeffi sunt. Nec meliora iudaeorum fata in Gallia, CHILPERICO iudaeos ad fidem Christianam exqui- sitissimis poenis conuertere fatagente, vt testatur GREGORIUS TVRONENS. lib. V. hist. Francic. cap. II. quod tamen nec ipse GREGORIUS M. approbavit, vt constat ex lib. I. epist. 34, 45. & 66. Si quid mali eueniebat, id ipsum mox iudaeis impu- tabatur, quorsum inter alia pertinet, quod Caesarem LEONEM ISAVRVM induxerint ad iconoclastiam, quod ciuitatem To- losanam Saracenis, & Burdigalam Normannis prodiderint, & quae sunt alia huius generis commenta. Nec tantum per haec tempora violenta fuit *iudaeorum* conuersio, sed etiam *gentilium* in Germania. Noto notior est methodus conuertendi eos, qua vsus est BONIFACIUS, inde *apostolus Germanorum* dictus. Ipsius CAROLI M. bella cum infidelibus idem loquuntur, sed forsan ipsi religionis Christianae studium tantum praetextum praebuit, vteo magis potentiam suam augere posset.*

§. XXII. Et quis ignorat Pontificis Romani decreta, quibus post haec tempora sibi dominum in quascunque infide- lium terras adscripsit, easque illis adiudicauit, qui bella iis in- ferre, eosque extirpare studuerunt. Testis est MATTHAEVS PARISIENSIS ad ann. 1155. ubi ita: *Per idem tempus, Rex An- glorum Henricus, nuncios solennes Romam mittens, rogauit Papam Adrianum, vt sibi liceret Hyberniae insulam hostiliter intrare, & terram subiugare; atque homines illos bestiales ad fidem & viam reducere veritatis, extirpatis ibi plantariis vi- tiorum. Quod Papa regi gratanter annuens, hoc sequens ei priuilegium destinauit. “Adrianus Episcopus seruus seruorum Dei, illustri Anglorum Regi salutem & Apostolicam benedi- ctionem. Laudabiliter & satis fructuose de glorioso nomine*

“tuo

"tuo propagando in terris, & aeternae felicitatis praemio co-
 "mulando in coelis tua magnificentia cogitat, dum ad tantos ec-
 "clesiae terminos, ad declarandum indoctis & rudibus populis
 "Christianae fidei veritatem, & vitiorum plantalia de agro Do-
 "minico extirpanda, sic catholicus Princeps intendis, & ad id con-
 "venientius exequendum, consilium sedis Apostolicae exigis &
 "favorem. In quo facto, quanto altiori consilio & maiori di-
 "cretione procedis, tanto in eo feliciorum progressum te paran-
 "te Domino, confidimus habiturum. Significasti siquidem no-
 "bis, fili in Christo charissime, te Hyberniae insulam ad subden-
 "dum populum legibus Christianis & vitiorum inde plantalia
 "extirpanda velle intrare, & de singulis domibus, annuam v-
 "nius denarii beato Petro velle solvere pensionem: ita & iura
 "ecclesiarum illius terrae illibata & integra conseruare. Nos
 "autem pium & laudabile desiderium tuum favore congruo pro-
 "sequentes, & petitioni tuae benignum impendentes assensum,
 "gratum & acceptum habemus, ut pro dilatandis ecclesiae ter-
 "minis, vitiorum restringendo concursu, pro corrigendis mori-
 "bus & virtutibus inferendis, pro Christianae religionis au-
 "gmento, insulam illam ingrediaris, & quae ad honorem Dei
 "& salutem illius terrae spectauerint, exequaris: & illius ter-
 "rae populus te recipiat, & sicut dominum veneretur, iure ec-
 "clesiarum illibato & integro permanente, & salua beato Petro
 "de singulis domibus annua unius denarii pensione. SANE
 "OMNES INSVLAS QVIBVS SOL IVSTITIAE
 "CHRISTVS ILLVXIT, ET QVAE DOCVMEN-
 "TO FIDEI CHRISTIANAE SVSCEPERVNT, AD
 "IVS SANCTI PETRI, ET SACROSANCTAE RO-
 "MANAE ECCLESIAE (quod tua etiam nobilitas recogno-
 "scit) NON EST DVBIVM PERTINERE. Si er-
 "go quod animo concepisti, effectu duxeris prosequente complen-
 "dum, stude gentem illam bonis moribus informari, & agas

Rationes hu-
ius praeten-
si iuris.

“tam per te, quam per illos, quos ad hoc, fide, verbo & vita
“idoneos esse, perspexeris, ut decoretur ibi ecclesia, plantetur
“& crescat fidei Christianae religio, & quae ad honorem Dei
“& salutem pertinent animarum, taliter ordinentur: ut &
“Deo sempiternae mercedis cumulum consequi merearis, &
“in terris gloriosum nomen valeas in saeculis obtinere. Diplo-
ma hoc euidentissime declarat, Pontificem id iuris sibi arro-
gasse, ut pro lubitu *terras infidelium* imperantibus Christianis
donauerit, quod pluribus ex hoc ipso diplomate illustrat Ex-
cell. Dn. LVDEWIG in der *Erleuterung über Pufendorff. Ein-
leitung zur Histor. p. 575. seq.* Nec hoc adeo mirandum, cum
ex doctrina interpretum iuris Canonici Papa tanquam CHRISTI
vicarius omnem potestatem in vniuersum mundum accepisse
dicatur. Ex quo inferunt, quod solus vni auferre rem possit,
& dare alteri, ut ait ANTON DE ROSELLIS *de concil. §. 1. ru-
br. Pontifex max. solus vid. absolv. excommun. n. 38.* Similiter
quod iure diuino transferre possit regna, quia ipse in spirituali-
bus & annexis eis habere plenitudinem potestatis, nec alius su-
perior esse dicitur, quodque id Papa licite faciat, maxime pro-
pter *crimen gentis spirituale*, quo ad legem iudaeorum vel ri-
tum gentilitium inclinatur, ut ait AVTOR *de potest. secul. & ec-
cles. c. 163. n. 9.* Ea de causa Pontificem Archiepiscopo Mag-
deburgensi terras Moscouiam & Tartariam versus fitas donasse
testatur Magnif. ProRect. Dn. LVDEWIG in *comm. ad A.B. prooem.
§. 6. p. 25.* cuius donationis diploma adhuc asseruatur in tabu-
lario Magdeburgico. Rationes quasdam iam adduxi: illas ipsas
FAGNANVS *ad c. 1. X. de constit. n. 64.* fusius sed sine omni iu-
dicio coaceruat. Ait: Papa, qui est vicarius Christi, potesta-
tem habet non tantum super Christianos sed etiam super infide-
les. Etenim cum Christus plenam receperit potestatem, unde in
Psalmo: Deus iudicium tuum regi da: non videretur diligens
paterfamilias, nisi vicario suo, quem in terra dimittebat, ple-
nam potestatem super omnes dimisisset. Prouocat deinde ad vul-
gatum illud: *pasce oves meas*, & inde concludit: Omnes au-
tem tam fideles quam infideles oves sunt Christi per creationem,

licet non sint de ovili Christi, & sic per praedicta apparet, quod papa super omnes habeat iurisdictionem, & potestatem de iure licet non de facto. Inde infert, quod papa possit gentiles punire propter delicta contra ius naturae commissa, veluti si idola colant, & ea de causa, iuste terris & dominio eosdem priuare. Insulsam hanc philosophiam, & plus quam barbaram saniores exhibitant; nec omnes in hoc luto haerent interpretes iuris canonici, vt ostendit H. GROTIUS de mari libero c. III. demonstratque, Lusitanos in Indos non habere ius domini titulo donationis pontificiae. Inter ipsos Hispanos FRANCICIUS de victoria in relect. moral. rel. 1. Sect. V. num. 1. huic doctrinae adhaeret, docetque Papam non esse mundi dominum, nec habere dominium in terris infidelium, quia non habet, ait, potestatem, nisi intra ecclesiam, id quod specialiter relect. V. sect. 2. ad Indos applicat, docetque Papam nullo modo Indorum dominium in Hispanos transferre potuisse. Imo potestas, quam intra ecclesiam habere dicitur, ita comparata est, vt nequidem ad fidelium terras & regna extendi possit. Vid. GVIL. BARCLAIUS de potest. Papae, an vel quatenus in reges & principes seculares ius & imperium habeat. PETRVS MOLINEVS de Monarch. tempor. Pontif. Rom. Imperatori quoque olim adscriptum esse dominium tale in terras infidelium, diplomata antiqua loquuntur. Supposuere, Imperatorem esse dominum totius orbis in temporalibus, vt vnanimi veterum consensu ait IVLIVS PACIVS de domin. mor. Hadriat. & ex hoc vniuersali dominio intulerunt, posse Imperatorem terras infidelium in alios transferre. Insigne documentum, hoc ipsum illustrans, occurrit apud Magnif. Pro Rect. Dn. LVDEWIG, in reliq. MSCtor. omn. aevi diplom. ac monument. sub n. 239. quo LVDOVICVS IV. an. 1337. ordini Teutonico Lithuaniam confert, his verbis: Ob eiusdem patruelis nostri interuentum & strenua merita praedictorum fratrum ipsis & beato ordini memorato ad laudem & gloriam omnipotentis DEI & beatissimae virginis Mariae siue gloriosae, terram Lythwinorum ci. m omnibus pertinentiis suis & partibus cuiuscunque ydiomatis siue Samayten, Karsow vel Rusye seu alterius cuiuscunque existant, prout

Quandoque etiam imperatori talis potestas in terras infidelium adscripta est.

nunc

nunc sunt, vel ad quamcunque fidem declinauerint, de imperiali auctoritate donamus pure & irrevocabiliter iure proprio in perpetuum pro se & suis successoribus recipientibus dictam terram. Denique fratrem Theodoricum felicem nostrum & imperii principem nomine dicti sacri ordinis inuestimus de iisdem cum administratione temporalium & iurisdictione eiusdem plenaria principatus. Sed forsitan antiquis temporibus praevaluit pontificis dispositio de terris infidelium, qui imprimis auctor tot gentibus principibusque fuit, ut expeditiones in terram sanctam facerent, qui ordines militares hoc speciali obstrinxit voto ut ad debellandos infideles sese accingerent, et pro dilatandis finibus solliciti essent, quo papatus quoque latius extenderetur, & pontificis potestati gentes infideles subiicerentur.

Status iudaeorum per seculum XI.

§. XXIII. Status iudaeorum per seculum XI. & seqq. adeo miserrimus fuit, ut ob ingentes persecutiones vix respirare potuerint. Ipsi pontifices aliquando iis indulserunt privilegia, ne a regibus aut principibus pro exactione pecuniae turpiter tractarentur, vel in carcere traderentur, ut ait MATTHAEVS PARISIENS. in hist. Angl. ad ann. 1235. p. 346. Speciatim crudelitatem Christianorum erga iudaeos plenissime persecutus est saepe laudatus BASNAGE dans l'histoire les juifs lib. IX. quae singula persequi ratio instituti non permittit. Generatim tantum observo illos non tantum infinitis malis fuisse affectos, & tolerantiam eorum in dubium vocatam, sed praeterea tam turpiter habitos, ut fere servis annumerarentur, & omnia humanitatis iura iis denegarentur. Si quandoque mitius habiti, si pacem obtinuerunt, ingenti pecuniae summa illam redimere coacti sunt, ut fere diceret, ob solum lucrum & quaestum illis hinc inde vitam relictam fuisse. Nihilominus tamen extirpari haut potuerunt, ad inimicorum maiorem invidiam quotidie aucti sunt, & ad usque hodierna tempora incolumes degunt. Nulla est gens tam latissima, nulla religio superest pagana, quae tandem haud fuerit deperdita, extincta, vel ita attenuata, ut vix memoriam sui reliquerit: iudaei vero per totum orbem fere dispersi, & per tot secula in exilio viuentes, non obstantibus durissimis persecutionibus, opprimi haud potuerunt, adeo ut nu-

servis fere annumerati sunt.

me-

merus eorum adhuc hodie ingentissimus sit, obseruante BASNAGE lib. IX. cap. 38. c. l. in fin. Pagani hodie inter nos in Europa vix amplius degunt, quatenus religionem constituimus dominantem, sed illi tandem per imperium Romanum deleti sunt. Vnde quod in hac dissertatione de iure circa *infideles* dicturus sum, potissimum fere *iudaeis* applicandum erit, quamuis nonnunquam ex accidentente contingere possit, vt etiam alii infideles inter nos deprehendantur, vel ex belli infortunio, vel alia publica causa, vel denique ex quadam apostasia. Nec tamen horum causa prorsus deferenda fuit, quod rariora eorum exempla occurrant: sufficit enim quod existere possint, & sic qui iuris disciplinam tractat, etiam ad hos similesque casus promptus paratusque esse debeat.

§. XXIV. Ceterum tota harum rerum, quae in com-
pendio allatae sunt, series ostendit, vnde *infideles* statum in
republica diversum dissimilemque induerint, & vnde illis tot
diuersa iura ab aliis ciuibus Christianis data fuerint. Reli-
gio alias *statum ciuilem* & *subiectionis* immutare aut alterare
non solet, cum respectus ciuilis diuersique hominum status
aliunde dependeant. Verum duae omnino causae sunt, quae
diuersitatem iurium in plurimis quoad *infideles* induxerunt.
Prima deducenda est ex *odio implacabili* Christianorum erga
infideles, qui ab eo tempore, quo dominatum in eos gesserunt,
durissima quaeuis in eosdem constituerunt, eosque feruili
fere conditioni subiicere conati sunt. Secunda quaerenda est
in *sacerdotii autoritate* quotidie inualecente, quod sub no-
mine *ecclesiae* vniuersum ius sacrum in suam redegit pote-
statem, vt de *concordia sacerdotii & imperii* cogitandum fue-
rit. Cum ergo hoc modo religio statui ciuili admodum in-
termixta esse coeperit, non potuere non leges quoque pecu-
liares de his, qui sunt extra *ecclesiam* & *imperium sacrum* con-
stituti, ferri, & fideles, qui dicuntur esse in ecclesia, diuersa
prorsus iura *sacra* & *profana* consequi. Hac de causa inte-
gram duabus sectionibus dissertationem absoluam, quarum
prima *de iure sacro*, secunda vero *de iure profano circa infide-*
les, tum quatenus nondum *conuersi*, tum etiam quatenus ad

Inde tot di-
uersa infide-
lium iura na-
ta sunt.

nostra sacra accedere vel constituerunt, vel iam accesserunt, vel denique rursus inde recesserunt, & in statum *relapsorum* inciderunt, occupata erit.

SECTIO I.

De iure sacro circa infideles.

CAPVT I.

De iure sacro circa infideles non conuersos.

§. I.

Libertas con-
scientiae et
religionis as-
seritur

quod etiam
ad infideles
extenditur

Magna est vis conscientiae, vt ait CICERO, multo maior vero vis religionis, quae principatum in conscientia constituit. Haec sua natura & iure gentium est libera, omni imperio exempta humano, & solius Dei directioni subiecta. Quamuis enim actiones hominum ciuiles voluntati imperantis submissae fuerint, & submitti debuerint, conscientiae tamen diuersa est ratio & conditio, maxime in causis religionem concernentibus, quae nec potuit, nec debuit arbitrio summorum imperantium subiici; imo nec in hunc finem societates ciuiles coalitae sunt, vt religionem ciues componerent ad arbitrium & voluntatem legislatoris; sed potius vt tranquillitas publica & pax externa ciuilis conseruaretur. Nec tantum hoc eo pertinet, vt, quos *haereticos* vocamus, ab omni persecutione & odio ciuili tutos immunesque praestemus; sed etiam ne *tolerantiam* iis, quos *infideles* vocamus, denegemus, quippe quae, iudice AVTORE epistolae de tolerantia A. 1689. Goudae editae, est ecclesiae Christianae verissimus character, & absque qua caritas christiana emortua est. Sed nolo hanc cau-
sam

fam pluribus exornare argumentis, postquam plures alii viri eruditissimi patrocinium eius susceperunt, inter quos imprimis nominandi sunt SAMVEL WERENFELS Theologus Basileensis in epist. de iure in conscientias ab homine non usurpando, GERHARD. NOODT in orat. de religione ab imperio iure gentium libera, BAELIVS dans le commentaire philosophique sur ces paroles de Iesus Christ: contrain-les d'entrer, ou traité de la tolerance universelle, ELIAS SAVRINVS dans reflexions sur le droit de la conscience, BASNAGE traité de la conscience, & Dn. PRAESES in dissert. praelim. ad ius eccles. Protestant. part. II. de iure circa libertatem conscientiae. Omnes hi in eo quidem conspirant, quod conscientiae & religioni asserenda sit libertas; ast in gradu libertatis non conveniunt, dum quidam de gradu libertatis laxiorem, quidam restrictiorem ei indulgent. Prius contentum disputatur. BAELIVS, contra quem hac de causa calamum strinxit IVRIVS in tractatu 1687. edito sub tit: Des droits de deux souverains, en matiere de religion, la Conscience & le Prince, pour détruire le dogme de l'indifference des religions, & de la tolerance universelle, contre un livre intitulé Commentaire philosophique sur ces paroles de la Parabole: contrain-les d'entrer. Similiter illius causam egisse videtur REX SIAMENSIS, a legato Regis Galliae interpellatus, ut Christianam amplecteretur fidem, qui respondisse fertur, ut EXP. TACHARDI voyage de Siam des Peres Jesuites envoyez par le Roy aux Indes & à la Chine refert CLERICVS tom. IV. biblioth. univers. p. 483: qu'il étoit étonné que le Roi de France s'intéressât si fort dans une affaire, qui regarde Dieu, où il semble, que Dieu même ne prenne aucun interet, & qu'il a entièrement laissée à notre discretion. Car ce vrai Dieu qui a créé le ciel & la terre, & toutes les créatures qu'on y voit, & qui leur a donné des natures & des inclinations si différentes, pourroit bien s'il eût voulu en donnant aux hommes des corps & des âmes semblables, leur inspirer les mêmes sentimens pour la religion, qu'il falloit suivre, & faire naître toutes les nations dans une même loy: qu'il semble que la providence permette la diversité des sectes, parce

que Dieu prent autant de plaisir à être honoré par des cultes & des cérémonies différentes, qu'à être glorifié par la prodigieuse quantité des créatures, dont les diverses beautés publient sa puissance infinie. Le ministre, qui n'avoit pas moïens d'esprit que son maître, luy répondit en theologien consommé, que les hommes n'étoient pas soumis à une nécessité aveugle, qu'ils avoient de la raison pour connoître la véritable religion & de la liberté pour la choisir; qu'ainsi pour être agréables à Dieu, ils étoient obligez de rechercher la vérité.

Dubitatum
tamen fuit, an
iudaei & infideles inter
Christianos
essent tolerandi

§. II. His tamen non obstantibus, a multis retro seculis, ut ex *prolegomenis* liquet, in dubium vocatum fuit, an inter Christianos *infideles*, & speciatim inter hos *iudaei* tolerandi sint? Plura argumenta contra receptionem eorum afferri solent, quae coaceruat GISEBERT. VOETIVS *part. II. select. disput. p. 118. & seq. in dissert. de iudaismo*. Grauius etiam contra eorum receptionem edisserit LUDOV. GILHAVSEN in *arbores iudic. part. I. cap. I. n. 70.* docetque: eiusmodi homines perfidos nullo modo apud Christianos esse ferendos, multo minus inter eos recipiendos, non solum quia Christianorum, inter quos versantur, vera pernicies sunt, & qui vere sanguisugis aequiparari possunt, verum etiam potissimum propter eorum diras execrationes & blasphemias, quas in filium Dei evomunt. Non recoquam omnia illa argumenta, quae sine iudicio afferri solent contra infidelium receptionem; illud tantum addo, illa haud euincere, eos plane non esse tolerandos, sed praecautione aliqua in eorum tolerantia opus esse, ne ex illa pax civilis turbetur, aliaque mala funesta in republica exsurgant. Experientia docet, diuersitatem religionum non quidem *per se*, sed ex intempestiuo quodam Zelo odia & discordias parere, & nonnunquam motus civiles excitare, qui tamen praecaueri possunt, si hi ipsi, qui ut plurimum talium turbarum autores sunt, compefcuntur, & in officio suo continentur. Optimis id ipsum illustrat argumentis IOH. CLERICVS dans *biblioth. vniuers. tom. XII. p. 475. & seqq.* quibus addi potest, quod hodie imprimis ab infidelibus nihil adeo turbarum metuendum sit, quam olim

olim quidem, vbi religio christiana ad *dominatum* tendebat, eumque infidelium sectae eripere conabatur, quod sine grauissimis motibus fieri non potuit. Id tamen minime diffiteor, praecautiones nonnullas obseruandas esse, quarum nonnullas adduxit Dn. PRAESES in *diff. de cauta iudaeor. toler.* Has commendat IOH. CLERICVS *cit. loc. p. 482. & seqq.* (1.) quod haut permittendae sint doctrinae societati ciuili eiusque tranquillitati contrariae, quorum imprimis refert *atheismum*, de quo speciatim deinceps dicam. Etiam inter Christianos sectae reperiuntur, de quibus dubitatum fuit, an salua reipublicae pace tolerari pollent, de quibus egit Dn. BVDDVS *differt. de concordia religion. Christ. statusque ciuil.* Dissimulare tamen nequeo, in *thesi* quidem hoc verum, sed in *applicatione & hypothesis* multis abusibus obnoxium esse, cum plerique, qui sectae alicuius interitum meditantur, hoc argumento vtantur. Ipsi gentiles contra Christianos id vrserunt, eorumque religionem *pestem reipublicae* esse asseruerunt, teste Dn. BVDDEO *cit. loc. c. ii.* Iudaeorum religioni idem vitio datum est. Quae cum ita sint, in ipsam rem praesentem veniendum, & solcite hi audiendi, quibus talia dogmata peruerfa imputantur. (2.) Addit CLERICVS, facilius supportandas esse omnes reliquas speculationes, nec bonis moribus, nec statui ciuili contrarias. (3.) Tolerantiam hanc quoque desiderare quasdam praecautiones contra eos, qui omnem tolerantiam destruere conantur, vtpote a quorum consiliis non raro plus barbarum quam periculi a secta peregrina metuendum est, maxime si alicuius in reipublicae autoritatis sunt, & quodam cum impetu agunt. (4.) Tolerantiam hanc esse debere constantem, nullisque variis mutationibus obnoxiam. Inhumanum videtur eosdem, quos respublica recepit & tolerare constituit, mox rursus eiicere maleque habere, quod fatum saepius iudaei experti sunt, vt de aliis sectis non dicam. Speciatim circa iudaeos hoc monent, ne in vna regione et ciuitate tanto recipiantur numero, vt rempublicam internis motibus & seditionibus concutere possint; praeterea vt autoritati & iurisdictioni magistratuum se subii-

Praecautio-
nes in tole-
rantia neces-
sariae.

cian, praecaueaturque, ne, ad quod alias satis proni sunt, Christianos diris deuoeant, aut blasphema verba in Christum euomant. De tolerantia gentilium aliorumque infidelium vix necesse est aliquid addere, quorum rarissima apud nos exempla sunt, nisi forsan per captiuitatem bellicam ad nos fuerint deducti vel extra Europam constituti.

Non sunt iusta arma in quoscunque infideles id eo, quod sint infideles

§. III. Inde liquet, quid de eorum sententia dicendum sit, qui iusta in quoscunque infideles arma esse putant. Veteranorum sententiam refert CARDINAL. TVSCHIVS *litt. I. concl. 124.* docetque, infidelibus bellum esse inferendum, etiamsi ipsi viuere velint in pace, quia quamprimum occasio se praebuerit, in Christianos arma conuertunt. *c. 48. C. 23. q. 4.* Alii hoc restringunt ad illas terras, quae fuerunt aliquando fidelium, & ab infidelibus occupatae sunt. Adferunt exempla iudeorum, Caanitis ob idololatriam bellum inferentium. Vnde haec opinio nata sit, iam in *prolegomenis* monitum est. Nullo sane argumento ostendi poterit, christianae religioni hoc ius esse peculiariter datum, vt nationes infidelium extirpare & delere debeat, quin potius, vt recte GROTIUS *lib. II. de I. B. & P. cap. 20. §. 48.* docet, Christo hoc placuit, vt ad legem suam recipiendam nemo huius uitae poenis aut earum metu pertraheretur. Nec quod Deus in veteri testamento iudaeis peculiariter commisit, in consequentiam trahendum est, cum tali mandato speciali destituamur. Huc quoque alia pertinet quaestio: *an infideles alia de causa deuicti & sub iugum redacti, vel etiam bona gratia recepti, pro lubitu expelli possint, ea vnice de causa, quod sint infideles?* Constat plures Principes Christianos, regna, terras et ciuitates medios inter infideles possidere, in reliquis orbis partibus, imo subditos plures antiquo errore adhuc imbutos habere, quos tamen semel in fidem & tutelam receperunt. RICCIOLLVS *de iure personar. extr. eccl. grem. existent. lib. II. cap. 51.* expulsionem talem quidem negat, sed *num. 11.* plures adiicit limitationes, sub quibus expulsio infidelium qualiscunque facile defendi poterit. Huc refert, si regnum nouiter ad fidem conuersum: quo enim facilius ibi christiana religio propaga-

nec semel recepti pro lubitu expelli possunt.

ri possit, infidelibus imperari posse emigrationem censet exemplo CONSTANTINI. Porro expulsionem tunc iustam esse addit, si in christianam religionem euadant contumeliosi; si seditiones excitent; si in tam magnum numerum excreuerint, ut proditio inde metuenda sit; si ita diuites euaserint, ut ex facultatum augmento aliquid inconueniens suspicari possit. His limitationibus subiungit exempla ex antiquitate ecclesiastica petita, quia sub his praetextibus expulsio eorum facta est. Quemadmodum vero alii iam demonstrarunt, ut plurimum causas expulsionis iudaeorum fuisse friuolas, merasque calumnias, quas quoad iudaeos BASNAGE in *tractatu saepe laudato* optime detexit; ita expulsionem hanc contra fidem publice infidelibus datam fore existimo. Quod si deliquerint, si seditiosi facti fuerint, autores seditionis debitis subiiciendi sunt poenis, non propterea omnes omnino expellendi. Non rarum est, etiam subditos Christianos turbas seditionemque excitare in republica, qui tamen propterea haut expelluntur, sed tantum in autores seditionis animaduertitur. Nec admitto discrimen, si quis asserere velit, hos esse *fideles*, *infideles* non eodem fauore dignos; nam quatenus sunt seditiosi ciues, nulla quoad hoc crimen inter eos est inducenda differentia, nisi forsan infideles nouiter recepti sint sub hac conditione, ut pacifice viuerent, alioquin scirent se mox expulsuri, quia tum ex lege conuentionis cum iis agitur; sicuti enim imperanti integrum est, infideles aduenas non recipere; ita eosdem sub quibuscunque pactis & conditionibus recipere non prohibetur. Conf. REINKING *de regim. secul. lib. II. cl. 2. c. 3. n. 47. sqq.*

§. IV. Quia vero in *prolegomenis* obseruaui, *Atheos* An Athei tollerandi. quoque infidelibus annumerandos esse, de eorum tolerantia maior dubitatio nascitur. Quaestio potissimum huc redit, utrum atheismus statui civili noxius sit, aut saltem an maius damnum ei afferat quam idololatria aut superstitio? Quae contentiones inter PETR. BAEIIVM & IACOB. BERNARDVM inde fuerint enatae, docet DN. BVDDEVS in *tr. de atheismo & superstit. cap. IV. §. 5. in not.* In eo videlicet BAEIIVS totus

Examinantur
Baelii argu-
menta pro to-
lerantia athe-
istarum faci-
entia.

tus fuit, vt atheismum rebus publicis non adeo noxium esse statueret, ea quidem maxime de causa, quod ipsae societates ad humani generis conseruationem non adeo necessariae esse videantur, cum ipsa experientia doceat, integras gentes substitisse sine societate ciuili, imo sine religione secure & tranquille vixisse; ex quo concludit, hoc multo magis de illis, qui in societatem ciuilem coaluerunt, asserendum esse, vtpote qui facilius spe praemiorum & metu poenarum in officio contineri possent, quam qui extra societatem ciuilem sunt constituti. Addit nullum ex atheismo incommodum reipublicae metuendum esse, cuius conseruatio ita comparata est, vt maxima inde ad singulos commoda redundent, adeoque neminem facile quicquam admissurum, quod ciuitatis rationibus repugnet, quia maiora inde incommoda ipsi metuenda forent. Negat praeterea, religionem ad conseruandam rempublicam prorsus esse necessariam, sed tantum adiumentum aliquod aut praesidium afferre; ipsam religionem non raro quoque plura incommoda habere, cum plebs religione vel superstitione capta magis vatibus quam ducibus parere soleat. Recte vero regerit Dn. BVDDEVS *cit. loc.* adductas rationes admodum lubricas esse. Qui structuram rerumpublicarum examinat, facile intelligit, ita res hominum esse comparatas, vt sine societatibus tranquille viuere non possint, & si vel maxime gentes quaedam dentur, quae in *societates ciuiles ordinatas* haud abierunt, more pecudum viuentes, inde tamen argumentum ad *societates ciuiles ordinatas* minime trahendum est, quae, cum arctius vinculum desiderent, *religionis* culturam omnino expostulant. Id ergo vnice tantum quaeritur, *an non semel constitutis rebus publicis atheismus aduersetur?* Sane qui *religionem* omnem pro mero commento politico habent, & omnia pietatis semina euellere conantur, non possunt non omne *subiectionis* vinculum in dubium vocare, quos nec ratio commodorum, quae ex conseruatione reipublicae sperant, a proposito malevolo reuocabit, si id rationibus suis congruere visum fuerit. Non nego, quandoque *superstitionem* idem praestare posse; non tamen tanta inde mala sunt

sunt metuenda, quam ex doctrina *atheismi*, quae omne omnino fundamentum reipublicae euertit, vinculumque ciuile dissoluit, quae nullum Dei cultum, nullum Numinis timorem, nullumque *conscientiae* iudicium admittit. Haec omnia admittit superstitione, vtut erronee et peruerse, nec eo, quo debebat, modo. Aliquis ad minimum est cultus et reuerentia Numinis in *superstitione*: omnis exulat in *atheismo*. Cum ergo maiora mala ex *atheorum* commercio reipublicae immineant, quo plures in eandem ruinam secum trahere possint, id quod tamen principi magnopere praecauendum est, iuste *atheis* emigrationem imperari posse existimo, ne pars sincera trahatur. Eandem sententiam aliis argumentis confirmat MASIVS in *interesse principum circa relig. euangel.* vbi potissimum tria principia fundamenti loco ponit: Primum est, *religionem esse fundamentum societatis ciuilis*, quae absque ea subsistere nequit. Inde mox concludit, atheos nullo modo in republica ferendos esse, quin, quod grauius est, eos vt turbatores quietis publicae puniendos credit, si funestam hanc doctrinam publice profiteantur. Alterum est, *leges humanas supponere leges diuinas*, vnde illae maiorem auctoritatem accipiant. Addit tertio, *religionem eo praestantiorē esse, quo magis obseruantiam legum ciuiliū inculcat, subditosque ad eam adstringit*, quae hic quidem sub incudem speciatim haud reuocabo.

§. V. Quae cum ita sint, facile liquet, qui factum fuerit, vt tolerantia infidelium, eosque recipiendi potestas ad *regalia principum* relata sit, ita vt, quamuis *inferior magistratus* subditos quoscunque regulariter ciuium numero inferere possit, minime tamen *iudaeos* aliosque *infideles* ipsi recipere permissum sit. Docent secula praecedentia, iudaeos aliosque infideles hinc inde expulsos, creditumque fuisse, eos *regulariter* tolerari haud debere. Priuati ergo potissimum sunt habilitate acquirendi *ius ciuitatis Teutonicae*, adeo vt si tolerentur, per *meram gratiam* et *dispensationem* recipi debeant, vt nec Pontifex in *cap. 21. de testib.* diffitetur. Inde olim Caesares peculiare ius in iudaeos sibi vindicarunt, eosque sibi immediate subiici, quandoque constituerunt, vt vel hac de causa *serui-*

Hac de causa
tolerantia in-
fidelium ad
regalia prin-
cipum relata,

De iudaeis
et aliis
infidelibus
in
regalis
potestate

& iudaeos sub
Caesaris po-
testate imme-
diate esse, o-
lim fuit cre-
ditum.

Statibus quibusdam speciali privilegio communicatum.

camerae speciales dicti fuerint apud GOLDAST. tom. II. rer. Germ. p. 85. imo fere in proprietatem eius translati. Vid. IVS ALEMANN. cap. 76. & Prorektor magnif. Dn. LUDWIG. ad Aur. Bull. tit. IX. §. 2. & 3. p. 853. MAGERVUS de Aduocat. cap. VIII. n. 273. seqq. Inde traditio vulgaris orta est, iudaeos olim *Statuum* iurisdictione exemptos, specialesque suos aduocatos, qui iudaeis ius dicerent, habuisse, nec aliter Status iurisdictionem in eos sibi vindicare potuisse, quam privilegio vel praescriptione. Sic in diplomate de anno 965. apud LEVBER. de Stapula Sax. Magdeburgensi ecclesiae specialiter hoc ius tributum est: & ne vel iudaei, vel ceteri ibi manentes negotiatores ullam aliunde, nisi ab illo, qui eidem ecclesiae praefuerit, distractionis aut disciplinae sententiam vel regularem sustineant, volumus & firmiter iubemus &c. CHRISTOPH. BROWER. lib. IV. annal. Fuldens. cap. 18. §. 44. testatur, adhuc Ao. 1237. gentem iudaeam in tutela Imperatoris fuisse, tandemque CAROLI IV. pactione eam HENRICO Abbati obuuisse; & quis ignorat sanctionem AVREAE BVLLAE tit. IX. §. 2., qua Electoribus ius recipiendi iudaeos, ut speciale privilegium, concessum est? Conf. HERTIVS de subiect. territ. §. 8. SCHILTER ad ius feud. Alem. cap. XXXVI. §. 5. Tandem tamen postquam Statuum superioritas territorialis maiora coepit incrementa, Caesarum vero decreuit maiestas, ius hoc, tot specialibus privilegiis quibusdam datum, omnibus communicatum & superioritati territoriali adscriptum est. Ea de causa ut plurimum iudaei quoque peculiare suos iudices in territorio Principum habent, et a subiectione oppidana liberati sunt, ideo quod immediate ea principis gratia recepti fuerint.

De iurisdictione & potestate ecclesiae in infideles ex mente Catholicorum

§. VI. Quia vero ex doctrina Romanae ecclesiae praeter rempublicam secularem, ecclesiastica quoque datur, & subditi hoc intuitu sub duplici imperio seu gladio viuunt, dubitatum fuit: an etiam iudaei, alique infideles sint in & sub ecclesia? In ecclesia dicuntur esse proprie, qui per baptismum tanquam ianuam quandam, ut loquuntur, fidelium numero aggregati sunt, vno verbo *Christiani*. Hoc supposito, extra ecclesiam constituti esse dicuntur, quod etiam ipsi pontificii testan-

stantur, obseruante RICCIOLLO *cit. tr. cap. I. lib. II.* Sub ecclesia esse dicuntur, qui sub iurisdictione ecclesiastica cleri potentioris sunt constituti. Loquor ex hypothese Romanae ecclesiae, secundum quam iurisdictione ecclesiastica est *independens* a potestate seculari: quo intuitu certi limites *sacerdotio & imperio* sunt constituti, ne collisio imperii *secularis & ecclesiastici* fiat. Quamuis vero inter Protestantes haec distinctio in sensu adducto sublata, & status ecclesiae, quatenus specialem rempublicam in sensu iuris canonici format, mutatus sit, denique iurisdictione ecclesiastica a potestate territoriali principum dependeat: constat tamen, in plerisque locis Consistoria adhuc effigiata esse ad formam iudiciorum ecclesiasticorum Catholicorum, adeoque quaestio adducta suum etiam inter Protestantes usum habebit, quando quaeritur, tum de *iure circa sacra* iudaeorum, tum de *potestate Consistorii in iudaeos*. Equidem in *l. 8. C. de iud.* generatim in quibuscunque causis iudaei foro seculari subiecti esse videntur his verbis: *Iudaei communi iure Romanorum viuentes in his causis, quae tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac iura pertinent, adeant solenni more iudicia, omnes Romanis legibus conferant & excipiant actiones.* Verum in Codice Theodos. quo haec sanctio refertur in *l. 10. de iurisdic. & ubi quis conuen. deb.* diuersa prorsus sententia affertur, secundum quam textus ita legendus est: *Quae n. m. tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac iura pertinent; quae sententia etiam magis antiquitati conuenit.* Iudaei enim, sub orbe Romano degentes, partim *legibus Romanis* regebantur, partim vero *proprio iure* quoad ea, quae ad superstitionem eorum pertinebant, vt plenius ostendit GODOFREDVS *ad cit. l.* In his enim causis, quae ad *cultum diuinum* spectabant, cognitionem maioribus ex iudaeis relinquebant, adeo vt THEODOSIVS etiam *ius excommunicandi* peccatores adhuc illis permiserit. conf. BASNAGE *dans l'histoire des juifs lib. VIII. cap. 5. §. 20.* Hoc iure in sacris per plures annos vsi sunt, quod indicium praebet, Episcopos olim nullam in eos exercuisse iurisdictionem, quippe quam tantum in eos, qui

&Protestantium.

vt &Christianorum Imperatorum primitiuorum.

Pontificii per
indirectum
potestatem
ecclesiae ad-
scribunt in
infideles;

qui membra ecclesiae erant, exercebant. Ipsi Pontificii hodie in hac quaestione non satis sibi constant. Facile admittunt, *per indirectum* ecclesiam potestatem exercere in infideles, imperando principibus, ut hoc vel illo modo contra illos procedant, & ita executores praeceptorum clericalium fiant, teste RICCIOLLO *lib. II. cit. tr. cap. 52. n. 8. seqq.* Plura sane de iudaeis in conciliis sunt constituta; plerumque tamen eo respectu, ut principes ad executionem eorum adigant. Compertum enim habent, arma spiritualia, quibus utuntur, inania esse contra infideles, cum, quia non sunt in communionem ecclesiae, excommunicari non possint. Interim certos enumerant casus, qui vel contra fidem sunt, vel ubi in eius contemptum quid committi potest: in quibus nouo iure inquisitoribus haereticae prauitatis ius procedendi contra infideles datum, praesertim cum horum inquisitorum processus criminalis sit, & in effectum ad ultimum supplicium tendat. Imo Papam sibi *directo* potestatem in omnes infideles vindicare, ex iis, quae in *prolegomenis* dicta sunt, liquet, adeo ut adhuc hodie Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas in partibus *infidelium* constituat, pro iure in horum ditionibus, quae olim ecclesiae subfuere, sibi conseruando vel asserendo. Quin quod passim Papa infidelibus etiam *exercitium religionis* concessisse legatur vi iuris vniuersalis, quod in religionem & eius exercitium sibi vindicat. Memorabile huius rei exemplum occurrit apud LEIBNITIVM *tom. I. diplom. Cod. n. 196.* de Papa SIXTO IV. qui ad Soldanum Babyloniae anno 1483. scribens refert, Saracenos sub FERDINANDO Catholico, semet approbante, in Hispania publicum habere religionis exercitium, cum hac tamen restrictione, *ne ex altiori turrium parte Mahumetem alta voce inuocarent*, seque nullo modo admissurum esse, quod quidam per *mendacium* Soldano retulerunt, ut Meschitae eorum demolirentur. Nunquam SOLDANVS, meo iudicio, ad Papam eo nomine scripsisset, nisi cognitum habuisset, ab ipso religionis exercitium & iura per orbem christianum dirigi, & sine eius approbatione infidelibus tale exercitium publicum sacrorum permitti haud posse.

§. VII. Quod si hanc quaestionem secundum principia Protestantium, et naturam *supremae potestatis in sacra* examino, facilius omnes superari possunt difficultates. Est videlicet haec summae potestatis ratio, ut se ad quascunque subditorum actiones extendat, & sic quoque inspectionem in *sacra* subditorum, & collegia eo nomine instituta contineat, nullo habito discrimine, utrum princeps ei religioni addictus sit, nec ne; quod nec diffitetur BRUNNEMAN. *de iure eccles. lib. I. cap. 2. §. 26.* Generatim enim princeps, iudice PVFENDORFFIO *de habitu relig. ad vit. civil. §. 44. et 49.*, videre & praecavere debet, ne quid in his collegiis in praeiudicium suae reipublicae agatur. Sane qui principibus ius circa sacra vel tanquam *primario ecclesiae membro*, vel sub qualitate *Episcopi* tribuunt, per indirectum principi ius circa *sacra peregrina* adimunt, cum nec membrum *primarium* illius religionis dici possit, nec Episcoporum potestas ultra ecclesiae limites sese extendat. Abstinendum ergo potius ab his erroneis principiis, prout etiam observat Dn. IUDDEVS *in theol. moral. P. II. c. 3. sect. 7. §. 21. inf.* & ex natura *supremae potestatis* principibus ius etiam circa *sacra infidelium*, eo quo dixi sensu, attribuendum est. In hoc tamen haec collegia sacris peregrinis addicta ab ecclesiis publice approbata ut plurimum differunt, quod magistratus illorum sacrorum curam non adeo suscipere soleat, ut non diffitetur PVFENDORF. *cit. loc. §. 39.* non quod minus iuris in ea habeat, sed quod ut plurimum sacris infidelium non soleat esse intentus, utpote quae reprobata, & erronea esse credit, prout etiam olim gentiles Imperatores nullam adeo sacrorum Christianorum curam gesserunt. Interim haec praxis non imminuit ius principibus Protestantibus, ea potius ostendit, illos etiam de sacris gentilium leges ferre, & quae noxia reipublicae videntur, euellere posse, quod illustri exemplo comprobatum dedit Augustissimus Rex Borussiae glor. mem. in *constitutione de precibus iudaeorum* anno 1703. lata, & a Dn. PRAESIDE in *dissert. de caut. iudaeor. toler. §. 19.* adducta. Cauendum itaque ne temere a potestate Episcoporum ad iura Principum Protestantium in hac doctrina argumentum ducamus, praesertim cum ratio diversita-

Principi etiam competit ius circa sacra infidelium

quod minime ex iure Episcopali derivandum

**Infideles non
subiiciuntur
iudiciis ec-
clesiasticis.**

**nec inter
protestantes.**

tatis euidentis adsit. Scilicet infideles in republica degentes sunt subditi principum, eorumque legibus reguntur; sed non dicuntur esse de *ecclesia*, & sic Episcoporum, qua talium, subditi non sunt, nec hi sacra eorum dirigunt. Plus potestatis itaque Principibus Protestantibus exemplo Imperatorum in *sacra infidelium* permissum est, quam Episcopis, qui ipsimet potestatem suam restringunt ad sacra Christianorum qua talium, & se *prae-*
fides ecclesiae dicunt, extra quam infideles sunt. Ex hac ratione quoque dependet, quod iudaei ceterique infideles non sint subiecti *iudiciis Episcoporum ecclesiasticis*, sed tantum secularibus, (qualia etiam Episcopi non qua tales sed qua principes imperii exercent:) vt constat ex *cap. 14. X. de iudic.* ne quidem in causis, quae alias ad *forum ecclesiasticum* tractae sunt, *quod de eorum animabus non curandum sit*, iuxta Paulum I. *Corinib. 1. de his qui foris sunt quid ad nos?* vt philosophatur GONZALEZ ad *cap. 12. X. de usur. num. 2.* in quo tamen paulo mitius iudicium fert SIMON MAIOLVS, Episcopus Vulturariensis *tom. III. dier. canicul. colloq. 1. p. 585.* Si quid ergo commiserint, quod censuris ecclesiasticis subiectum est, causa remittitur ad *iudicem secularem*, & ab eo satisfactio quaeritur; hanc si neglexerit, Christianis omnibus per *censuram ecclesiasticam* interdicitur, ne cum tali infideli, antequam satisfecerit, praesumant commercia exercere. Haec est methodus, quae praescribitur in *cap. 14. X. de iudaeis*, & *c. 12. X. de usur.* Imo in concil. Lambethensi anno 1261. apud HARDVINVM *tom. VII. concil. p. 541.* noua plane & ratione extraordinaria cautum, vt iudaei delinquentes in rebus ecclesiasticis per *interdictum commercii, contractuum & conuentionis fidelium ad respondendum in his casibus coram ecclesiastico iudice compellantur*; *inhibentes vero & impediennes in hoc casu iurisdictionem ecclesiasticam* (iudices seculares sine dubio intelligunt) & *hac de causa iudices vel alios distringentes & molestantes per excommunicationis & interdicti sententias arceantur.* In Anglia id quidem constitutum est; vix tamen probabile, vt in praxin deduci potuerit, cum generalis ecclesiarum ceterarum praxis ab hac constitutione discreparet. Inter Protestantes quoque hae causae, quae alias quoad Christianos in consistorio per-

pertractantur, ad *iudices seculares* referuntur, praesertim cum in plerisque locis *proprios* habeant *iudices*, qui de ipsorum contentionibus iudicant, nisi forsan causa grauior & ardua fuerit, quae *ius circa sacra* tangit, quae immediate ad principem refertur.

§. IIX. Ex hoc principio porro colligunt, iudaeos haud ligari constitutionibus ecclesiasticis, quae ab *ecclesia* seu *clericis* feruntur ad directionem regiminis spiritualis, quorsum omnes illae causae spectant, quae sub hoc praetextu ad forum ecclesiasticum sunt tractae. Ait Pontifex in *c. 8. X. de diuort.* *Infideles constitutionibus canonicis non arctantur: quid enim ad nos secundum Apostolum de his, quae foris sunt iudicare?* Proinde gradus in matrimonio prohibiti de iure Canonico infideles non ligant, qui secundum *legis veteris* institutum matrimonium contrahere possunt iuxta *c. 6. de consang. & affinit.* & *c. 15. X. qui fil. sunt legit.* Quia vero ius canonicum plura quoque determinat, quae *causas* mere *seculares* tangunt, & ius ciuile vel corrigunt, vel restringunt, infideles quoque eisdem legibus subiiciunt, quatenus ut pars iuris communis censentur, quo etiam infideles ligantur. *l. 8. C. de iudaeis.* conf. *RICCIVLL. Lib. II. cit. tr. cap. 14.* Haec si applicantur ad terras Protestantium, in quibus iudaei vel alii infideles viuunt, facile liquet, paulo distinctius hic procedendum esse. Partim enim *iure communi*, partim *iure proprio* utimur. Illud ex iure *Romano & Canonico* desumitur, nec dubium est, quin etiam in causis *infidelium* locum sibi vindicet, quatenus *negotia* mere *secularia* concernit, quia iure Canonico utimur, non quatenus ab *ecclesia* latum esse dicitur, sed quatenus ut *ius commune* in terris nostris retentum est. Hac de causa dispositio iuris Canonici, *processum* concernens, praescriptionem, aliaque, stringit quoque infideles. Ceterum quae causae mere seculares dicendae sint, non vnice ex iure Canonico, sed praxi inter Protestantes vsitata iudicandum, quae non raro a iure Canonico recedit. Causas *iuramentorum* Pontificii ad suum forum trahunt, quas nostrates foro seculari priuatiue vindicant, ut ut de cetero sententiam iuris Canonici de *efficacia iuramentorum*, actibus inualidis adiectorum, sequantur. Vnde quae-

Infideles exempti dicuntur a constitutionibus ecclesiasticis.

nisi negotia secularia determinent

de praxi protestantium

Ligantur etiam iure canonico, quatenus ius commune in causis secularibus constituit.

an dispositio quaestio emergit: *an iuramenta iudaeorum aliorumque infidelium firment actus alias iure civili nullos*, veluti an donatio inter coniuges infideles iuramento firmata subsistat, & pacta de non succedendo iurata inter illos vigorem suum habeant? Quod negant plerique, vt MARQVARDVS *de iudaeis part. II. cap. 8. num. 8.* TIRAQVELLVVS *de primog. qu. 66. n. 32.* MANTICA *de tacit. & ambig. conuent. n. 58.* quod hoc iure Canonico sit constitutum, ad euitandum dispendium salutis aeternae; iudaei autem & infideles iis constitutionibus, quae respiciunt salutem animarum, non sint obstricti, vt MANTICA philosophatur. Verum enimvero inter Protestantes hanc rationem non admitimus, inter quos ius canonicum robur suum habet ex *recepto*, & vt *ius commune* valet, haut attendentes, in quorum salutem hoc Pontifex statuerit. Cum ergo iudaei ceterique infideles *iure communi* viuere cogantur, merito quoque in hac causa eodem iure vti debent. Accedit, quod etiam ius civile nouissimum iuramentis vim nouam addiderit, & ius canonicum approbauerit, vt liquet ex *authent. Sacramenta puber. C. si aduers. vendit.*

Non omnes
causae eccle-
siasticae quae
inter nos ta-
les sunt, infi-
delium quo-
que intuitu
tales esse pu-
tantur
vt causae ma-
trimoniales

§. IX. Reliquae causae, quae etiam inter nos *ecclesiasticae* alias dicuntur, intuitu *infidelium* non sunt eiusdem generis. Quaedam enim ex speciali ratione siue *vera*, siue *putatiua*, *ecclesiasticis* annumeratae sunt, quae intuitu *infidelium* pro talibus haberi nequeunt, vel ad minimum eorum fauorem non concernunt. Proinde distinguenda sunt ipsa negotia. Quaedam, quae intuitu Christianorum *certo modo* ecclesiastica dicuntur, respectu infidelium a nobis vt mere *secularia* iudicantur. Huc refero *causas matrimoniales* & sponsaliorum, & quae inde fluunt conclusiones, quae ius Canonicum ideo *causis ecclesiasticis* accensuit, quod sacramentum vnionis Christi cum ecclesia sub matrimonio repraesentetur. Haec ratio cessat in matrimonio infidelium, quod quidem *legitimum* & *verum* esse matrimonium aiunt, sed non *ratum*. Ita censuit Pontifex in *c. 7. X. de diuort.* aiens: *Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam a-*

mittitur, sed ratum efficit coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret. Haec vnica ratio est, quod causae matrimoniales iudaeorum foris secularibus, non ecclesiasticis vindicentur, & coniugia instar societatum mere ciuiliū habeantur. Equidem Protestantes sacramentum matrimonii haud admittendum censent; a conclusionibus tamen inde deductis non prorsus abstinēt, vt ostendit B. STRYCKIUS in *diff. de reliquiis sacramenti in caus. matrim.* Inde non adeo liquido constat, quo iure matrimonia infidelium regi debeant? Sunt *leges matrimoniales* non vnus eiusdemque generis. Quaedam adhuc originem trahunt ex *sacramento matrimonii*, quaedam vero nullam cum eo connexionem habent. Illuc pertinet suo modo doctrina de *indissolubilitate matrimonii*, & quod hoc ad *forum ecclesiasticum* pertineat: tales *leges* matrimoniis infidelium applicari nequeunt, id quod ex iure Canonico retentum est. Qua de causa *diuortia* hodie inter eos facilius fieri possunt, imo crederem, *bigamiam* ab eis contractam non tam seuerē puniendam esse, quam inter Christianos. Poena capitalis ideo iure Carolino constituta est, quia non tantum *adulterium* continet, sed praeterea aliud grauius crimen, *sacramenti sc. matrimonialis profanationem*. Hoc in *artic. 121.* verbis: **in Gestalt der heiligen Ehe**, denotatum videtur, quod secundum communem hypothesin *infidelibus* applicari nequit, quorum matrimonia haud sunt *sancta* dicenda, sed *mere negotium profanum*. Ad posteriorem classem pertinent *leges* gradus matrimoniales determinantes, quae inter Protestantes non ex *iure Canonico* petuntur, sed *specialibus constitutionibus* determinantur. Hisce etiam ligantur iudaei, & olim quoque ex Imperatorum constitutione obstricti fuerunt, *l. 7. C. de iudaeis*, vt adeoque ad minimum inter Protestantes libertate contrahendi matrimonia *secundum legem Mosaicam* absolute non gaudeant. Imo ne quidem *polygamia* illis amplius permessa est per *cit. l. 7. HAHN. in Diatagm. iudaeor. §. 12.* Quamuis enim ex doctrina Christi fideles *polygamiam* reprobent, & *leges positivae* quoque se in eo fundare videantur, non tam vnice hanc, sed *proprias & domesti-*

quo iure ma-
trimonia
iudaeorum re-
gi debeant.

cas rationes habent. Docent antiquitates, monogamiam inter populos occidentales semper commendatam & usitatam fuisse, cum orientalibus polygamia potissimum in usu fuerit. Hi mores eo magis inter Christianos postea corroborati sunt, quod doctrinae Christi conformes sint, & rationes plures quoque *ciuiles* monogamiam suadeant. Merito ergo iudaei quoque legibus generalibus monogamiam imperantibus tenentur, cum rationes ciuiles haud admittant, vt eorum polygamiam inter nos tolerare possimus, ad quam ceterae leges ciuiles haud sunt accommodatae, quae vbique *monogamiam* supponunt.

De negotiis
piis, quae et-
iam intuitu
infidelium
sales sunt.

an privilegia
piarum cau-
sarum etiam
ad dispositio-
nes infid. li-
um pertine-
ant?

§. X. Porro quaedam negotia, quae Christianis *ecclesiastica* dicuntur, vel *pia*, etiam intuitu infidelium accenferi piis possunt. Dispositiones ad *pias causas* huc referri possunt, quae ius nostrum *foris ecclesiasticis* etiam ideo vindicat, quod intuitu singularis *pietatis* vel *quasi* factae sint, qua de causa etiam plura priuilegia iis tributa sunt. Nec putandum est, infidelibus diuersam hac de re esse sententiam, qui quod templis, synagogis, vel vt dicitur in *l. 1. §. 5. ad leg. falcid.*, quae *Deo relinquuntur*, vel etiam *pauperibus*, sine dubio pia fore asserent. Vnde dubium haud leue exfurgit, an etiam priuilegia, dispositionibus piis data, ad infidelium testamenta trahi debeant? BARTOLVM & BALDVM magnopere inter se hac de quaestione discrepasse, testis est RICCIOLLVS *lib. II. cap. 13. cit. tr.* Equidem gaudent infideles *iure communi*, & sic quoque priuilegia iure communi indulta iis denegari nequeunt, quod etiam de *iure Canonico* dicendum, quatenus in nostris territoriis vt *ius commune* receptum est, & iudaeorum causis quoque applicari potest. Iam vero constat illorum testamenta cenferi *iure commune*, adeo vt etiam inter liberos iure priuilegiato disponere possint. Vid. B. STRYCK. *de cautel. testament. cap. 10. §. 2. in fin.* Verum enimvero in priuilegiis recte diiudicandis semper attendendum, in quorum fauorem data sunt, ultra quem tanquam *ius singulare* extendi nequeunt, quin potius quoad reliquos, quos idem fauor non respicit, subsistendum in *iure communi*. Iam vero nemo negabit, priuilegia

legia, piis causis attributa, primario vel *ecclesiam* vel *clericos* respicere, nec aliam *pietatis* rationem admissam fuisse, quam quae *religioni Christianae* conueniens visa est. Infidelium sacra, templa, synagogae, & opera misericordiae ipsa nulla pietate constare iudicantur, quod ex *superstitione, errore*, vel *perverso religionis conceptu* originem trahant, adeoque non probabile est, legislatores, priuilegia talia indulgentes, ad infidelium dispositionem quoque respexisse. Equidem sacra eorum inter Christianos tolerantur, synagogae quoque suis immunitatibus constant, ut infra declarabo, & quod quoad nos *pium* esse iudicamus, quoad illos *profanum* iudicare haud possumus. Verum de eo *primario* haud est quaestio: in eo potius *κειρόμενον* consistit, an intentio eorum, qui piis causis priuilegia dederunt, tam generalis fuerit, ut *infidelium* dispositiones eodem iure frui uoluerint? tolerantur *sacra* iudaeorum, non approbantur, non *pia* iudicantur. Fruuntur synagogae quibusdam immunitatibus, non vero in uniuersum illis, quae *ecclesiis* datae sunt. Denique planum manifestumque est, quod leges, quae de *piis dispositionibus* loquuntur, vnice *Christianorum*, non *infidelium* testamentis prospexerint. Vnde ad infideles adhuc applicandum, quod dicitur in *l. i. §. 5. ad leg. falcid.* etiam ad ea, quae Deo relinquuntur, *lex falcidia* pertinet.

§. XI. Denique sunt quaedam negotia, quae vnice cultum sacrum eiusque exercitium respiciunt, vel intime ex *principiis religionis* fluunt tam inter *fideles* quam *infideles*. Atque haec quidem propriis suis peculiaribusque legibus constant, adeoque quae sacris Christianorum iura sunt dicta, siue *iure communi*, siue *provinciali* fuerint determinata, ad *sacra iudaeorum* regulariter non spectant, quia hac intentione haud fuerunt condita, ut quibuscunque sacris applicarentur, cum ne quidem omnia iura ecclesiastica inter Christianos ita sint comparata, ut cuiuscunque fidei sacris applicari possint. Distamus in plurimis a principiis Catholicorum, quae impediunt, quo minus *iura canonica* indistincte sacris nostris applicare possimus. Multo minus ergo *iura nostra ecclesiastica*, quae vnice rem diuinam Christianorum determinant, sacris peregrinis infidelium, quibus ne quidem da-

negotia cultum sacrum infidelium respicientia proprio reguntur iure

Vnde nec le-
ges ex super-
stitione gen-
tilium pen-
dentes sacris
nostris appli-
cari possunt

quod variis
illustratur
obseruatio-
nibus exem-
plisque.

ta sunt, applicari possunt. Atque haec quoque ratio est, quod ne quidem iura ex *theologia gentilium* deducta, in praxin deducere possimus, vtut in collectione IUSTINIANI adhuc appareant ex TRIBONIANI imprudentia, quod qui non animadvertunt, nã grauitur meo peccant iudicio. Quid enim absurdius est, quam leges, ex *gentilium religione & pagana superstitione* deductas in ius ecclesiasticum Christianorum trahere velle, qui tamen prorsus talia gentilium dogmata respuunt, reprobant, damnant. Interim tamen animaduertimus, amorem iuris Iustiniani interpretes saepe auertere a vero scopo, & in deuia deducere, quod paucis declarandum est.

§. XII. Ait CAIVS, Ictus gentilis, in l. 18. D. de in ius voc. nullum de domo sua in ius vocare licere, *quia domus tutissimum cuique refugium atque receptaculum sit.* Est hæc conclusio sine dubio ex principiis *gentilismi* deducta, secundum quæ singularis *sanctitas* aedibus inhaerebat, & peculiaris religio Diis Penatibus debebatur. *Quid sanctius*, ait CICERO oratione pro domo sua ad Pontifices, *quid omni religione munitius, quam domus vniuscuiusque ciuium? Hic aræ sunt, hic focci, hic Dii Penates, hic sacrae religionis ceremoniae continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi nemini fas sit.* Omnem Christianae religionis sensum sine dubio deponeret, qui in hac conclusione subsistendum esse asserere vellet. Sic etiam theologiae gentilium meræ debetur distinctio rerum, quod aliae sint *diuini iuris*, aliae *humani*, & quod quae *diuini iuris* sunt, nullius in bonis esse credantur, iuxta CAIVM in l. 1. pr. de rer. divis. conf. l. 6. §. 2. 3. & 4. & l. 9. §. 2. de diuis. rer. In ea videlicet gentiles erant sententia, posse Diis quasdam res attribui addicique, ut in eorum proprietatem caderent, & consequenter nullius in bonis esse possent, adeo ut si vel maxime aedificium consecratum dirutum esset, *locus* nihilominus *sacer* & *nullius* maneret, l. 6. §. 3. de R. D. quod etiam IMPERATOR ex suffragio PAPINIANI, Icti Ethnici, repetiit in §. 8. Instit. de R. D. Enimuero talem conceptum de rebus sacris, salua ratione Christianismi, habere non possumus, qui novimus, omnia esse Domini, nec posse, eidem tanquam pos-

possessori rerum immobilium proprietatem quandam talem assignari. Etiam res quaedam, quae nobis *sacrae* dicuntur, dantur, quae tamen tantum ex *fine* & *usu* hanc denominationem acceperunt, sed intuitu *proprietas* non sunt *iuris divini*, sed *humani*, pertinentque ad *patrimonium universitatis* illius, cuius gratia aedes sacrae cum aliis accessoriis exstructae sunt. Similiter *religiosa* qualitas sepulchrorum peperit sententiam admodum erroneam, effecitque, ut etiam res religiosae *divini iuris* & *nullius* in bonis dicerentur. *l. 1. pr. de R. D.* Ex hoc principio plures adhuc supersunt conclusiones in *tit. de religiosis*, quod tamen summam sapit idololatriam. Ea quippe veneratio Romanis erga Deos Manes, h. e. *animas defunctorum* a corpore separatas erat, ut monumenta iis extruerent in loco, quo cadauer erat conditum, magnumque religionis cultum exhiberent. Ait SENECA *epist. 86. in ipsa Scipionis Africani villa iacens haec tibi scribo, adoratis Manibus eius & ara.* Ipsum sepulchrum his defuncti Manibus consecratum erat, hac de causa *divini iuris* & *nullius* in bonis dicebatur, unde & sanctitatem ei CICERO *Philip. IX. cap. 6.* tribuit, aiens: *sepulchrorum sanctitas in ipso solo est*, quia, ut philosophatur ULPIANVS in *l. 4. de religiosis*, *locus ad mortuum pertinere videtur, in quem illatus est.* Quod autem *defuncti*, quod eorum Manium esse videbatur, id in *nullius* hominis bonis esse poterat, adeoque nec hereditati inesse credebatur iuxta *l. 42. §. 1. ad SCt. Trebell.* Quis vero inter Christianos, sanioribus principiis imbutos, in hoc haereret luto, solius iuris IUSTINIANEI amore, cum tamen infidelium & paganorum religionem irrideamus, eamque reprobemus? Et quid denique de *rebus sanctis* dicam, vel de peculiari *sanctitate*, quam muris, portis, vallisque *religio gentilium* conciliavit, & propter quam *divini* etiam *iuris* dicuntur CASSIO in *l. 1. pr. de R. D.*? Erant enim muri portique *Diis* certis *tutelaribus* dedicati, unde etiam gentilibus solenne erat, ut urbem expugnaturi *Deos tutelares* euocarent solenni carmine, quod refert MACROBIUS *lib. III. Saturnal. cap. 15.* quod aut aliter eam capi non posse crederent, aut etiam si posset, nefas existimarent, Deos captivos habere. Testis est

quod exemplo religiosarum rerum & sanctarum ulterius illustratur.

PLINIVS lib. XXVIII. cap. 2: *Ferreus Flaccus autores ponit, quibus credat in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus euocari Deum, cuius in tutela id oppidum esset, promittique illi eundem aut ampliorem locum apud Romanos cultumue.* Durat in Pontificum disciplina id sacrum, constatque ideo occultatum, in cuius Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Testis etiam est VLPIANVS in l. 9. §. 1. in fin. de rer. diuis. aiens: *solent qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde euocare*; quod vltius illustant PETRVS FABER lib. II. Semestr. cap. 4. & DN. COCCCEIVS diff. de euocatione sacrar. cap. 1. Proinde non adeo mirandum, quod gentiles poenam capitalem iuxta L. fin. de R. D. in murorum violatores posuerint, quippe qui secundum haec principia *Sacrilegium* committebant. Eadem de causa quoque grauissima poena in eos, qui circa terminos quid deliquerent, statuta est, quod *Diis terminalibus* essent consecrati, quos itidem adorabant. Ex hoc principio TIBULLVS lib. I. Eleg. 1. ita canit:

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris

Seu vetus in triuio florea ferta lapis.

Horum vinctorum & coronatorum lapidum mentionem iniicit MINVCIVS FELIX in Octau. p. m. 20. edit. Gronou. vbi OVZELIVS in not. haec addit: *vinctos vocat lapides Octavius, quia gentibus in more positum erat, lapides quos pro Diis vitalibus & terminalibus colebant, unguentis delinire.* Quis vero hos veteris paganismi errores & infidelium somnia in usum reuocaret inter Christianos, qui idololatriam eiurarunt? Longum vtique foret ire per singulas conclusiones, quae in Pandectis ex theologia gentilium idololatrica supersunt, quarum collectioni non vltius immorabor.

Inde leges ex religionis principiis deductae illis sunt relinquendae, quamdiu tolleratur talis religio.

§. XIII. Liquet sane ex haftenus dictis, leges ciuiles plurimas principiis religionis, quibus eadem ciuitas vel populus imbutus est, inniti, quae illi, quam diu eidem religioni adhaeret, saluae et integrae relinqui debent, vt secundum eas iudicentur. In effectu enim eiurare religionem cogerentur, si leges, religioni suae contrarias, amplecti tenerentur, si infideles ex formula nostrae religionis etiam in commerciis ciuilibus agere

re obstricti essent. Proinde quia *iuramenta* sunt religiosa assertio, qua invocatur Deus in vindicem & testem, & sic secundum *principia religionis*, quam iurans profitetur, iurandum, ^{Vt formula iuramento.} evidens est, iudaeos aliosque infideles in foro Christianorum ^{rum declaratur,} non iurare secundum *ius commune* aut *formulam* apud Christianos receptam, sed iudaei quidem secundum legem Moysi, ex qua formula peculiaris iis praescripta in ORDINAT. CAMER. P. I. tit. 56. Aliam solenniore formulam exhibet Dn. PRAESES in iure ecclesiast. Protest. lib. II. tit. 20. §. 34. Et tamen, quod mirandum est, ne quidem olim hoc observatum fuit. Observat id ipsum BASNAGE dans l'histoire des Juifs lib. IX. cap. 23. §. 14. ostenditque ipsos gentiles in eo errasse, iudaeisque formulam iuramenti suae religioni propriam imposuisse, ut iurarent per *genium principis & templa tonantis*, qua formula tamen suam conscientiam haut stringi iudaei credebant. Et quid dicam de gentilibus? vix cautiores maiores nostri fuerunt hac in causa, quod idem BASNAGE cit. loc. illustrat exemplo Patriae meae, in qua iudaei iurare coacti sunt per *nomen sanctorum*, per *B. Mariam, & filium Dei*, quod cum tandem sine effectu esse animadversum fuit, anno 1285. corrigi debuit.

§. XIV. Quocirca si quae leges circa ea quae *cultum eorum* concernunt, a principe vi *iuris summi circa sacra* praescribendae sunt, ad eorum religionem accommodari debent, ^{Leges infidelibus dandae ad eorum religionem accommodandae.} ne alioquin vis religioni inferatur. Observarunt id ipsum Imperatores in l. 2. C. de iud. constituendo: *ne in festiuitatibus aut sabbathis suis iudaei corporalia munera obire, nec quicquam facere cogantur, neque propter publicam priuatamque causam in ius vocentur.* Idem quoque cautum est in l. 13. C. eod. *Die Sabbathi ac reliquis sub tempore, quo iudaei cultus sui reuerentiam servant, neminem aut facere aliquid aut vlla ex parte conueniri debere, praecipimus.* Nec ius Canonicum ab hac sententia recessit, sed in c. 9. X. de iud. constituit, *ne in festiuitatum suarum celebratione vllatenus perturbentur.* Inde quoque IVSTINIANVS in Novell. 46. c. 1. constituit, *ut sacra biblia quacumque in lingua legant, & secundum haec viuant & conuersentur.* Addidit tamen: *eam vero, quae ab iis dicitur, secundum*

da editio (h.e. lex secundaria quam *Misne Tobra* vocant) interdi-
 cimus omnino, utpote sacris non coniuncta libris, neque desuper tra-
 ditam de Prophetis, sed inuentionem constitutam virorum ex sola lo-
 quentium terra, & diuinum in ipsis habentium nihil. Verum
 quia hae traditiones iudaicae, quas legem secundariam vocant,
 hodiernam eorum religionem admodum informant determi-
 nantque, inde non mirandum est, hanc IUSTINIANI legem
 in usum non fuisse deductam, observante HAHNIO in *Dia-*
tagm. iudaeor. thes. 17. in not. Rursus haec causa seculo XVI.
 reuocata est, PFEFFERKORNIO, iudaeo conuerso, apud MA-
 XIMILIANVM Imperatorem sollicitante, ut libri iudaeorum
 fabulosi comburerentur. Non deerant, qui eius causam age-
 rent, idemque ab Imperatore summis contenderent precibus.
 Imperator tamen, ut in hanc inclinaret sententiam, eam
 exequi noluit, re nondum satis examinata, sed quos-
 dam Doctores, inter quos etiam REVCHLINVS erat, delegauit,
 ut momenta huius causae ponderarent. REVCHLINVS libros
 quidem, quos NIZZACHON & TOLDOS IESCHV vocant,
 comburendos credidit, non ceteros, quod mox crimini ipsi
 datum, adeo ut ab HOCHSTRATO, *inquisitore haereticae*
prauitatis (*Reßer-Meister* ut vocatur in rescriptis Caesareis) pu-
 blice haereseos postulatus fuerit. Accusatione hac ad Electo-
 rem Moguntinensem delata, REVCHLINVS fuit condemna-
 tus, qui tamen ad Pontificem mox appellauit. Dedit hic Epi-
 scopum Spirensen iudicem delegatum, coram quo suam cau-
 sam REVCHLINVS adeo egregie egit, ut absolutus fuerit,
 HOCHSTRATO in expensas condemnato, quamuis Colonienfes &
 Parisienfes a partibus eius essent, quorum mores admodum false
 perstringuntur in *litteris obscurorum virorum*, pro causa REVCH-
 LINI contra HOCHSTRATVM ceterosque magistellos ei
 adhaerentes ab HVTTENIO editis. In ipsa controuersia scri-
 pta varia eo tempore publicata sunt, noviter edita ab HERMAN-
 NO VANDER HARDT Professore Helmstadiensi celeberrimo,
P. II. Histor. literar. reformat, quae iam anno 1512, 1514. &c.
 antiquis typis edita fuere, ut ex antiquo libro, mihi communi-
 cato, obseruavi. Acta haec optime causam hanc, quam hic a-
 go,

go, illustrare possent, si quaevis eius momenta referre & examinare liceret, id quod in tanta rerum vbertate, qua circumseptus sum, haud licet.

§. XV. Cetera, quae religioni haud sunt propria, sed pro lubitu assumpta, aut in abusum tracta, recte prohibentur, ceu factum in *l. n. C. de iudaeis*, ubi merito iudaeis interdiciuntur, quae in contemptum Christianae religionis ab illis inventa erant. Verba legis haec sunt: *Iudaeos quosdam festiuitatis sollemnia ad poenae quondam recordationem incendere, & sanctae crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianae fidei sacrilega mente exurere, provinciarum rectores prohibeant: neve locis suis fidei nostrae signum immisceant, sed ritus suos circa contemptum christianae legis retineant, amissuri sine dubio permissa haecenus, nisi ab illicitis temperauerint.* In Codice Theodosiano, & quidem in *l. 18. de iudaeis* verba huius textus in sua sistuntur integritate, maxime initialia, quae genuinam legis mentem manifestant. *Iudaeos*, verba sunt, *quodam festiuitatis suae sollemni, Aman, ad poenae quondam recordationem &c.* Docent haec verba, festum, quod in memoriam salutis, per Estherem recuperatae, & recordationem supplicii Hamanis iudaei instituere, ESTHER. VIII. seqq., his prohiberi verbis, quod tripudiis iocisque iudaei celebrare, praeterea AMANEM incendere, & sanctae crucis adsimulatam speciem seu patibulum quoddam exurere solebant, id quod in contemptum Christianae religionis faciebant, ut vel ex SOCRATE lib. VII. hist. eccles. cap. 16. constat. conf. BASNAGE dans l'histoire des Juifs lib. VIII. c. 6. §. 1. Pari ratione in *l. 14. C. de iudaeis* illis iniunctum, *ne insolescant, elatique sui securitate quicquam praecipites in Christianam reverentiam ultionis admittant.* Imo sicuti ipsimet in Sabbathis suis aliisque festis diebus nulla afficiendi sunt molestia, ita recte lege publica iis iniungitur, ut in festis Christianorum, ipsaque die dominica Christianos nullo modo turbent, negotiationemque exercent, prout etiam in Gallia cautum esse refert FERMO SINVS cit. *l. n. 17. & 18.* Et ut omnis oc-

In rebus in-
differentibus
princeps
quaedam re-
de determi-
nat.

casio, Christi salutiferam passionem verbis vel factis iniuri-
 sis lacerandi, illis adimeretur, recte quoque cautum, *ne in*
diebus lamentationis dominicae passionis in publicum prodirent,
eo quod nonnulli talibus diebus & ornatijs non erubuerint
incedere, ac Christianis, qui sacratissimae passionis memoriam
exhibentes lamentationis signa praetendunt, illudere non for-
midauerint. c. 15. X. de iud. Simili ratione in c. 4. X. eod.
 iis interdictum, *ne ostia vel fenestras in die Parasceues aper-*
tas haberent, sed clausas tenerent tota die, qua imprimis so-
 lennes processiones fieri solebant, quas ludibrio suo iudaei
 habere poterant. Et quid magis praecauendum, quam ne
 in orationibus suis maledicta in Saluatorem & Christianos
 euomant? Ea de causa ad principis supremam inspectionem
 quoque *reformatio precum & cura repurgandorum librorum,*
 quibus vtuntur, pertinet, vt inter Christianos quiete viuant,
 & semina odii tollantur.

**Ad publicum
 dedecus infi-
 delium nihil
 permitten-
 dum.**

**Nec temere
 credendum
 vanis impu-
 tationibus
 maxime eo-
 rum qui se
 conuersos
 dicunt.**

§. XVI. Atque haec & similia per *sanctiones publi-*
cas, earumque *executiones* facilius in republica obtinentur,
 quam si *modis indirectis,* ad infidelium *contumeliam* & publi-
 cum *dedecus* compositis, vtamur, quos olim clerum adhibuis-
 se, rudera antiquitatis hinc inde docent. Neque enim ta-
 les modi in republica permittendi sunt, qui dissidia augent,
 odia mutua alunt, & contemptui publico gentem, cuius sacra
 tolerantur, & spes conuersionis superest, exponunt, qui
 mos tamen, quod dolendum, inter ipsos Christianos dissi-
 dentes, qui *se fideles* dicunt, non adeo infrequens fuit. In-
 simul quoque cauendum, ne princeps facile fidem adhibeat
 quibuscunque fabulis & falsis imputationibus, quas odium
 erga gentem iudaicam produxit, a quibus praelaudatus BAS-
 NAGE in tr. saepe adducto cum aliis eam vindicauit. Nec te-
 mere credendum iis, qui a iudaica superstitione ad nos trans-
 eunt, quippe qui odio sectae eiuratae inanissima saepe com-
 menta proferunt, vt aegre iis faciant, quorum odia non sine
 ratione metuunt. Quid absurdius est illa imputatione, qua
 IOHANNES PFEFFERKORNIVS, postquam iudaicos ritus
 reliquit, nomen tantum sectae mutans non animum, in tr.

bestis iudaeorum iudaeos odio publico Christianorum exponere voluit? Ait: Si quando Christianus iudaeum adeat, ille cum excipit, specie beneuola inquit ancipiti verbo teutonico: **Seeth willkomen**, quod est Sathanas venisti bene & grate, cum Seth significet diabolum. Usitata in Saxonia inferiori haec est salutandi formula, non iudaeis propria, sed omnibus communis; quis vero huic interpretationi, quam odium peperit, crederet? Sed & de primo, quod adduxi, monito abusus insignis occurrit in quibusdam ciuitatibus, in quibus scropham in frontispicio templorum collocarunt, & iudaeorum conspectui obiecerunt, ne forsan liminatempli profanarent, & loca sacra accessu suo inquinarent. Plenius hanc rem eiusque causas depingit LAVRENTIVS FABRITIUS in *orat. de Schemhamphorasch usu & abusu*, vbi de templo Wittebergenfi haec habet: Cum te iter a collegiis publicis per crates in coemiterium detulit, videre licebit, si oculos eleuaueris, in extremitate muri prope teclum, porcā saxo insculptam cum hac inscriptione: *Rabbini Schemhamphoras*. Docet te inscriptio non verum usum, sed abusum schemhamphoras, non eo modo intellectam, quem priore oratione explicatum audiisti, sed quem posteriore oratione sum persecutus. Eam ob causam non nuda supra porcā ponitur inscriptio schemhamphoras, sed adiectum est vocabulum Rabbiorum, per quos non antiquissimos, eosque religiosissimos, doctores iudaeos, qui religiosissime de IEHOVA, & eius expositione sentiebant, intelliges: verum per Rabbios intelligendi tibi veniunt doctores iudaei illi reprobi, excoecati, & infensissimi hostes, qui virtutem edendorum miraculorum Christo ereptam, in blasphemum & mendacissimum suum schemhamphoras, cum summa ignominia Dei, & extrema sua perniciē transulerunt. Sed quid occurrit sub inscriptione illa? offertur porcae sculptae imago: videas ibi ingentem scropham mammillis dependentibus stare,

non alio modo, quam cum porcae lactentes grunntu seu scre-
atu blandiore lac nutrimentale porcellis propinant. Habet
vero haec porca sub se tres puerulos iudaicos, quorum duo a-
uersa facie ex scrophæ sugunt mammillis, tertius vero horum
aperta facie sub alvo scrophæ, ad spectatores prospectat. Sub
collo vero scrophæ accurrit porcellus, ut cum pueris mammi-
las suis una sugat. An nihil praeterea cernere est? Imo in
parte scrophæ posteriore videbis grandaeuiorem iudaeum, mi-
tra professionis Rabbinicae ornatum; hic accumbens, videtur
sinistra porcae caudam elevare, & dextra pedem dextrum su-
is, non in codicem, sed in eius podicem, limis oculis prospe-
ctare, & meditabundus intentis sensibus, nescio, quae myste-
ria in Thalmud scrophæ rimari, tumultuantesque intestino-
rum flatus audire, horum oraculis edoctus noui quidpiam ad
suos auditores iudaeos referre queat. Postquam imaginis sin-
gulas partes contemplatus fuisti, siste nonnihil gradum, &
singularum partium interpretationem meditare. Totam hanc
sculpturam in odium Rabbinorum, osorum Dei, & blasphe-
matorum Messiae & eius sanctissimæ Matris esse collocatam,
certum est: qui cum toto grege iudaico nihil diuini sapiunt,
nihil oraculorum diuinorum sacris bibliis comprehensorum in-
telligunt, sed mere Rabbinica seu potius Ethnica, & diaboli-
ca tradunt, & hauriunt dogmata: quippe pro scaturienti-
bus aquis in vitam aeternam sugunt lac suillum, qui pro ar-
ticulis Evangelicis, qui & ipsis in salutem cedere debebant,
si Messiam natum fide exoscularentur, non nisi schembampho-
ras, fimos & sterquilinia amplectuntur. Attende vero ipso-
rum paediam: habent porcam magistram, porcarium paed-
agogum, & ut vno dicam verbo, tota ipsorum disciplina est
porculatio, omnes illorum doctores porculatores. Quam e-
nim porcam pii iudaei olim ad esum & sacrificium non admit-
tebant, illam hodie iudaei ignari magistram sibi constituunt,
qui

qui, relicto sacro codice, occupantur in magistrae suae podice. Nec iuniores iudaei salubrius lac sugunt, quam grandiores suppeditant. Quaerunt hi omnia sua mysteria in Thalmud porcino, sugunt illi impuritatem omnem ex mammillis porcinis. Sic resecti ab olea, & vite Christo per incredulitatem, non nisi impurissimas foeditates sectantur. Deserto Christo, adhaerent scrophae, sprete doctrina Messiae, stercora vorant, neglecto verbo vitae, lac suum lutulentum sorbent. Haec voluerunt Christiani religiosi hostium iudaeorum hostes hac porcaria imagine & fideli populo ob oculos ponere. Sed quis est primus inuentor huius picturae? non certe heri primum emer-
 sit; nam de illa ante annos plus minus 60. sic scriptum inue-
 nio. Est hic Wittebergae ad templum Parochiale porca saxo
 incisa sub qua procumbentes porcelli & iudaei sugunt: post
 porcā est Rabbīnus quispīam, qui porcae attollit pedem dex-
 trum, sinistra vero manu caudam illius eleuat, & inclinato
 corpore summo studio sub caudam suis in Thalmud prospectat,
 non aliter, ac si quidpiam eximii atque acuti cognoscere at-
 que legere ibi constituisset. Ex illo procul dubio scrophae
 Thalmud habent hodierni iudaei mysteria sua Schembampbo-
 ras. Nam ante haec tempora in his regionibus quam pluri-
 mi habitauerunt iudaei, hoc demonstrant nomina oppidulo-
 rum, vicorum, ciuium & rusticorum, quae hebraea sunt et-
 iamnum hodie. Consentaneum igitur est vero, virum quem-
 piam religiosum fuisse, cuius consilio & suāsu hoc porcae si-
 mulacrum fuerit sculptum: qui impurissimorum iudaeorum
 hostis fuit. Ita enim consueuimus apud Germanos, de illis,
 qui sesquipedalia verba sonant, & turgidam sapientiam abs-
 que re ostentant, unde huic tanta sapientia, ubi legit hanc,
 in podice (sine reuerentia satis rustice) scrophae; unde ma-
 nifestum iam olim hanc saxeam scropham hic fuisse. Sic e-
 nim illi, qui nomen Christi professi erant, iudaeos nominis

Christi hostes perpetuos laceſſere, & a ſuis focis arcere conſueuerant. Hoc enim nomine in hoſpitiſſimorum publicorum, a quibus iudaeos exulare voluerunt, ſuam piſtulam ac ſculptum proſtibus collocabant, vt videre eſt Berolini & alibi. Hoc modo etiam iudaeos Germani a ſuis aris & templis adigebant, a quibus ſuum cultum irrideri, & Deum & matrem Ieſu blaſphemari, etiam in ſacris templis audiebant. Iam enim olim ex indultu Pontificis Romani, & quorundam principum, multi habitauerunt in his locis iudaei; non ſolum iudaismum propalantes, ſed iuxta Chriſtianorum ſacras ceremonias irridentes, qui non raro ſolebant in eorum irruere templa & ſuas blaſphemias eructare. Hoc ſine etiam apud nos Wittebergae ſus lapideus templo adhaeret, eadem de cauſa in antiqua Soraborum vrbe, in ducatu vicino Anhaltino columnae templi exteriori ſuam lapidi inciſum ſpectamus: talem ſcropham iudaeos lactantem videre licet Magdeburgi, in templo magno Canonicoꝝ in ſacello, in quo verſus occidentem Imperatoris Romani Ottonis Primi, ſepulchrum oſtenditur: huiusmodi porcā videbis in Bavaria Salisburgenſi curiae inciſam, in ignominiam iudaeorum, qui aliquando hoſtiam coenae conſecratam & emtam a monacho ibi conſciderunt, & procul dubio in aliis locis eiſusmodi porcae plures imagines reperire licebit. Tales vero porcarum ſculpturas in ignominiam iudaeorum efformatas, publicis locis vt portis & templis apponere coeperunt. Imitati exemplum Hadriani Imperatoris, qui circa annum Chriſti 139. non ſolum legem tulit, ne quis iudaeorum in Ieruſalem a ſede noua reſtauratam, & a ſuo nomine Aeliam dictam, ingrederetur, cum urbem ſolis Chriſtianis inhabitandam conſeſſet: ſed etiam ne quis illorum ex locis ſublimioribus & longinquis terram Palaestiinam ſpectaret, ſeuere interdixit, & quo magis ab accēſſu & introitu in urbem iudaeos deterreret, in publicam gentis iudaicae igno-

ignominiam, portae, qua Bethlehem itur, ante annos 1450. plus minus, annis ab hoc 96. retro computatis, suam marmoream imposuit. Hoc terriculamento a locis sacris iudaeos abigendi, ab eo usque tempore Christiani uti coeperunt, & ex Iudaea in Graeciam, & ex Graecia in Germaniam transtulerunt, quo signo publice professi sunt; se alienos a iudaica religione, & optare, ne ab impiis iudaeis in suis ritibus turbentur: quoque tutiores esse possent, a sannis & blasphemis iudaeorum in suis templis, illos sub hac suis sculptae imagine a coemeteriis, a foribus & aris templorum suorum arcere voluerunt. Horum ardorem pium, in tuenda doctrinae Christianae veritate, & propulsanda doctrinae iudaicae, & aliarum sectarum falsitate, ut nos quoque imitemur, ne postliminio iudaicae impietates reducantur, aut ab aliis doctrina laefactetur, aut scabie humanarum opinionum inficiatur, suadet ipsa pietas, flagitat grata posteritas, hortatur praesentis seculi conditio, & futurae salutis necessitas. Ipsam huius opprobrii effigiem sistit WOLFEIVS in *lection. memor.* Monachorum hoc inventum esse, admodum credibile est, quos puerilia plura templis affixisse, antiquitas docet, quos subinde Canonici, ad Monachorum mores effigiati, facile secuti sunt. Verum haec insipida terriculamenta merito princeps prohibet tollitque, ne publico exponantur contemptui, quos tutela sua dignos iudicat, & eo magis a doctrina Salvatoris nostri abducantur.

§. XVII. Aliquando tamen *per indirectum* iura ecclesiarum nostrarum iis applicari possunt, & quidem (I.) quae *realia* sunt, bonis simpliciter imposita, & ab *infidelibus* possessa, quae ad similitudinem aliorum onerum etiam ab iis praestanda sunt. Sunt quaedam *onera parochialia*, simpliciter aedibus in nonnullis locis imposita, uti in hac ciuitate *das Opffer-Geld*, notante DN. PRAESIDE in *iur. paroch. sect. 3. c. 2. §. 16.* quae a possessoribus quibuscunque exiguntur. Simili ratione solvunt *decimas reales* de praediis, quae possident,

huiusmodi
parochialia
in indomiti
ceteris parochiis
etiam

Iura nostrarum ecclesiarum realia recte iis applicantur quatenus bona possident.

& alia iura
parochialia
in indemni-
tatem paro-
chorum.

dent, quia itidem hoc onus simpliciter polleſſorem ſequitur. *RICCIVLLVS cit. tr. lib. 2. c. 9. n. 6.* Ait Pontifex in *c. 16. X. de decim. de terris, quas iudaei colunt, tuae prudentiae reſponde- mus, vt eos ad decimas perſoluendas, vel poſſeſſiones penitus re- nunciandas, cum omni diſtinctione compellas, ne forte occasione illa eccleſiae valeant ſuo iure fraudari.* In *Capit. CAROLI CALVI de A. 877. c. 31.* apud *BALVZIVM p. 268. tom. II. capit.* iam olim conſtitutum fuerat, vt iudaei darent decimam, & negotiatores Chriſtiani vndecimam. *Personales ſunt onus personale parochianorum quataſium, & hac de cauſa in c. 23. X. de decim.* haec fidelibus imponuntur. *Conf. MARQ. de SV- SANN. de iud. P. 1. c. 6. circa f.* (II.) Quia infideles habitant inter Chriſtianos, & ita loca quaedam inter parochias ſita occupant, *per indirectum* imminuunt iura parochialia redi- tusque parochorum, a Chriſtianiſ praestandos, ſi hi loca illa inhabitaffent. Hac de cauſa anno 1215. in *concil. Later. IV. c. 67.* apud *HARDVINVM tom. VII. concil. p. 70.* & *RAYMVN- DVM in c. 18. X. de uſur.* cautum, vt iudaei cogerentur *ad ſatisfaciendum eccleſiis pro decimis & oblationibus debitis, quas a Chriſtianiſ de domibus & poſſeſſionibus aliis percipere con- ſueverant, antequam ad iudaeos quocumque titulo deveniſſent, vt ſic eccleſiae conſeruentur indemnes.* Liquet ex hoc textu, in quibusdam locis iudaeos haec *onera realia* detrectaſſe, for- ſan ideo, quod ſint membra eccleſiae, adeoque eo nomine ſatisfactionem vrſiſſe parochos. Sed non tantum horum, ſed etiam aliorum lucrorum Romani vrſere ſatisfactionem, quae decreta in *concil. Vienn. ann. 1267. c. 15.* apud *HARDV- IN. loc. cit. p. 584.* & *LAMBECEIVM lib. II. bibl. p. 66.* his con- ceptis verbis: *adiicientes vero iudaei ſacerdoti parochiali, infra cuius parochiae terminos manſerint, pro eo, quod loca in quibus chriſtiani habitare deberent, occupant, iuxta quan- titatem damni, quod ei ex hoc inferunt, ad arbitrium diaceſa- ni loci, omnes prouentus, quos ex Chriſtianiſ, ſi ibidem mane- rent, ſacerdos perciperet, refundere compellantur; decimas etiam praediales cum omni integritate perſoluant.* Iudaeos his decretis morem geſſiſſe, quis credere? Clerus potentior eos

eos cogere directo non poterat. Principes quidem variis minis inducebant, ut praecepta sua exequerentur; sed frustra, iudaeis contra Episcoporum decreta ad Principum tutelam confugientibus. Hinc illae lacrymae; hinc turbae; hinc fulmina episcoporum in principes & magistratum. CANIS. tom. I. lect. antiq. p. 621. In ipso concilio cit. c. 19. iam poenam hanc decreuerant episcopi: *ipsos quoque principes ac iudices eorundem districtius admonemus, ne iudaeis statuta nostra seruare nolentibus alicuius protectionis seu defensionis fauorem impendant; sed si aliqua eis a praelatis ecclesiasticis iniungantur, ea fideliter exequantur; alioquin introitum ecclesiae & communionem diuinorum officiorum nouerint interdicta.* Ex eadem causa alia onera subire coguntur, quae simpliciter inhabitantibus imponuntur, licet causam deuotionis & religionis Christianae concernant, quod FERMO SINVS, episcopus Asturicensis ad rubr. tit. X. de iud. qu. 1. n. 10. nouo exemplo illustrat. Ius Patronatus quoque attribui infidelibus, si fundauerint ecclesiam, RICCIOLL. lib. II. cit. tr. c. 2. asserit, negat vero PAVLVS de CITADINIS de iur. Patron. P. III. n. 11. Sed frustraneum erit, de hac re disputare, quia casus talis *foundationis* non videtur esse dabilis. Neque enim huc pertinet exemplum, si infidelis fanum fundarit, quod postea infidelibus ademptum & in ecclesiam mutatum, quia hac ademptione omne ius infidelibus quoque ereptum est.

§. XVIII. Quoad munia sacra etiam quaedam obseruationes addi possunt. Baptismus in casu necessitatis ab infidelibus valide conferri posse, liquet ex textibus iuriscanonicis. NICOLAUS I. in c. 24. de cons. D. 4. hac de re consultus ita respondit: *a quodam iudaeo nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, & quid de iis sit agendum, consulitis. Hi profecto, si in nomine sanctae Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt, (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius) constat eos non denuo esse baptizandos.* Facit NICOLAUS iudaeos duplicis generis, Christianos & paganos, quod indicium praebet, ipsum voce

De baptismo
ab infidelibus
dato.

iudaei non intellexisse eos, qui tales hodie intuitu *religionis* dicuntur, sed *mercatores*, quos hac voce intelligebant, quod *iudaeorum* primarius scopus *negotiatio* esse soleat. Similiter ISIDORVS in c. 23. de consecrat. D. 4. ait: *Romanus Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.* Conf. P. HARDVINVS in quaestione triplici de baptismo, vbi differt. III. agit de *administratione baptismi in nomine Christi*, quam conscripsit occasione decreti NICOLAI I. antea adducti. Admodum paradoxa, ne quid amplius dicam, est haec sententia, quacunque demum auctoritate suffulta fuerit. Primo *existentia* talis casus forsan adhuc desideratur. Verum si vel maxime contigerit, infidelem actum immersionis peregerisse, quid putas, an non potius *ludibrium* peregerit quam baptismum? an credibile est, paganum vel iudaeum, verba *institutionis* recitantem, absque blasphemia, ioco & irrisione hunc actum peragere potuisse? Loquor de eo, qui aperte infidelis est, qui sacra Christianorum spernit & ludibrio habet, qui aperte contra Christum pugnat. Ceterum qui ore profitetur Christum, corde negat, idolis clanculum adhuc fauet, interim ne opimos redditus ecclesiasticos amittat, sacra Christianorum tractat, rem diuinam facit, ad illum facilius potest applicari, quod in c. 98. C. 1. q. 1. asseritur. Equidem addunt Romanae ecclesiae Dd., baptismum hunc validum esse, si infideles per immersionem id agere intendunt, quod ecclesia intendit. Quis vero id diuinare, quis id vnquam praesumere poterit ab homine, cui nostra religio abominationi est? Scilicet *intentionem* in baptizante ad *efficaciam baptismi* requirunt, quae tamen si necessaria est, quis de suo baptismo erit certus? Hae omnes concertationes tam scrupulose tractantur, ne baptismus *iterari* videatur, quae *iteratio* tamen cessat, si iusta de causa dubitatur, an quis vere baptizatus sit. Semper autem iuste dubitari potest, an quis baptizatus sit, si quis ab infideli est immersus. Vnde etiam GREGORIUS III. in epist. 1. c. 1. apud HARDVINVM tom. III. concil. p. 1868. & GRATIANVM in c. 52. de consecr. D. 4. ita edixit: *Quos a paganis bapti-*

baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis mandamus.

§. XIX. Similiter Domitiana forsan quaestio esse videtur, *an infidelis ad officium ecclesiasticum admoueri possit?* Et tamen exemplo singulari haec quaestio non caret. *SYNESIUS*, philosophus Platonicus, anno 410. ad Cyrenensem episcopatum, quamuis inuitus, electus est, ne quidem eiurata gentilismi doctrina, quam passim in scriptis suis prodit. Nec hanc doctrinam occultabat; imo publice eam profitebatur, nec ab ea se recedere posse asseribat. Aeternitatem mundi, praeexistentiam animae, imo eius interitum in aquis iuxta dogma Homericum credebatur, ut *PETRVS DE LA SENA* de his qui in aquis perierunt ostendit, & quod magis, spem Christianorum fundamentalem, resurrectionem intelligo, in dubium vocabatur. *EVAGRIVS lib. I. c. 15.* Nequidem Deorum appellatione abstinebat, interque eos *marem femellamque* constituebat, ut *BASNAGE dans l'histoire des Juifs lib. III. c. 17.* ostendit. Fama & celebritas viri induxit Christianos, ut eum ecclesiae suae praeficerent, maxime circa calamitosa ruentis imperii tempora & afflictissimum Africae statum, ut plenius *LUCAS HOLSTENIVS in diss. de Synes. fugaque episc.* *PAGI in Critic. in Baron. annal. ad cit. ann.* *BASNAGE in annal. eccles. ad cit. an. §. II.* cum aliis ostendunt. Docent hae aliaeque circumstantiae, fuisse hoc exemplum irregulare, exorbitans, & adeo singulare, ut in consequentiam trahi non possit nec debeat.

An infidelis
ad Episcopatum
promoueri
queat?

§. XX. Denique nec iudaeis ius *Synagogarum* habendarum absolute ademptum est. Dispositiones civiles de iis in *prolegomenis* adductae sunt. Eas etiam sequitur ius Canon. *in c. 3. & 7. X. de iudaeis*, ubi nouas aedificare iis denegatur, veteres autem retinere, vel collapsas aut ruinam minantes reaedificare, non autem eas exaltare, permittitur. *FERMOSIVS ad cit. c. 3.* Idem confirmat *concil. Vienn. c. 19.* apud *HAR-*

De Synagogis
iudaeorum.

DVIN. *cit. l. p. 586.* Nec Saracenis simpliciter Meschitae seu templa sua ademta, sed tantum quaedam circa cultum Machometi immutata sunt in *clem. vn. de iud.* MARQUARDVS de SVSANNIS *cit. tr. P. I. c. 3.* Pertinet huc notabilis epistola SIXTI IV. de anno 1483. ad *Soldanum Babiloniae*, qua ostendit, saracenis in Hispania tantum iniunctum fuisse, vt *summitates quasdam eminentiores Meschitarum*, quas *comas* vocant, destruerent. vid. LEIBNIT. in *Cod. diplom. iur. gent. n. 196.* Verum hodie modus habendi & adornandi Synagogas dependet a concessione eius, qui *iur. circa sacra* habet, nec hac in re antiquae sanctiones attenduntur; alibi amplissimae, alibi minutiores iis concessae sunt. Immunitas ab inhospitalatione iis concessa in *l. 4. C. de iud.* vbi simul inter *loca religiosa* relata. Maior libertas circa sacra sua indulgetur *legatis infidelium*, ex more gentium communi, cuius rationem specialius exposuit Dn. PRAESES *diff. de priuat. legat. sacris.* Propriis praeterea infideles coemeteriis gaudent; neque enim eodem cum Christianis vti possunt, ex rationibus, quas fusius exponit Dn. PRAESES in *iur. eccles. Protest. lib. III. tit. 28.* quas his non repetam. Quin quod per infidelium illationem locum inquinari seu pollui existiment, vt ante eorum eiectionem, & mundationem locus consecrari non possit *c. 27. & 28. de consecr. D. 1.* Imo nec inter Protestantes infideles in coemeterio sepeliuntur, sed, si proprio carent, extra coemeterium conduntur, quod in *communione ecclesiastica* haud fuerint constituti, quae tamen ex communione coemeterii secundum dogmata maiorum trahitur. His moribus viuimus, qui tamen cum principiis nostris non exacte conspirant.

gaudent infideles immunitate ecclesiastica.

§. XXI. Facile ex his apparet, quod synagogae *iura & immunitates* ecclesiarum indistincte non habent. An vero infideles ad nostras ecclesias aufugientes *immunitate ecclesiastica*, quam Catholici magni faciunt, gaudeant, maior dubitandi ratio est, praesertim iis in locis, in qui-

quibus mixta est religionis cultura, vel catholica praedominatur? Tangunt quodammodo hanc quaestionem Imperatores in *l. 1. C. de his qui ad eccles. confug.* ita edicentes: *iudaei, qui reatu aliquo vel debitis fatigati simulant se Christianae legi velle coniungi, ut ad ecclesias confugientes evitare possint crimina vel pondera debitorum, arceantur, nec ante suscipiantur, quam debita uniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati.* Non in uniuersum iudaei in hac lege immunitate ecclesiastica priuantur, verum tunc demum, si mole debiti oppressi, vel facinoribus inquinati asylum in ecclesia peterent, quod olim delinquentibus non praebibat refugium. IAC. GOTHOFRED. *ad l. 2. C. Theod. de his qui ad eccl. confug.* In iure canonico immunitas ecclesiastica quidem admodum extensa est, non tamen, an etiam infidelibus prodesse possit? decisum. Interim haec ipsa extensio, quae multis de causis facta est grauiusque munita poenis, indicium praebet, hoc privilegium ecclesiis datum esse magis reale, quam personale; tributum illud esse loco propter singularem sanctitatem, adeoque personarum non habendam esse rationem, quod plenius euincunt RICCIOLLVS *Lib. II. dist. 17. c. 12.* PASSERINVS *de pollut. eccles. disp. 5. c. 34.* Ni me omnia fallunt, iam olim tempore THEODOSII haec immunitas tanti visa fuit, ut nec seruis barbaris denegata fuerit, ad asylum ecclesiae, confugientibus, quod exemplum cruentum apud SOCRATEM *lib. VII. H. E. c. 33.* illustrat, quae ipsa immunitas progressu temporis, crescente opinatione de templorum sanctitate, maxima cepit incrementa.

SECTIONIS I.

CAP. II.

De iure sacro circa infideles conuer-
tendos, vel conuersos.

§. I.

Si de conuer-
sione infide-
lium laboran-
dum, toleran-
di quoque
sunt,

non expel-
lendi

etiam si perti-
naces videan-
tur

Pertinet ad *ius sacrum* imprimis conuersio *gentilium* & *iudaeorum*, cui etiam effectus ciuiles adscribun-
tur; vnde tum de *conuertendis*, tum de *conuersis* in-
fidelibus hoc capite agendum, & vt vera a falsis, ap-
parentia a genuinis secernantur, curandum. To-
lerandos esse infideles in republica, *cap. antec.* euici, & cur
non essent tolerandi, cum de conuersione eorum tot consilia
ab eruditis suggerantur, tot methodi a Theologis praescri-
bantur, determinanturque, vt vel ideo tolerandi esse videan-
tur, quo eo commodius ad fidem nostram trahantur. Prae-
postere actum erit, si expelluntur, si variis afficiuntur incom-
modis infideles, & tunc demum de eorum conuersione cura
suscipitur. Fouendus est morbo laborans grauissimo & in
phrenesi constitutus a bono & prudente medico, non ex le-
cto trahendus, verberibus tradendus, & domo eiiciendus,
qua medicina nulla barbarior excogitari potest. Nec audi-
endi sunt, qui in *pertinaces* & ab omni conuersione alienos
impetum & persecutionem admittunt; qui haec docent, suae
impatientiae & *dominii taciti in conscientias* euidentissima e-
dunt signa. Deus ipsemet tolerat tot infideles, sceleratos,
monstra, vix humanitatis quid habentia, eos ad poenitenti-
am vocat, vt ut refugiant, & eorum conuersionem patienter
expectat; quidni ergo homines in his, quae proprie reser-
uata Dei sunt, Dei exemplum sequantur. Apprime hac de

re iudicat B. STRYCKIUS in not. MScl. ad Myler. ab Ehrenb. de princip. & stat. imper. c. 60. §. 1. Cum spem conuertendorum iudaeorum nobis faciat Apostolus, Rom. XI, 25. non ipsis deneganda sunt media conuersionis, quod fieret, si a consortio Christianorum penitus repellerentur. Id ergo dolendum est, quod meri lucri causa recipiamus iudaeos, & de ipsorum salute parum solliciti simus.

§. II. Curam circa conuersionem infidelium adscribunt Catholici potissimum officio Episcopali, nostrates principi, non tamen excluso cleri ministerio, cuius doctrina, praedicatione & annunciatione, gratia accedente diuina, peragenda est conuersionis, ipsa scriptura sacra docente Rom. X, 14. seqq. Equidem quod nostratum sententiam concernit, duo extrema euitanda esse censeo, vt officium summorum principum rite determinetur, nec illis temere adhaereamus, qui hoc officium prorsus a principum cura segregant, nec etiam illis, qui in contrarium primum eorum officium in cura salutis aeternae subditorum quaerunt. Facile admitto, respublicas non esse constitutas primario religionis & pietatis internae procurandae gratia; neque enim constat, patriarchas olim in respublicas transiisse, quippe qui plerumque extra respublicas vixere. Tranquillitas externa per arma, leges & iudicia, h. e. remedia continua obtinenda coegit homines, vt in societates ciuiles abirent. Id quoque concedo, per imperia ciuilia conuersionis opus obtineri non posse, quod diuiniora desiderat subsidia, quae cor flectere & mutare possunt. Nemo tamen in ἀπολογία quod vita bene morata multum conferat ad tranquillitatem civilem vocabit, sinceram subditorum pietatem, vitamque ad exemplar Christi effigiatam multum conferre ad finem reipublicae praefixum, quae demum subditos, naturaliter effrenatos rebellesque, vitam tranquillam agere docet. Timor Dei solus est, recte ait LACTANTIUS de ira lib. I. c. 12. qui custodit hominum inter se societatem. Recte etiam Dn. BVDDEVS in Theol. morali P. II. c. 3. sect. 7. §. 17. hoc obseruat, & hac de re ita iudicat: Esi tranquillitas & conseruatio reipublicarum neutiquam praecipuus religionis verae scopus sit,

Cura conuertiendi infideles principi recte adscribitur.

*sit, qui potius in salute hominum aeterna consistit, plurimum tamen ad securitatem tranquillitatemque rerumpublicarum religionem, si recte administretur, conferre, palam est. Vnde & quam necessaria sit legitima religionis directio, patet. Pergit Theologus doctissimus in §. 19. cit. l. & nihil magis, ait, ad veram rerumpublicarum felicitatem tranquillitatemque confert, quam si vera religio floreat. Cum enim mala pleraque, quibuscum rebuspublicis societatibusque ciuilibus confli-
 Etandum est, a prauis adfectibus, vitiisque, aut imperanti-
 um, aut ciuium, speciatim ab ambitione, auaritia, ac volu-
 ptate eorum proueniant, melior ea euitandi aut auertendi non
 est ratio, quam si cupiditatibus imponere modum, prauosque
 exuere adfectus, condoceantur homines.*

**& doctrina
 Christi rei-
 publ. saluti
 magnopere
 inserviat**

**quod ex do-
 &rina Dn.
 Buddei porro
 illustratur**

§. III. Haec si vera sunt, vti omnino sunt, palam quo-
 que est, doctrinam Christi genuinam primarium esse illud
 medium salutare, quo haec hominum liberatio a prauis hisce
 adfectibus, reipublicae e diametro aduersantibus, prae omni-
 bus ceteris obtineri potest. Nulla philosophia gentilium,
 quocunque coruscet splendore, nulla praecepta moralia,
 quae ratio naturalis tradit, id praestare & efficere possunt,
 quod diuina haec philosophia operatur, quae hominem mu-
 tat, & feram naturam ita emollit, vt commodum societatis ci-
 uilis membrum euadat. Prolixiorem demonstrationem &
 illustrationem id ipsum desideraret, nisi in eo nobis otium fe-
 cisset praelaudatus Dn. BVDDEVS, Theologus meritissimus,
 in *diss. de concord. relig. Christianae statusque ciuil. cap. 1. & 3.*
 cuius argumenta per indicem tantum referre sufficiet. Ge-
 neratim ostendit vir doctissimus, doctrinam Christi egregie
 honori & auctoritati imperantium consulere, officia eorum
 designare, ciues vero subditosque optime ad obedientiam &
 legum culturam flectere, imo praeparare; Esse satis nota tria
 vitia primaria, *voluptatem, ambitionem & auaritiam*, ex qui-
 bus tot mala & morbi reipublicae immineant, quae eradicanda
 & sedanda in subditis, si vera tranquillitas speranda sit; In-
 de

de sua sponte fluere, eam religionem, quae hisce mortalium vitiis medelam affert, ad statum civilem conseruandum aptissime aptam esse; Christi doctrinam vnice id intendere, vt renunciatur hisce vitiis, & morbi animae sanentur; fugam auaritiae, ambitionis & luxuriae vbique inculcari, talemque vitam a Christo commendari & praescribi, quae cum misericordia, amore, patientia, mansuetudine, humilitate & castitate coniuncta sit; proinde neminem posse verum Christianum esse, qui non etiam bonus ciuis sit, & vice versa bonum ciuem, qui non bonus Christianus; Gentilium religionem impuram, dominatui accommodatam, inanem, maleque cohaerentem, imo in ea cuncta comparata fuisse ad captandam plebem rudem, & superstitionis laqueis irretiendam; substituisse in externis ritibus ceremoniisque, quae sensus externos tantum feriunt, animum non mutant; Christianam religionem tot ambagibus, artibus, technis & machinis, ad fallendos simplices dispositis, neutiquam vti, & in hoc eo magis infidelium sacris praefereendam, quod haec id nulla ratione efficere possint, quod Christiana religio, quae ad mentem penetrat, & huius emendationem efficit. Atque haec sine dubio de *sincera Christi doctrina* vera sunt. Dogmata, quae a nonnullis sectis his vel superaddita, vel eis contraria sunt, respuo, nec in hanc classem admitto, in quibus saepe contraria statui civili docentur.

§. IV. Quae cum ita sint, ecquis quaeso negauerit, *curam religionis Christianae* & doctrinae Christi principi commendatam esse debere? Est quidem haec singulis, qua *Christianis*, commendata, & imprimis pastoribus, animae curam gerentibus; verum ad eum imprimis haec sollicitudo, hoc officium pertinebit, qui amplissimam occasionem habet id efficiendi, quod a singulis commode praestari nequit. Neque princeps tantummodo, qua *Christianus*, sed etiam qua *princeps* hanc sollicitudinem gerit, cum ad officium eius spectet, omnia illa media in usum & praxin deducere, per quae finis reipublicae proxime & certissime obtineri potest. Atque inde quoque est *cura sacrorum, doctrinaeque publicae*, vt

Inde princeps non tantum qua Christianus sed etiam qua princeps curam religionis gerit.

cui cura con-
vertendi in-
fideles cohae-
ret.

eo aptiores ciues reddantur ad vitam ciuilem. Huic cohaeret cura *pro conuertendis infidelibus*, quos in republica tolerat, & publica tutela frui sinit, vt hi quoque *boni ciues* euadant, & illis mediis non destituantur, quae *opus conuersionis* desiderat. Agnouit id ipsum egregie Augustissimus Rex Borussiae FRIDERICVS I. gloriosae memoriae in edicto de 28. Aug. 1703, quo iudaeorum precibus normam praescribit, & hoc modo praefatur: Wir Friederich von Gottes Gnaden, König in Preußen, etc. Geben hiemit allen und jeden Praelaten, Graffen, Herren, denen von der Ritterschafft, Berweßeren, Haupt- und Amt-Leuten, Magistraten in Städten und Flecken, Gerichts-Obriegkeiten, Befehls-Habern, Verwaltern, Schulzen in Dörffern, wie auch insgemein allen unsern Unterthanen, Gläubigen und Ungläubigen, über welche der allerhöchste GOTT Uns in Unsern Königreich, Churfürstenthum, Fürstenthümern, Graff- und Herrschafften nach Seinen Allerhöchsten Rath und Willen gesezet, nebst Entbietung Unsers gnädigen Grufes, zu vernehmen, daß Uns gebühre, Lob, Preiß, Ehr und Dank zu geben, dem, der Uns Königreich, Macht, Stärcke, Ehre und Herrlichkeit verliehen hat, und daß mit Uns alle, so auf Erden Seine Stadt-Halter und Seines Reichs Amt-Leute seyn, nebst Verherrligung des großen Nahmens Gottes, auch diesen Haupt-Zweck haben müssen, daß sie nicht allein die zeitl. Wohlfahrt Ihrer anvertrauten Unterthanen befördern, sondern weil dieselbe nicht vor diese Welt allein geschaffen, und in den sterblichen Leibe eine unsterbliche Seele tragen, auch dafür nöthig zu sorgen haben, daß wo sie nicht alle zu GOTT bekehret, wenigsten doch ihr Gerichte ihnen einstens nicht schwerer werde.

Wann dann in solcher Erwegung, wir mit erbarmenden Augen das arme Juden-Volck, so Uns GOTT in Unsern Landen unterwürffig gemacht, ansehen, so wünschen wir wohl herzlich, daß diß Volk, welches der Herr ehemohls so hoch geliebet, und vor allen andern Völkern zu Seinem Eigenthumb erwählet hatte, endlich von seiner Blindheit möchte befreyet, und mit Uns zu einer Gemeinschaft in den Glauben an den aus ihm selbst gebohrnen

Messias

Messiam und Heyland der Welt gebracht werden: Weil aber das große Werck der Bekehrung zu den geistlichen Reich Christi gehöret, und Unsere weltliche Macht keinen Platz darin finden, wie auch die Herrschafft über die Gewissen der Menschen dem HErrn aller Herrn einig überlassen, so müssen wir Zeit und Stunde abwarten, welche der barmherzige Gott, sie zu erleuchten, seinem allein gnädigen Willen vorbehalten hat, indessen sie mit Gedult ertragen, und Mittel zu ihrer Bekehrung mit aller Liebe und Sanftmuth anwenden lassen: Wie wir dann hiemit insonderheit die Geistlichen und Seelen-Sorger ermahnet haben wollen, so oft sie Gelegenheit dazu erschen, sich zu bemühen, wie sie diß ungläubige Volk mit Sanftmuth gründlich überzeugen, und dem Messia, unserm HErrn, zuführen mögen, und alle und jede so den Nahmen Christi unter uns bekennen, ernstlich dahin anweisen, ihnen Aergerniß nicht zu geben, und keinen Stein des Anstosses in den Weg zu legen, dagegen wir aber auch die Bosheit, da sie sich wider Christum Jesum unsern HErrn und Heyland, und sein Reich erheben wolte, zu wehren und sie mächtiglich zu stören, uns höchst verpflichtet zu seyn achten &c.

§. V. Ita recte censuit Augustissimus legislator, qui *Media tamen conversionis curam* quidem principibus tribuit, neutiquam *conuertendi* tamen censuit, per *violenta media*, seu *obtorto collo*, infidelium *non debent* conversionem perficiendam esse, quippe quae omnem *esse coactiva,* respuit coactionem, & *libertatem spiritus* exposcit. Nihil enim magis religioni conueniens est, quam libertas conscientiae, prout *cap. antec.* monui, quod adhuc verbis *PVFENDORFFII* in *append. ad tr. de hab. relig. ad vitam ciu. contra Adrianum Houtuyn.* illustrare lubet. *Vt aeternam salutem,* ait, *ciuib. procurent principes,* imperia in hos non sunt collata, cui obtinendae alia media, aliamque viam Deus praescripsit. Et quamquam non negemus, ab ista quoque cura non alienum deberi esse principibus; ea tamen non eousque debet porrigi, ut per alia media, quam diuinitus praescripta & probata expromatur, & quae genio religionis quadrant; multo minus, ut ideo principibus tribuamus potestatem, ciuib. obtrudendi religionem etiam

Sed quae na-
turae religio-
nis conueni-
unt,

*extraneam quamlibet; cum non quaelibet religio saluti anima-
rum sit proficua. Sicuti & Abrahamus ille credentium pater
filiis suis non praescribebat religionem pro lubitu, sed praeci-
piebat custodire viam domini, diuinis reuelationibus designa-
tam & confirmatam. Proinde curae principis pro conuer-
tendis infidelibus ea tantum tribuimus media, quae ipsi
religioni Christianae conueniunt, & praxi Christi & Apo-
stolica confirmata sunt, quae princeps promouere potest,
non tantum remouendo impedimenta, quae conuersioni huic
obstare poterant, sed etiam auctoritate publica illa decer-
nendo, & adornando, quae conuersioni huic inferuire pos-
sunt.*

Inde quoque
missionarios
prudentes
principes re-
cte eligunt,
pro cura con-
uersionis su-
scipienda

in quibus sin-
gulares qua-
litates neces-
sariae

§. VI. Habent hodie Principes Regesque Christiani
non tantum iudaeos sub oculis suis viuentes, sed etiam in ter-
ris remotissimis suis, extra Europam sitis, subditos infideles,
gentilibus sacris & idololatricis ritibus addictissimos, pro
quorum conuersione merito solliciti sunt. Atque huic *Mis-
sionariorum*, quos vocant, opem & prudentiam Christianam
plurimum inferuire, negare non poterunt, qui Apostolicam
doctrinam sincero in pectore gerunt, noruntque, per *prae-
dicationem Euangelii* Deum voluisse, vt homines ad salutem
aeternam vocarentur. Hoc opus, hic labor est Missionario-
rum; sed non aliorum, quam Apostolica fide instructorum,
h. e. qui ex formula sua, quam aliis inculcant, viuunt, veri-
tatemque doctrinae ipsa praxi corroborant, & prudentia sin-
gulari instructi sunt. Sunt sane in iis plures qualitates, vir-
tutesque necessariae, qui ad hoc opus arduum adhibendi:
quod si in idoneis conceditur, h. e. qui docent, quae ipsi
met non faciunt, qui vita inculpata auctoritatem doctrinae
suae haud conciliant; qui quouis modo lucrari animas inten-
dunt, modo habeant, quos *conuersos* dicere possint; illi non
conuertunt infideles, sed *nomen* fidelium illis tantum concili-
ant, non *rem*, & sic ad scopum, quem princeps bonus intendit,
haud penetrant. IOANNES CLERICVS, vir doctissimus,
non inepte de *qualitatibus Missionariorum, & prudentia iudi-
cat, tom. XXV. biblioth. chois. p. 379. vbi P. MAFFEI relatio-
nem*

nem de missionariorum fatibus & progressu in conuertendis infidelibus recenset, cuius verba hic referre placet. Ait: *Le P. Maffei raconte les efforts, que les Portugais firent pour convertir les habitans de Congo à la foy Chrétienne. Ils ne trouverent pas grande difficulté à persuader au Roi de Congo & aux principaux de la cour la Religion Chrétienne, & ils baptizerent en MCCCCXCI. le Roy, la Reine, leur fils aîné & plusieurs autres. Ces peuples crurent, ou dirent qu'ils croyoient tout ce qu'on voulut; mais ils ne laissoient pas de conserver leurs anciennes superstitions, quoiqu'incompatibles avec le Christianisme. La foi, ou plutôt je ne sai quelle credulité vague, prête à embrasser tout ce qu'on leur auroit proposé, ne leur manquoit point; non plus qu'aux autres peuples barbares, chez qui il est allé des Missionnaires. Mais la Morale Chrétienne, qui impose un joug aux passions & aux cupiditez, & qui enseigne la justice l'amour du prochain, & le pardon des injures, ne leur plaisoit point; & c'est ce qui est encore le plus grand obstacle aux conversions, parmi les infideles. Aussi les Missionnaires, qui prêchant depuis deux cents ans l'Evangile à ces peuples, devoient en avoir converti une bonne partie, n'ont-ils presque rien avancé, comme les Relations modernes nous l'apprennent. Il y a bien de l'apparence, que ces gens-là multiplient beaucoup le nombre de leurs conversions, & qu'ils comptent mal-à-propos pour convertir ceux qu'ils baptisent trop légèrement, sans les instruire, comme il faut, de la religion Chrétienne. Ces peuples ne raisonnent que peu, ou point, & ne veulent pas quitter leurs anciennes costumes. D'ailleurs il faudroit entendre leurs langues à fonds, pour les instruire & les persuader solidement; & on trouveroit encore bien de la peine à exprimer en ces langues la religion Chrétienne. Il faudroit avoir pénétré leurs costumes & en savoir les raisons, pour*

quas explicat
Clericus

les desabuser insensiblement. Mais sur tout, il faudroit leur apprendre à raisonner, les instruire dans l'Histoire & dans les sciences de l'Europe, & leur donner du goût, pour ce que nous estimons; sans quoi on ne peut guere faire de conversions solides & veritables. La difficulté est, outre tout ce la, de trouver des Missionnaires, qui en soient capables. Ceux, que l'on y envoie, auroient besoin eux mêmes d'être instruits, & desabusez de bien des superstitions; qui ne valent guere mieux, que celles de ceux, qu'ils veulent convertir. Il faudroit, que ce fussent des gens prudens & sages, qui fussent parfaitement les veritables fondemens du Christianisme, & qui pussent parler de ses dogmes, d'une maniere également conforme à la verité & proportionnée aux peuples, à qui ils ont à faire. Mais c'est ce qu'il est tres-difficile, pour ne pas dire impossible, de trouver dans l'état où les Chrétiens sont aujourd'hui. Avant que d'instruire & de convertir les autres, il faudroit que nous les fussions nous mêmes.

**Illustratur
hoc exemplo
missionario-
rum Danico-
rum,**

§. VII. Verissima est sine dubio haec thesis, quam CLERICVS, vir doctissimus, commendat, illos ipsos, qui infideles conuertere volunt, debere esse conuersos, quod vel praxis primitiuae ecclesiae, & viuida eorum fides, qui aliorum conuersioni incubuerunt, docent. Et quamuis admodum difficile sit, tales in corrupto rei Christianae statu inuenire, non tamen moraliter impossibile id esse credo. Eo maior circumscriptio principis esse debet, cui conuersio subditorum infidelium curae est, vt non alios ei negotio praeficiat, quam de quorum *sincera pietate & doctrina* conuictus est, quaeque ex ipsis rerum argumentis apparet. Si monumenta eorum, quos potentissimus Rex Daniae, consilio sane admodum laudabili, & ad exemplum illustre omnibus imperantibus proposito, ad *conuersionem Damulorum*, vulgo *Malabares* dictorum, in orientem misit, intuemur, si fata, typis publicis conscripta examinamus, quilibet facile animaduertit, opus hoc quidem esse arduum, sed non despe-

ratum; plura subesse impedimenta, sed non talia, quae superari nequeant, si debitis instructi subsidiis hoc opus aggrediuntur. Quae nonnullorum de hac opera sint judicia sinistra, non referam, quae magis hoc institutum commendant, quam ei officiunt, cum ex omni antiquitate constet, opus conuersionis inter multas *contradictiones* ubique peractum & sub *cruce* perfectum fuisse. Hoc ad minimum inde liquet, prorsus horum missionariorum diuersam esse methodum, ac quidem eorum, qui a curia Romana ad infideles mittuntur, magisque efforinatam ad imaginem primitiuae ecclesiae, quam praxin patrum societatis Iesu.

§. IIX. Et cum ex ipsis rerum argumentis res haec ardua & magni momenti possit illustrari & demonstrari, non inutile erit, quasdam obseruationes, etiam a CLERICO desideratas, ex *relatione Missionariorum Danicorum* hic adferre.

(I) Magnum huic rei adiumentum praebet, quod etiam CLERICVS vrsit, cognitio exacta linguae paganicae, vt in illa Euangelium iis annunciari possit, quod agnouere etiam Missionarii Danici, & in ea addiscenda & eius cognitionem in Europam transferendam omnium spem & expectationem superarunt. vid. *Bericht der Dänischen Mission*. p. 8. 220. &c.

(II) Ante omnia *solida Christianismi praxis* commendat eos, qui conuersioni infidelium sese dederunt. Conqueruntur Missionarii, nullum fere grauius conuersioni obstaculum, quam ex vita Christianorum pessima, quam intuentur, & ex qua religionem iudicant, subnasci. Vid. *cit. tr.* p. ii. 16. 50. 133. 150. 176. 342. 457. Idem obseruat ERASMVS *lib. XXIII. epist.*

7. edit. *Londin. anno 1642. editae*, vbi ita scribit: *Obsecro te per Deum immortalem, quid istis agatur rebus, maxime si superciliosae doctrinae mores & vita similis respondeat? Si ex strepitu nostro plusquam tyrannico, perspexerint ambitionem nostram, si ex rapacitate auaritiam, si ex stupris libidinem, si ex oppressiōnibus saeuitiam, qua fronte ingeremus illis Christi doctrinam, ab hisce rebus longe lateque discrepantem? Efficacissima Turcas expugnandi ratio fuerit, si conspexerint*

Obseruationes missionariis commendandae:
(1) cognitio linguae paganicae necessaria

(2) vitae Christianae solida praxis

quod verbis Erasmi declaratur.

xerint in nobis elucere, quod docuit & expresfit Christus: si
 senserint, nos non ipsorum inbiare imperiis, non sitire aurum,
 non ambire possessiones, sed praeter eorum salutem & Christi
 gloriam nihil omnino quaerere. Haec est illa Theologia ve-
 ra, germana, efficax, quae olim & philosophorum supercilia,
 & principum inuicta sceptrata Christo subegit. Hoc, hoc agen-
 tibus nobis, aderit ipse Christus. Neque vero conuenit, ut
 hoc argumento nos valde Christianos declaremus, si quamplu-
 rimos occiderimus; sed si quamplurimos seruauerimus: non
 si multa impiorum millia sacrificauerimus orco, sed si quam-
 plurimos ex impiis reddiderimus pios: non si illos diris exe-
 crationibus deuocemus, sed si piis votis salutem illis ac me-
 liorem mentem a superis optemus. Quod si hic non adsit a-
 nimus, citius futurum est, ut nos in Turcas degeneremus,
 quam ut Turcas in nostras partes pertrahamus. Et ut feli-
 citer cadat Martis, semper ancipitis, alea, fiet, ut latius
 fortasse regnet Pontifex, aut huius Cardinales; non ut latius
 regnet Christus, cuius regnum ita demum floret, si vigeat pi-
 etas, si charitas, si pax, si castitas: id quod optimi LEO-
 NIS X. ductu atque auspiciis fore confidimus, ni quod opti-
 mum est conantem aliorum rapiat rerum humanarum aestus.
 Ipse CHRISTVS sese regni coelorum vindicem ac princi-
 pem profitetur, quod non aliter splendidum est, quam si tri-
 umphent coelestia. Neque enim ideo mortuus est Christus,
 ut opes, ut copiae, ut arma, reliquaque illa mundani regni
 tragoedia, quae quondam penes ethnicos aut certe profanos
 principes fuit, ethnicis non ita multum absimiles, nunc sit pe-
 nes sacerdotes aliquot. Idem quoque vrget lib. XXVIII. e-
 pist. 4. aiens: Vereor ne nostri mores partim in causa sint,
 quo minus Turcae, Mahumetani, Saraceni, Moschobitae,
 Graeci, & si quae sunt aliae nationes, vel semichristianae,
 vel schismaticae, sese adiungant ouili Christi, quo minus Iu-
 daei resipiscant a sua caecitate, qua tot iam seculis detinen-
 tur

tur: quos equidem demirabor, si tam dilucide Chrysostomi rationes, si tam vrgentia scripturarum testimonia non saltem hic adigant, ut pudeat pigeatque tam diutinae calamitatis. Spem in sequentibus ex loco PAULI ad Rom. XI. conuersionis infidelium facit, & tandem subiungit: Si, Iudaeis a Christo deficientibus, nos recepti sumus, ut illos vicissim ad emulationem prouocemus, conandum est, ut in omni vita nostra resplendeat veritas, puritas & sinceritas euangelica. Glorificemus & nos euangelium nostrum. Id quidem in primis est Episcoporum ac Sacerdotum, qui dicuntur angeli Domini, ex quorum ore populus requirit legem Dei sui: omnis tamen Christianus pro sua quisque portione glorificare potest euangelium, si, spretis iis, quae sunt super terram, conuersionem habeat in coelis. Sic enim futurum est, ut Turcae simul & Iudaei videntes opera bona nostra, glorificent patrem nostrum, qui in coelis est, cupiantque in tale consortium ascribi.

§. IX. Sed etiam (III) prudentiam & sapientiam merito quoque desiderat CLERICVS in missionariis. Ipsimet Danici Missionarii cit. tr. p. 15. seq. hoc fatentur. Ich erinnern mich, schreibt vnus ex illis. daß unterschiedliche Gelehrte in Europa etwas von der Art und Weise die Heyden zu bekehren geschrieben haben; aber sie haben gut schreiben gehabt, da sie nur allein mit sich selbst argumentir et haben. Solten sie selbst unter die Heyden kommen, und ihres Zustandes sich recht erkundigen, so würden sie erfahren, daß solche Heyden auf ein Argument oft 10. andere zu machen wissen. Daher ist eine große Weißheit vonnöthen, mit solchen Heyden umzugehen, und sie zu einer rechten Überzeugung zu bringen, daß ihr Heydenthum falsch, und unser Christenthum wahr sey. Solche Weißheit kan weder die logica, noch metaphysica geben, sondern einzig und allein Gott. Daher diejenigen, so dessen von nöthen haben, und mit solchen Heyden umgehen sollen, sich immerdar in einem solchen Stande zu leben befließen müssen, darin der Dreyeinige Gott mit ihnen Gemeinschaft haben kan, und zur Stunde ihnen das zu wissen

(4) iuuentu-
tis instructio

(5) Scholae
pro infideli-
um liberis

wissen thun, was, und wie sie reden sollen. Inde preces quoti-
dianae a missionariis praelaudatis merito commendantur in
tr. cit. p. 158. 218. 263. (IV) Iuuentutis instructio in scholis
merito quoque laudanda, qua mentes, praedudiciis falsae
doctrinae nondum occaecatae, eo rectius ad veritatis cogni-
tionem trahi queant. vid. cit. tr. p. 16. 153. 190. 238. & 289. Im-
primis vero (V) nouum institutum, quod Missionarii p.
845. referunt, approbandum esse censeo, quo scholam pu-
blicam, etiam pro *infidelibus* in humanioribus informandis, e-
rexerunt, id quod non potest non multum conferre ad co-
gnitionem *vanae religionis & idololatriae*, praesertim si iuxta
monitum CLERICI historia aliisque scientiis humanioribus,
quae mentem purgant a praedudiciis, iudiciumque acunt,
tenerae mentes infidelium expoliantur. Ingens sane con-
uersioni obstaculum adfertur ex *inepta* & plusquam barbara
institutione, & omnium rerum ignorantia, in qua plerique
infidelium versantur, quod vel Iudaeorum exemplum osten-
dit, qui vel hoc solo se excusant: Sie hätten nicht studiret.
Adeo vero occaecatae mentis sunt, ut ne quidem, quae ratio
fana dictitat, sciant, intelligant vel percipiant; in hac igno-
rantia obbrutescunt, id quod conuersioni eorum admodum
officit. Quanta messis foret speranda, si in rebus publicis,
quas *iudaei* incolunt, publicae erigerentur scholae, & iudaeo-
rum institutio in variis scientiis, quae mentem excolunt, sub
cura principum publica adornaretur. Quod si generatim e-
ducatio bona subditorum principi curae esse debet, non idem
quoque de *infidelium* liberorum educatione sedula sollicitus
esse debet? nec infideles ab hac cura excludendi sunt, qui ae-
que ac ceteri subditi sunt. Idem obseruat CLERICVS, vir
doctissimus, tom. VIII. biblioth. chois. p. 402. ubi refert obsta-
cula, quae missionem pro conuertendis infidelibus insti-
tutam impedire possunt. Ait: *Le premier c'est, que les O-
rientaux, & d'autres peuples aussi, ne s'avisent guere
d'examiner, par la Raison, les principes de leur religion, pour
voir si elle est bien fondée; soit qu'ils fuyent cet examen par
superstition, ou par ignorance. Il est clair, qu'on ne peut*

ramener les Infideles, qu'en raisonnant, & que s'ils ne le veulent pas, ou qu'ils ne le sachent pas faire, il n'y a pas moyen de les gagner. On en voit en Europe un exemple clair, dans les Juifs. (VI) Ipsi missionarii in doctrina gentili-

am debent esse exercitatissimi, ut vel proprio gladio eos iugulare, & infantiam ineptiamque religionis paganicae eis ob oculos ponere queant. vid. *Nachricht der Dänischen Missionar. p. 18. 45. &c.* (6) cognitio doctrinae gentilium exacta

(VII) Ante omnia communia praedicia infidelibus sunt adimenda, contra doctrinam nostrae religionis concepta, quae maximam partem iis attulit durior persecutio, cui per plura secula expositi fuere. Inde odium, horror & ira erga Christianos. Inde tot calumniarum seges, quae cursum Euangelii sistit. Quos odio homines habent, & abominantur, ab iis nullam sperare possunt salutem, quin potius persuasissimum habent, sibi ab iis quaevis imminere mala, & salutis aeternae iacturam. Norunt iudaei optime, quam pessime a Christianis per plura secula habiti fuerint; recolunt infideles orientales memoria durissimas iniurias inter Christianos perpessas, quae omnem fiduciam erga missionarios ut plurimum extinguunt, ut conqueruntur Missionarii Danici *cit. tr. p. 49.* (7) infidelibus falsa praedicia contra doctrinam Christi adimenda

§. X. Hac de causa (VIII) amicae collationes cum infidelibus instituendae, colloquia miscenda cum omni humanitate, remoto calore & fastu, commerciumque literarum cum iis, qui praeceteris sagaciores esse videntur, excolendum. Id quoque curandum, ut fundamenta salutis typis simplicissime edita iis communicentur, & fiducia erga eos, qui cum illis agunt, concilietur, ut talia scripta legant. Hoc optime Missionarii Danici observarunt, & felicissimo successu adhuc continuant, ut vel hoc exemplo appareat, nihil esse iis inaccessible & insuperabile, qui strenua constantia, patientia, & fide in Deum ingruentes contradictiones vincunt, & inno-

(8) Amicae collationes cum infidelibus instituendae & fundamenta fidei simplicissima iis tradenda.

quod etiam
admodum
commendat
Erasmus.

centia vitae sibi fidem amoremque inter infideles parare possunt. Legi hac de re merentur quae in *cit. tr.* ad hoc monitum pertinent, imprimis p. 56. seq. 91. 93. 96. 101. 103. 132. 142. 163. 193. 196. 279. 315. 505. 624. &c. Placet hoc ipsum illustrare verbis ERASMI *cit. ep. 7.* ita scribentis: *Ac mea sententia consultum fuerit, multo antequam armis experiamur, illorum animos epistolis ac libellis sollicitare. Sed qualibus epistolis? Non minacibus, non tyrannicis, sed quae spirent vere paternam charitatem, quae Petri Paulique pedus referant; quae non titulum modo praeferant apostolicum, sed ἐν ἐγγύειαν respiciant apostolicam. Non quod nesciam, fontem omnem ac venam Christianae Philosophiae reconditam esse in euangelicis & apostolicis literis, sed sermo peregrinus, ac saepenumero perturbatus, tum figurae tropique obliqui, tantum habent difficultatis, ut nobis etiam non raro sudandum sit, priusquam intelligamus. Commodissimum itaque mea sententia fuerit, si muneris hoc viris aliquot iuxta piis ac doctis delegetur, ut ex purissimis fontibus euangelistarum & apostolorum, ex probatissimis interpretibus vniuersam Christi philosophiam in compendium contrahant, ita simpliciter, ut tamen erudite; ita breuiter, ut tamen dilucide. Quae pertinent ad fidem, quam paucissimis articulis absoluantur. Quae ad vitam, item paucis tradantur, & sic tradantur, ut intelligant, Christi iugum blandum & commodum esse, non asperum: ut intelligant sese patres nactos, non tyrannos; pastores, non praedones; ad salutem vocari, non ad seruitutem pertrahi. Homines sunt et illi, nec ferrum aut adamantem gestant in pectore, possunt mollescere, possunt officiis adiungi, quibus mansuescunt et ferae. Et efficax imprimis res est Christiana veritas. Sed quibus Romanus Pontifex hoc negotii volet delegare, eadem opera mandabit, ne quid defleant ab archetypo Christo, ne usquam ad hominum affectus aut cupiditates respiciant. Simplicissima sane est veritas doctrinae Euangelicae*

cae, quae admodum corrupta est per lites et subtilitates scholasticorum, quae non leue impedimentum conuersioni et obstaculum Christianismo attulerunt. Obseruat id ipsum IDEM cit. l. ubi false has spinosas concertationes depingit perstringitque. Scribit: *Adornatur iam bellum in Turcas, quod quocunque consilio institutum, precandum est, non ut paucis quibusdam, sed ut in commune bene vertat omnibus. Sed quid futurum arbitramur, si victis (neque enim uniuersos opinor ferro trucidabimus) ut Christum amplectantur, Occamos, aut Durandos, aut Scotos, aut Gabrieles, aut Aluaros, proposuerimus? Quid cogitabunt, aut quid sentient (sunt enim & illi, ut nihil aliud, certe homines) ubi audierint spinosas illas, et inextricabiles argutias de instantibus, de formalitatibus, de quidditatibus, de relationibus? Praesertim ubi viderint, de iis adeo non conuenire inter magnos illos religionis professores, ut frequenter usque ad pallorem, usque ad conuitia, usque ad sputa, nonnunquam et usque ad pugnos inuicem digladiantur? Ubi Praedicatores pro suo Thoma cominus atque eminus dimicantes, Minoritas contra subtilissimos ac seraphicos doctores iunctis umbonibus tuentes? Alios ut nominales, alios ut reales loqui? Si viderint rem usque adeo difficilem esse, ut nunquam satis discussum sit, quibus verbis de Christo sit loquendum? perinde quasi cum moroso quopiam agas daemone, quem in tuam ipsius perniciem euocaris, si quid te fefellerit in verbis praescriptis ac non potius cum clementissimo Seruatore, qui a nobis praeter puram simplicemque vitam nihil exigit.*

§. XI. Hoc propositum pitum sine dubio quoque admodum (IX.) promouet publica tutela, sub qua Missionarii gentilibus gratiam DEI annuncient, simulque, quae ad hanc rem conducibilia sunt, adornent. Ea non tantum gaudent praedicti Missionarii, sed etiam sub alis potentissimi Regis Daniae plura alia instituta saluberrima adornata sunt, multum missioni huic profutura, quae referuntur in praef. der siebenden und achten Continuat. der Nachricht. Denique

(10) subsidia
externa

(X) quod olim Christiani, in ecclesia Apostolica, & per aliquot secula sibi incumbere recte credidere, vt scilicet fratrum indigentiae consulerent, & sibi inuicem succurrerent, id quoque omnibus his, qui conuersionem infidelium serio exoptant (quod quidem quilibet fidelis quotidie in votis habere debet) commendandum suadendumque. Non quidem lucro & quaestu tanquam hamo quodam sunt infideles capiendi, & ad fidem trahendi; ita tamen comparatum est opus, in quo missionarii laborant, vt in remotissimis locis, sine sumptibus & expensis, & sine pauperum pastura perfici haud possit. Hi sumtus aeque sunt *deposita pietatis* ac illi, qui erogantur in pauperes, aliosue pios vsus. Exempla non desunt, quod sumtus hi magis pasturae missionariorum quam infidelium applicati fuerint, quod obseruat quoque CLERICVS *cit. l. p. 402.* ast nec desunt exempla eorum, qui alia *deposita pietatis* in pessimos conuerterunt vsus, & pauperibus id subtrahere, quod iis deuotio aliorum destinauit. Quis vero inde colligeret, nihil ad alimoniam pauperum conferendum, aut opera charitatis non esse exercenda propter malitiam nonnullorum, qui eleemosynas in debitum finem haud conuerterunt? Quae ad ipsam *intimam* conuersionis rationem pertinent, non tangam, quae vel ipsa *Christianismi indoles* suggerit, quae si a missionariis negliguntur, conuersio infidelium vt plurimum inanissima est. Ceterum illud ipsum, quod de *missionariis Danicis* retuli, nec insolitum, nec a Protestantium instituto alienum esse, liquet ex eis, quae TENZELIUS in *denen Monathl. Unterred. M. Sept. 1694.* tradidit. Imo etiam hoc inde constat, utile esse, vt labores nostratum in conuertendis infidelibus memoriae tradantur, vt *tandem*, verba sunt *p. 719.* adducta, *opprobrium reformatae religionis tollant & graue improprium, quo Pontificii nostros infamare conantur, quasi omnem conuersionem Indorum negligamus.*

per vim hosti-
lem conuer-
tendi metho-

§. XII. Traduntur praeterea adhuc plures alii modi, quibus *infideles* ad fidem Christianam trahi possint. Barbarus & ipsi religioni contrarius modus, per *vim hostilem* con-

conuertendi infideles, etiam in iure Canonico passim repro- dus barbara
batur, quod alias a *dominatu in conscientias* non alienum est.

est. Ait GREGORIUS in c. 3. D. 45: *Qui syncera intentione extraneos a Christiana religione ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis non asperitatibus debent studere, ne quorum mentem reddita ad planum ratio poterat reuocare, pellat procul aduersitas. Nam quicumque aliter agunt, & eos sub hoc velamine a consueta ritus sui volunt cultura suspendere, suas illi magis, quam Dei causas probantur attendere.* Pergit post pauca, *agendum ergo est, ut ratione potius, & mansuetudine prouocati, sequi nos velint, non fugere: ut eos, ex eorum codicibus ostendentes, quae dicimus, ad sinum matris ecclesiae Deo possimus adiuuante conuertere.* Similiter CLEMENS III. in c. 9. X. de iudaeis ait: *Statuimus enim, ut nullus Christianus inuitos, vel nolentes ad baptismum eos venire compellat.* Plurimum aliorum Pontificum, ut CALIXTI, EVGENII, ALEXANDRI & COELESTINI sententiam aequissimam secutus quoque est INNOCENTIUS III. lib. II. ep. 302. edit. Baluz. ubi verba Clementis repetit. Hae & similes constitutiones admodum necessariae fuerunt, quod, prout in prolegom. summam ostensum est, haec violenta ad baptismum deductio olim vsitatissima fuerit. Conf. RICCIUS lib. II. de iur. person. extr. eccles. grem. exist. c. 31. GONZALEZ ad cap. cit. 9. n. 5. REINKING de regim. sec. lib. II. cl. 2. c. 3. n. 41. Vix ab illis separandi sunt, qui legem infidelibus dixere, ut vel solum verterent, vel, quod approbat FERMO- SINVS ad c. 9. X. de iud. qu. 1. n. 8. baptismum reciperent. Nec olim haec methodus conuertendi iudaeos incognita fuit, eamque titulo sanctae seueritatis & violentiae salutiferae honorarunt, quamuis parum referat, utrum quis directo, an per indirectum vim patiatur, cum in exilio grauissima quoque calamitas latitet. Multus est & diffusus in hac quaestione MAIOLVS supr. cit. l. de perfid. iudaeor. qui tamen ab hac amica compulsionem, ut loquuntur, non adeo alienus est, quam Hispani ut plurimum secuti sunt. Sed satis probe de illa BZOVIVS ad ann. 1497. §. 27. iudicat, & quid enim? ait, tu

ad id
ad id

rebelles animos nullaue ad id suscepta religione constrictos adigas ad credendum ea, quae summa contentione aspernantur, & respuunt? idque tibi assumas, vt libertatem voluntatis impediās, & vincula effrenatis mentibus iniicias? At id neque fieri potest neque Christi sanctissimum Numen approbat. Voluntarium enim sacrificium, non vi mala coactum ab hominibus expetit; neque vim mentibus inferri, sed voluntates ad studium verae religionis allici & inuitari iubet. Porro autem quis sibi id arrogare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitae spiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namque solus est, qui mentes illustrat, & allicit, & inuitat, & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiant ad Christi confessionem & societatem perducit. Postremo quis non videt, quam indignum sit, hominibus in religionis studio diuersis tot mysteria, tot res sacrosanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere, & sceleris occasionem iis, qui Christi disciplinam ludibrio habent, inconsiderate praebere, & ita religionem per religionis simulationem indignissime violari?

Nec recte coguntur ad praedicationem verbi diuini audientiam,

§. XIII. Mitiores quasdam vias alii excogitarunt, quae tamen vel aliquid coactionis continent, vel ad veram conuersionem parum conferunt. Huc referunt, quod singulis diebus Sabbathi conciones Christianorum sub certa poena visitare cogantur, id quod cum aliis approbant FERMO SINVS ad c. 5. X. de iudaeis qu. 1. n. 12. MYLER. ab EHRENB. de principib. & statib. imp. c. 60. §. 7. RICCIULL. cit. tr. lib. II. c. 37. REINKING. cit. l. n. 41. quod hic modus non sit coactio, sed efficax persuasio. In Concilio Basileensi sess. 19. c. 5. apud HARDVIN. tom. VIII. concil. p. 1190. & seq. hic modus approbatus, & vt iudaei alique infideles ad orthodoxam conuerterentur fidem, instituta quaedam proposita sunt, imprimis vt omnes dioecesani quosdam in literis diuinis bene eruditos aliquot vicibus annuatim deputent in locis, vbi iudaei aut alii infideles degunt, ad praedicandum & explanandum taliter catholicae fidei veritatem, vt ipsi infideles

las

les, qui audiunt, suos valeant errores recognoscere. Ad quam praedicationem sub poenis tam commercii per fideles illis interdici, quam aliis ad hoc opportunis ipsos infideles cuiuscunque sexus in annis discretionis constitutos, accedere compellant. Ipsi autem dioecesani ac praedicantes ita se erga illos propitios ac caritate plenos exhibeant, ut non solum propalatione veritatis, sed & aliis humanis officiis ipsos Christo lucro faciant. Christianos autem cuiuscunque dignitatis aut status, quomodolibet impediunt, ne iudaei ad huiusmodi praedicationem conveniant, haud arceantur, notam fautoriae infidelitatis incurere ipso facto decernit. Addunt Patres huius Concilii non alios praedicantes horum conversioni deputandos esse, quam qui peritiam habent *Hebraicae, Arabicae, Graecae & Chaldaicae linguae*. Idem constituit GREGORIUS XIII. voluitque, ut in omnibus locis, in quibus adest numerus aliquis competens iudaeorum, qui synagogam constituat, semel saltem in hebdomade pro eorum conversione praedicatio habeatur, ad quam sub poenis accedere cogantur omnes utriusque sexus maiores duodecim annis, & legitime non impediti in ciuitate habitantes, vel aliunde aduenientes, etiamsi ibi domicilium non habeant, per circuitum, ita ut saltem tertia eorum pars semper adsit. Huic alii addunt hanc cautelam, ut talis praedicatio non instituatur in ecclesiis Christianorum, a quarum ingressu infideles abhorrent; sed in alio loco publico, veluti in curia, vel ubi alias conuentus solemnes haberi solent. Imo per indirectum iustam belli, infidelibus inferendi, causam subnasci censent, si praedicationem impediunt, & conuersos male habent, quia hoc modo iniuriam Christianis facere dicuntur, ut philosophatur FERROSINVS *ad c. 9. X. de iudaeis qu. 1. n. 12.* Verum, ut hanc posteriorem obseruationem prorsus ridiculam non tangam, qualiscunque demum praecautio hic adhibeatur, ipse tamen modus conuertendi ita comparatus est, ut a coactione haud absit, & parum salutis inde sperari possit. In eo enim cum reliquis conuenit, quod inuiti & recusantes ad praedicationem eorum, a quorum abhorrent doctrina, audiendam trahantur, cogantur, &

sub poena adigantur. Nulla est diligens & sedula attentio in iis, quibus inuitis aliquid proponitur; abhorret animus ab eo, quod ex praeconcepta opinione improbat, & nescire mauult, quam intelligere; deest omnis fiducia erga eos, qui nos cogunt, vt eos inuiti audiamus. Quis ergo fructus ex tali conuersionis modo expectandus, qui humanae naturae prorsus aduersatur, nec ad animum penetrare potest? Vnde non desunt exempla, infideles hoc modo ad conciones audiendas collectos, vel aures cera obturasse, vel occasionem inde arripuisse, sese magis obdurandi contra doctrinam Christianorum, & ab eadem magis magisque alienandi. Praeparandi ante omnia sunt infideles, vt sponte audiant eos, & cum iis colloquia misceant, qui hac de re cum ipsis conferre instituunt, prout in §. *antec.* iam obseruauimus.

**De modo
conuertendi
infideles per
promiscua
matrimonia.**

§. XIV. Non possum facere, quin etiam memorem singularem plane & nouam rationem conuertendi infideles per *societatem matrimonialem*, quae admodum commendata est in *Obseruat. Halens. tom. X. obs. 10.* Praeuidit AVTOR *huius observationis* grauissima obstacula, maxime inde oritura, quod matrimonium cum infidelibus prorsus reprobatum sit. Inde hanc matrimonii libertatem multis argumentis, tam ex *scriptura sacra*, quam ex *ratione recta* petitis, firmare studet, & mala, quae matrimonia Christianorum cum infidelibus contracta premere dicuntur, omnibus malorum & impiorum coniugiis communia esse, dicit; addit tamen praecau-tionem in §. *ult. dictae obseruat.* ne fideles solo vesano amore delusi ad haec matrimonia prouolent, hostemque domesticum sibi adiungant; sed, moribus personae amatae probe perspectis, animique habitu accuratius cognito, accedente spe conuersionis, principem adeant, illiusque dispensationem expetant, ne contra leges publicas imperii egisse dicantur. Si verum fateri licet, intentio AVCTORIS non tam haec fuisse videtur, vt ad *modos conuertendi* aliquid conferret, sed vt *libertatem matrimoniorum cum infidelibus* laxaret, quorum omnia ejusdem argumenta collineant, quibus obiter tantum hunc

hunc effectum addit. Quatenus vis ipsius argumentis insit, *sectione sequenti* indicabo & examinabo; hic tantum moneo, effectum, quem ex tali matrimonio sperat, incertissimum, & ut plurimum frustraneum esse. Permittuntur hodie matrimonia inter diuersae religionis Christianae consortes, qui in principiis non adeo dissident; rariora tamen eorum exempla sunt, qui coniugem errantem in suam pertraxerint sententiam; multo minus ergo talis conuersio speranda erit a coniuge infideli, ne dicam periculum subesse, ne ex tali *consortio intimo*, & quod omnes alias coniunctiones superat, coniux fidelis seduci & ad apostasiam trahi possit. Nec hoc euitari poterit praecautione adducta, cum constet, matrimonio contracto, mores alterius saepe mutari, ut quo magis amor coniugalis crescit, eo magis saepe alter ad alterius mores se attemperare studeat, quo effectus ex tali matrimonio speratus aequae facile inuerti quam obtineri poterit.

§. XV. Denique nec illos sine censura relinquendos esse censeo, qui *venalem religionem* nostram faciunt, & *interuentu pecuniae* profelytas facere intendunt, quod non improbat FERMO SIVS *ad c. 9. X. de iudaeis qu. 1. n. 4.* quasi dona non cogant, nec tollant libertatem. Modum hunc olim admodum fuisse frequentem, docet BASNAGE *dans l'histoire des Juifs lib. VIII. c. 6. §. 5.* nec GREGORIUS *lib. III. dialog. c. 7.* credidit, hanc conuersionis methodum improbandam esse, quia, ait, *si non conuertuntur parentes, ad minimum eorum liberos lucratur.* Verum recte animaduertit BASNAGE *cit. l. c. 12. §. 20.* hanc rationem admodum intutam esse. Ait: *La Maxime n'est pas sure, car les Enfants dissimulent souvent que les Peres; & il n'est pas permis, de faire du mal, dans l'Esperance incertaine, qu'il en arrivera du Bien.* Scite admodum ait BONIFACIUS *in c. 2. C. 1. qu. 2:* Nusquam legimus Domini discipulos, vel eorum ministerio conuersos quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interuentu prouocasse; nisi forte de pauperum alimento quis inconcinne proponat, quorum nulli, cuiuscunque professionis esset, *viſualia* negabantur. Scimus equidem, quod omne da-

De modo
conuertendi
per inter-
uentum pe-
cuniae.

rum optimum, & omne donum perfectum desursum est descen-
dens a patre luminum, a quo bonae voluntatis donum accipit,
qui sancto deliberationis arbitrio gratis Deo seruire disponit.
Restat ergo, ut qui pro aliqua ecclesiastica susceptione munus
accipit, donum Dei, quod a patre luminum descendere debuit,
vendat; munus autem largiens importunus emat. Quid au-
tem de diuini doni venditoribus, vel emtoribus consequatur,
concludi necesse est. Cauete ergo fratres, quam sit ambigu-
um, quod petiistis consilium, quod quidem secundum vestrae
voluntatis propositum nulla inuenimus ratione confirmatum.
Veruntamen, si vestrae necessitati adeo est opportunus, quem
reperistis, dum tamen omnis absit pactio, omnis cesset conuen-
tio, nullaue vestrae ecclesiae fiat distractio, accedat, gratis
Deo seruire incipiat, suiue regiminis deuote gestet obsequi-
um: & postmodum vos quasi subsidii gratia, aliqua suae ec-
clesiae munera largiri fratrum solatio Romana permittit ec-
clesia.

**Amica con-
uersatio cum
infidelibus
magis pro-
mouet eo-
rum conuer-
sionem**

§. XVI. Tutior est sine dubio illa methodus, qua
Saluator noster usus est, ut infideles, qui inter nos viuunt,
humaniter tractemus, nec eorum commercia aut colloquia
amica vitemus. Ita censuit AVGVSTINVS in c. 17. C. 23. qu. 4.
aiens: *Infideles non possumus Christo lucrari, si eorum collo-
quium vitamus, & conuiuium. Vnde & Dominus cum publi-
canis & peccatoribus manducauit & bibit. In eandem non
obscure inclinauit sententiam GREGORIUS M. in c. 3. D. 45.
aiens: qui sincera intentione extraneos a christiana religione ad
fidem cupiunt reuocare, blandimentis non asperitatibus
debent studere, ne quorum mentem reddita ad planum ratio
poterat reuocare, pellat procul aduersitas. Nam quicunque
aliter agunt, & eos sub hoc velamine a consueta ritus sui vo-
lunt cultura suspendere, suas illi magis quam DEI causas pro-
bantur attendere. Post pauca pergit: cur iudaeis, qualiter
ceremonias suas colere debeant, regulas ponimus, si per hoc
eos lucrari non possumus? Agendum ergo est, ut ratione poti-
us & mansuetudine prouocati sequi nos velint, non fugere:
ut eos, ex eorum codicibus ostendentes, quae dicimus, ad sinum*

ma-

matris ecclesiae Deo possimus adiuvante convertere. Et ta-
 men leges & canones admodum huic consortio amico resistunt, quàm cano-
nes impru-
denter da-
mnant &
prohibent.
 magnum discrimen inter *fideles* & *infideles* inducendo, quod
sektionē sequenti indicandum erit. Non tantum enim infideles
 a Christianis separandi sunt quoad *vestitum*, sed imprimis
 quoad *statum*, & *iura communia*, quorum intuitu adeo
 deterioris conditionis sunt, ut fere *maculati*, & *servilis* quo-
 dammodo *conditionis* habeantur, & ab omni *commercio civi-*
li & *sacro* excludantur, ut RICCIULLVS *cit. tr. lib. II. c. 22. &*
seqq. plenius indicat. Plenissima de hoc commercio familiari
 cum infidelibus interdicta sunt Concilia, & Pontificum decre-
 ta, in quibus haec ratio commendatur: *Quoniam iudaeorum*
mores, & nostri in nullo concordant, & ipsi de facili ob continu-
am conversationem, & assiduam familiaritatem ad suam su-
perstitionem & perfidiam simplicium animos inclinant. Vid.
c. 8. X. de iud. In Concilio Venet. anno 465. *can. 12.* apud HAR-
 DUVINVS *tom. II. actor. concilior. p. 798.* & GRATIANVM *c. 14.*
C. 28. qu. 1. clericis iudaeorum conuiuia prohibita, simulque
 iis interdictum est, *ne eos ad conuiuium quisquam excipiat.*
 Similiter in *c. 13. C. 28. qu. 1.* qui defunctus est ex Concilio quini-
 sexto *c. 11.* apud HARDVIN. *tom. III. concil. p. 1663.* clericis sub
 poena depositionis, & laicis sub excommunicationis prohibi-
 tum, *ne quis cum iudaeis habitet, aut aliquem eorum in suis in-*
firmitatibus vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis
in balneo lauet; quod etiam repetitum *c. 5. X. de iud.* In Con-
 cilio Eliberitano anno 313. celebrato *can. 50.* apud HARDVIN.
tom. I. concil. p. 255. constitutum: *Si quis clericus vel fidelis*
cum iudaeis cibum sumserit, placuit eum a communione absti-
nere, ut debeat emendari. In Concilio Matisconensi I. anno
 581. celebrato *can. 15.* apud HARDVIN. *tom. III. Concilior. p.*
453. idem confirmatum, ut nullus Christianus iudaeorum con-
 uiuiis participare praesumat; quod si facere quicumque, quod
 nefas est dici, clericus aut secularis praesumserit, ab omnium
 Christianorum consortio se nouerit compescendum, quisquis
 eorum impietatibus fuerit inquinatus; quod etiam in Conci-
 lio Epaonensi, anno 517. celebrato, *can. 15.* apud HARDVIN.

cit. l. tom. II. p. 1049. confirmatum. Plura alia specialia huc pertinentia collegit RICCIULLVS *cit. tr. lib. II. c. 41.* veluti, quod Christianis haud permiffum effe debeat vna eademque fchola cum infidelibus vti, barbitonforem iudaeum ad venam fecandam adhibere, aut accedere ad eorum nuptias, ludos, vel choreas, vel eosdem ad nostras nuptias inuitare, vel fepulturis eorum intereffe, quod anno 1322. in *Concilio Palentino can. 21.* apud HARDVIN. *tom. VIII. concil. p. 1479.* cautum fuit. Et longum foret, omnes conciliorum adducere difpofitiones, quae tali commercio admodum falutari refiftunt. Conf. FERMO SINVS *ad c. 1. X. de iudaeis qu. 2.* Vnde non mirandum eft, ex his obftaculis imprudentiffimis magis impediri conuerfionem infidelium, quam mala inde metuenda praecaueri, quae ita comparata funt, vt alia ratione & fic impe- declinari poffent. Quam diu itaque his legibus viuatur, quas diunt con- admodum commendat RICCIULLVS *cit. l. lib. II. c. 38. & uerfionem, seq.* imo quamdiu ftatus fidelium & infidelium in iure com- muni fruendo haud exaequatur in noftris rebus publicis, vix vlla conuerfionis fpes fupereft.

Infidelibus
liberos recte
auferri, & eos
in vitis pa-
rentibus ba-
ptizari poffe
plures statu-
unt

§. XVII. Quamuis vero violenta eiusmodi conuerfio a plerisque improbetur, plures tamen non iniquum effe cenfuerunt, iudaeis & aliis infidelibus liberos fuos auferre, eosque baptizare, vt ita a tenera aetate ad fidem Christianam educerentur. Iam olim *an. 633.* in *Concilio Toletano IV. can. 60.* apud HARDVIN. *tom. III. concil. p. 591.* id conftitutum fuit his verbis: *Iudaeorum filios, vel filias, ne parentum vltro inuoluantur erroribus, ab eorum confortio separari decernimus; deputatos aut monasteriis, aut Christianis viris ac mulieribus Deum timentibus: vt sub eorum conuerfatione cultum fidei difcant, atque in melius inftituti tam in moribus quam in fide proficiant.* Tempore IUSTINIANI et fuccessoris eius in oriente haec feueritas incognita fuit. Id tantum cautum in *Novel. 144. c. 2.* quae eft IUSTINI fuccessoris IUSTINIANI, vt infideles non aliter ad baptifmum admit- tantur, quam fi per duos annos in fide inftituti fuerint, infantes autem eorum, qui per aetatem doctrinam intelligere ne-

que-

queunt, statim admittit, quod tamen intelligendum est, si parentes adhuc catechumeni id desiderauerint. Admodum olim de hac quaestione disceptasse Dd. constat ex iis, quae a RICCIOLLO cit. tr. lib. II. c. 32. FERMOSINO ad c. 9. X. de iudaeis qu. 2. n. 1. seqq. & VLDALR. ZASIO tom. V. qu. 1. de Iudaeis, adducta sunt, duobus prioribus, quod mireris, in negatiuam, ZASIO vero in affirmatiuam magis inclinante.

§. XVIII. Rationes ZASII hae sunt: Quod maius **Ratio prima**
vinculum sit matrimonii, quam *patriae potestatis*, cum haec **a matrimonii**
pro lubitu, non illud tolli possit; iam vero, pergit, matrimo- **dissolutione**
nia propter infidelitatem soluuntur, ergo multo magis patria **desumpta exa-**
potestas in his, quae impedimento fidei sunt, sublata dici de- **minatur**
bet, vt non obstante ea ad baptismum rapi possint paruuli. **omnino b**
Verum quis non videt argumenti huius ineptiam? Id vnice **mutuob**
inde infertur, quod sicuti coniux ad fidem conuersa quando- **sub exa-**
que iusta de causa recedere ab infideli possit, ita & liberi, spon- **temore d**
te ad fidem Christianam inclinantes, sub obtentu *patriae po-*
testatis non possint a conuersione reuocari. Neque enim i- **temore d**
pso iure per conuersionem tollitur matrimonium, vt fidelis in- **temore d**
fidelem relinquere cogatur, & sic nec vinculum *potestatis pa-*
triae hic solui dici potest, vbi ne quidem infantes baptismum
desiderare possunt. Si semel infideles recepti sunt in tute-
lam reipublicae, communi quoque iure & libertate frui de-
bent quoad educationem liberorum, sine qua *publica tutela*
frui nequeunt, quin potius loco eius publicas calamitates,
persecutiones & oppressiones se perpeti, iuste crederent.
Alteram rationem inde petit, quod *aeternus interitus animae*. **Altera ab**
longe sit grauior temporali. Cum ergo, infert, subuenire ei, **aeterno inte-**
cui periculum mortis temporalis imminet, fraterna charitas **ritu praeca-**
& docet & iubet, maiori & nexu & praecepto subueniendum **uendo de-**
ei, cuius anima periclitatur. Ieiunam hanc esse philosophi- **sumta exa-**
am, quis non animaduertit? Si quid veri huic argumento in- **minatur**
esset, etiam *conuersio violenta infidelium* approbanda foret,
sub hoc praetextu, quod sicuti perire volenti resistendum sit,
ita multo magis, cui aeternae salutis iactura imminet, per vim
ad conuersionem rapiendus sit. Vtrumque quidem praeca-
uen-

**Tertium ar-
gumentum a
dominio Dei
defunctum
sub examen
reuocatur**

uendum, sed dispari ratione. Illud quidem etiam vi adhibita, vt etiam qui sibi manus violentas inferre intendit, a proposito reuocetur, & impediatur: hoc vero, quia curam animae tangit, adhibita tali medela, quam sana ratio, & religionis indoles approbat, quae ab omni coactione aliena est. Eodem argumento infideles & haeretici, & maxime Saraceni, vt possent, si dominante religione praeualerent, cum nos infideles & haereticos esse credant, quod tamen ZASIVS iis haud indulgebit. Interim tamen, quod quisque iuris in alterum statuit, idem ius quoque contra se admittere debet. Tertium argumentum huc redit, *quod homo magis sit Dei, quam patris naturalis, a quo tanquam causa minus principali corpus habet, cum Deus sit corporis creator & animae.* Iam vero, pergit, pater iste temporarius Deo creatori reniti resultareue non debet, filios suos per principes, qui a Deo sunt constituti, in familiam suam vindicandi, & quasi liberali causa a daemonis grauissima seruitute asserendi. Dominium creatoris violari credit, dum patris iuri parcitur, absurdumque esse, vt modicula patris potestas plus possit ad perdendum, quam augusta creatoris dominatio ad saluandum. *Cedat ergo, animose concludit, iudaeus perfidus Deo fideli, perditor saluatori, trux benigno, cruentus innocenti, mancipium domino, daemonis proles Dei filio, tenebrae luci, styx coelo, sileatque cum sua potestate colluuiosus pater, vt suum vindicet luminosus creator.* Si ZASIVS fuisset iudaeus vel Saracenus, eodem sine dubio argumento contra Christianos vteretur; quid vero tum ipsemet responderet ZASIO alicui fideli, imprudenti quodam zelo aestuanti? Quacrit hic de dominio Dei in creaturas, quod *patris potestati* praeferendum esse negari nequit. Quis vero illud dominium in his terris exercere debet? Respondet ZASIVS: princeps, cui eo ipso dominatum in *animam & conscientiam* tribuit, quia ipse Deus dominium in corpus & animam exercet. Verum hoc magis *clero* videtur indulgisse, qui *ministerio principis* in his, quae ad fidem & conuersionem spectant, vti solet, in quo absurdo refellendo vltius non immorabor.

§. XIX. Hic non subsistit ZASIVS: plures addit rationes friuolas, quae imbecillitatem iudicii eius arguunt. Quarta enim eius ratio haec est: baptismus ad salutem est efficacior verbi d' uini praedicatione. Si ergo ei socordia imputatur, qui publicare diuinam seriem negligit, multo fortius imputandum est ei, qui cum potuit, paruulos infideles fonte salutis non lauerit. Illustrat hoc ipsum ex dicto Propheetae, *maledictum esse eum, qui opus Dei negligenter faciat*. Respexit forsan ZASIVS ad eorum sententiam, qui infideles ad conciones audiendas cogi posse opinati sunt, quos iam supra refutaui; vel si huc non collineat, ex eius argumento contrarium inferri posse autumo. Sicuti enim infidelibus inuitis *verbum diuinum* obtrudi nequit, ita nec *baptismus* inuitis dandus illisque obtrudendus, qui sub *lege libertatis conscientiae* recepti sunt, quam integram seruare nequeunt, si fides Christiana illis obtruditur, qui ab eorum educatione pendent. Id semper in baptismo paruulorum creditum fuit, parentum fidelium, liberos baptismo offerentium, fidem liberis quoque prodesse, quod ad hunc casum nullo modo applicari poterit. Quintam rationem rursus ex limitibus *patriae potestatis* deducit, ostenditque ex variis iuris articulis, quod haec in perniciem liberorum tendere non debeat; quod si verum est, ait, ubi de temporariis commodis agitur, quanto magis procedere debet, ubi de aeternis, de spiritualibus, de cura animarum tractatur. Verum hoc argumento tantum probatur, liberos praetextu *patriae potestatis* impediri non posse, quo minus sponte ad nostram transeant religionem; vt autem inuitis parentibus diripiantur, & ab iis in ea aetate, in qua nullum adhuc sensum religionis habere possunt, separentur, inde minime euinci poterit. Neque enim, si inuitis parentibus baptizati essent, eorum educationi ulterius permitti possent, sed principi permissum foret, ad instar mancipiorum infantes recens natos parentibus praetextu *religionis* auferre, quod admodum luctuosum foret, omnique humanitati, quae tamen subditis debetur, contrarium, quod agnoscit FERMO-

Quarta ratio
argumentum
ab efficacia
baptismi de-
sumtum exa-
minatur.

Quinta ratio
a restricta po-
testate patris
hausta repro-
batur.

SINVS *cit. l. n. 2.* Neque enim subditi qua tales, siue fideles fuerint, siue infideles, mera principis sunt mancipia, sed *libertate ciuili* gaudent, & iure familiae suae fruuntur.

Sextum argumentum erroneum est, inde deductum, quod infideles sint mancipia.

§. XX. Sextum argumentum lepidum est, & ex quilibet pristinorum tenebrarum natum. Ait: iudaeos seruos esse, & sic per principem tanquam *mancipia* vendi, vel, si ita videatur, bonis suis tanquam *peculii iure* exspoliari posse, quod ex iure Canonico, eiusque interpretibus illustrat. Huic argumento paucis repono illud HORATII: *odi profanum vulgus & arceo.* Sectione sequenti statum infidelium ab iniuria maleuolorum vindicabo, ostensurus, eos seruorum proprie dictorum numero non habendos, sed *subditorum* ceterorum classi inferendos esse, oppidoque falsum, bona eorum iure peculii iis recte auferri, quod tot legibus & canonibus aduersatur. Ipse ZASIVS in argumentis adductis *patriae potestatis* eos compotes fecit: quomodo ergo in hoc argumento eos *seruis* annumerare potest, qui *patriam potestatem* in liberos nullam habent? Aut ergo hoc argumento abstinere, aut vero in prioribus argumentis simpliciter negare debuisset, iudaeos in potestate sua liberos non habere. In septimo argumento rursus sui immemor est, illudque rursus ex viribus patriae potestatis trahit, quod pater liberos, quos male tractat, aut ad impietatem deducit, emancipare debeat. Teneamus lupum auribus. Quid vero inde aliud concluditur, quam quod pater ad liberos religionis intuitu emancipandos cogi possit, si scilicet *spon*te nostris sese offerunt sacris, si serio ad conuersionem adspirant, a qua per paternam disciplinam retrahuntur? Id ipsum vero ad infantes tenellos, in cunis adhuc degentes, applicari nequit, utpote quibus nullum desiderium ambiendi sacra nostra tribui poterit. Octaua ratio minus concludit. Ait, non esse maiorem potestatem patris iudaei in filios, quam patris Christiani in liberos suos; hunc autem cogi posse, ut liberos suos baptismo offerat, ergo etiam illum. Sed ratio diuersitatis in propatulo est, quod Christiani *legibus ecclesiasticis* viuunt, non iudaei, et sic illi iure communi

Septimum argumentum petit ex iure ciuili quod pater ob impietatem liberos emancipare cogatur.

Octauum argumentum reiicitur quod a patria potestate Christianorum ad infidelium potestatem concludit.

Chri-

Christianorum uti debeant, quo exempti sunt iudaei, quantum ad religionis culturam attinet, ut *supra cap. I. §. 8. p. 47.* euidentum est. Ceterum plura adhuc circa hoc argumentum moneri poterant, cum etiam illud alia ratione in abusum trahatur, a quibus tamen abstineo, interim B. L. ablego ad illa, quae PHILIPPVS A LIMBORCH *in histor. inquisit. lib. III. c. 22. p. 237. sq.* de hoc argumento edisserit. Nona ratio cum tertia re conuenit. Quod si domino temporali, ait, si patri naturali exhiberi sibi suum, suam prolem petenti interdicto succurritur, quanto magis aeterno et domino et patri suum et seruum et prolem in familiam suam reducere cupienti mos est gerendus. Argumentum hoc a foro civili petitum est, sed ita comparatum, ut inde appareat, nihil tam absurdum, quod non aliqua ratione iuris insulse applicata colorari et in crustari queat. Merito hic inquirendum foret, quisnam nomine Dei de *liberis exhibendis* agere deberet? Si dicis, princeps; utique prius ad causam se legitimare deberet, quod hanc potestatem a Deo acceperit, qui quidem vult omnes homines saluos fieri, sed non per *brachium seculare*, verum per alia media spiritualia. Decima rationem petit ex praecepto Saluatoris, quo *inimicos nostros* diligere iubemur, charitatis autem primarium signum esse, ait, reuocare errantem. Haec ratio plus probat, quam debebat, quia si eidem aliqua vis inesset, sub praetextu *charitatis* infideles indistincte rapi possent ad baptismum, quod absurdum est. Charitas coactionem nullam admittit, maxime in iis, quae conscientiam tangunt, quaeque non possunt fieri saluo iure communi, quo quilibet gaudet. Denique in vltima ratione prouocat ad illud PAPINIANI, quod summa sit ratio, quae pro religione facit, quae ratio tanto Icto indigna est. Loquitur Ictus ethnicus de *religione*, siue qualitate, quae sepulchris olim tribuebatur, et ex hac hypothese maxime erronea concludit, in quaestionibus controuersis primario illam esse rationem admittendam, quae *religioni* fauet, siue qualitati sepulchrorum accommodata est. Quis vero inde argumentum ad religionem, quatenus doctrinam Christianorum

Nona ratio
cum tertia
conuenit, &
ex interdicto
de liberis ex-
hibendis de-
sumta.

Decima ratio
a dilectione
inimicorum
petita reici-
tur.

Vltima ratio
gentilis est.

rum denotat, traheret? In sequentibus respondet ad rationes dissentientium, quas antea adduxerat, quod vt sub incudem reuocemus, haud necesse est, cum argumenta ab ipso in contrarium adducta iam satis reprobata sint. Superesset vt pro firmanda nostra sententia argumenta RICCIULLI in medium adduceremus, quae tamen pleraque ex *scholastica theologia* defumta sunt, vt sub his secure contendere vix liceat. Hoc vnico ergo nostram sententiam firmabimus praesidio, quod nullum solidum argumentum proferri possit, quo principi ius iudaeorum, in tutelam publicam semel receptorum, liberos auferendi attribui possit. Denique etsi RICCIULLVS et FERMO SINVS aliique nobiscum conspirent, addunt tamen quasdam limitationes, in quibus sententiam contrariam admittendam censent, veluti si paruulus in mortis articulo constitutus sit; aliasque quas ita comparatas esse iudico, vt facile reiici possint. Talem sane methodum conuertendi infidelium liberos CHRISTVS haud praescripsit, quam proinde eius serui & ministri, quibus hoc negotii datum est, minime adhibere debent.

**Mancipio-
rum infideli-
um liberi a
dominis ba-
ptismo offerri
possunt,**

§. XXI. Docent vero tum obiectiones Zasianae, tum nostrae responsiones, hoc, de his *infidelibus*, qui sunt *liberi*, nec in alterius proprietate constituti, intelligendum esse. Illis enim ius saluum & illibatum in *liberos* relinquendum, nec parentes infideles a consortio liberorum abstrahendi, quod necessario faciendum esset, si inuitis iis ad baptismum trahi possent. REINCKING. *de regim. secul. lib. II. class. 2. c. 3. n. 43.* Captiuorum infidelium, qui in iustam seruitutem sunt deducti iure retorsionis, diuersa est ratio, cum nati ex ancillis dominorum *proprietati* subiiciantur, vi cuius dominus mox infantem matri auferre, educationem eius aliis committere, & sic quoque eum *suo iure*, quo pater, baptismo offerre potest. RICCIULL. *cit. l. c. 32. n. 29.* BALDVINVS *de casib. consc. lib. IV. c. 8. cas. 8. n. 3.* REINCKING. *cit. l. n. 44.* L. B. de LYNCKER *de baptism. c. 1. §. 6.* FERMO SIN. *ad c. 9. X. de iudaeis qu. 2. n. 19. sq.* Neque dubium est, quin etiam infantes ab infidelibus parentibus *expositi* baptismo a Christianis,

vt & expositi

stianis, qui eorum curam & educationem, quam parentes dereliquerunt, susceperunt, baptismo offerri possint, cum hoc modo nemini iniuria inferatur. Denique idem quoque dicendum videtur de liberis ex *stupro infidelium* natis, si ratio ^{An ex stupro nati?} ni vulgari Dd. inhaeremus, quae communiter ex viribus *patriae potestatis* desumi solet, quam hoc casu leges patri denegant. Ego hic subsisto, cum ab efficacia *patriae potestatis* decisionem vnice haud petendam esse existimaui, sed potius ab *educatione*, quae parentibus debetur, quaeque *segetu* naturalem iis conciliauit, ob quam durum foret, liberos a parentibus auellere. Qui ex stupro nati sunt, licet in potestate parentum *ciuili* non sint, in matris tamen potestate *naturali* sunt, a qua auelli, tanquam mera mancipia, haud debent nec possunt. Ne dicam inter Germanos matri quoque quandam potestatem in liberos legitimos competere, nec omnia inter nos componi posse ad scita rigorosa patriae potestatis inter Romanos vsitatae.

§. XXII. Plus roboris habent argumenta ^{Quid si liberi sponte se offerant baptismo, inuitis parentibus?} ZASII antea reiecta eo in casu, si liberi infidelium, sub potestate quidem adhuc constituti, eius tamen aetatis, vt religionis negotium intelligere & sensum pietatis admittere possint, *sponte* sese offerant baptismo, & serio conuerti desiderent. ZASIVS cit. tr. de iudaeis qu. II. speciatim hoc thema pertrahat, docetque, quod, non obstante contradictione parentum, ad baptismum admitti possint. Agitata est ante biennium, & quod excurrit, haec quaestio Berolini, in casu, quo duae puellae, iudaeorum filiae, tenerioris adhuc aetatis, fidem Christianam amplecti desiderabant, parentibus anxie & sollicite id agentibus, vt eas a proposito auocarent, contenderentque, sibi liberos suos esse exhibendos restituendosque. Duplex hic quaestio tum de *voluntate* liberorum sufficiente, tum de *iure parentum* incidit. Illa ante *legitimam aetatem* rarius sese exferit, adeoque quae illa dicenda sit, in discrimen ambiguum vocatur. Neque enim ^{quae hoc in casu sit legitima aetas?} negari poterit, posse infantes quandoque impetu quodam iuuenili, sine vero conuersionis desiderio, adduci, vt se

baptismo offerant, cum vix *sensum religionis* habeant. ZASIVS *cit. l.* & RICCIULLVS *cit. l. c. 33.* annum *septimum* impletum sufficere putant, vt desiderium eorum admitti possit, idque inde probant, quod hac aetate iam tali sint intellectu praediti, vt possint quaedam *negotia ciuilia* peragere, peccare, & se naturaliter obligare, adeoque vel ex Christi monito paruulos non esse impediendos, quo minus ad eum veniant, inde colligit. Ego rursus hic subsisto, nec ex solis annis, sed ex aliis circumstantiis, quae desiderium conuersionis in paruulis generarunt, iudicandum esse arbitror, an serio voluntatem sese conuertendi habeant? Id negotiū dandum est Theologis discretis, qui, quod factum est in casu Berolinensi, intima cordium eorum perscrutentur, quo facto, gratiae diuinae, quae in iis operatur, locus relinquendus est. De *iure parentum* contranitentium hic non adeo quaerendum est, cum potestas eorum ad ea, quae gratia diuina in liberis operatur, extendi non debeat, quin quod plerique contendunt, transeuntem ad fidem catholicam liberari a patria potestate vt FERMO SINVS *adc. 5. X. de iudaeis. q. 2. n. 3.* statuit, quam sententiam *sect. II. c. 2.* examinabo. Quamuis vero Pontifex in *c. f. X. de conuers. infidel.* rationem aliquam *patriae potestatis* habendam esse existimauerit, de hoc casu tamen non loquitur, sed de eo potissimum consultus fuit, apud quem, secuto diuortio, filius educandus sit, vtrum apud patrem *fidelem*, an matrem *infidelem*? vbi pro patre decidendum esse statuit tum *ob patriam potestatem*, tum *ob fauorem fidei*. Conf. REINKING *cit. l. n. 46.* Ceterum si in causis, quae conscientiam tangunt, & opus conuersionis concernunt, potestas principis eiusque imperium quiescit, ecquis quaeso patri maius imperium in liberos concedet, qui ad diuersam religionem accedere volunt?

conuertendi
statum cate-
chumenorum
induunt.

§. XXIII. Quod si infideles ad fidem nostram transire parati sunt, rursus *nouum statum* induunt, & quidem, ante baptismum, *catechumenorum*; post illum vero, *fidelium*, qui in multis adhuc distinguebantur. Scilicet quamdiu infideles adhuc praeparandi erant, & in rudimentis fidei informandi, quod

quod imprimis per *catechesin* fiebat a *catechistis*, infidelium numero absolute accenferi non poterant, sed in quadam cum Christianis iam erant communione, quae demum *plene* per baptismum perficiebatur. A baptismo enim *uniuersi iuris sacri* inter *fideles* dependebat communio, qua catechumeni nondum gaudebant. Inde diuersus eorum status, diuersaque iura, quae nec hodie in totum cessant. Sic (I) nondum dicuntur esse in *ecclesia*, quatenus haec *coetum fidelium* denotat, qui tales demum dicuntur post baptismum. In hoc sensu stricto Patres ut plurimum *ecclesiae* conceptum formant, quo posito, catechumeni *ecclesiae* accenferi non possunt, quod ulterius illustrat RICCIOLLVS *lib. III. cit. tr. c. 4.* Quia tamen (II) iam in *limine* sunt *ecclesiae*, non absolute *extra ecclesiam* dici possunt, nec antiquitas eos *absolute* exclusit, adeo, ut nonnunquam catechumenos ad episcopatum admouerit, ceu exemplo AMBROSII constat, id minime factura, si nulum prorsus cum ecclesia haberent commercium. Vid. GIBERT. VOETIVS *P. I. polit. eccles. lib. I. cap. 2. p. 32.* Inde in quibusdam cum reliquis Christianis fidelibus conueniebant, in quibusdam differebant, imo & *catechumenorum* classes erant, ut ostendit BASNAGE *dissert. 12. de catechum. §. 2. tomo II. annal. eccles. p. 363.* inserta, ex quibus etiam quandam iurum inter se diuersitatem habebant. In eo cum fidelibus conueniebant, quod catechumeni legibus Christianorum se subiicerent, ut obseruat ALBASPINAEVVS *ad can. 10. Concilii Eliberini in fin.* simulque reciperent, se Christi legem secuturos, ut IDEM *ad Tertullian. de poenit. c. 7.* docet, quamuis posterius de illis intelligendum sit, quorum baptismus iam iam proxime instabat.

§. XXIV. In hoc tamen a fidelibus distinguebantur (a) quod non pariter cum fidelibus orarent, nec eucharistiae interessent, multaque iis occultarentur. Communio precum & eucharistiae summum *communione ecclesiasticae* argumentum erat, inde CLEMENS *lib. II. constitution. cap. 40.* ait: *Fidelis una cum catechumeno nec domi orat. Non est enim aequum, initiatum una cum eo, qui non est initiatus, coin-*

an sint in ecclesia?

In limine ecclesiae sunt

legibus ecclesiae subiecti,

non iisdem fruuntur cum fidelibus sacris

qui-

quinari. Vid. BASNAGE *cit.* l. §. 6. Imo ne quidem orationem Dominicam recitare poterant, obseruante ALBASPINAEUS *lib. I. de veterib. eccles. ritib. observ. 19. §. 6. & seqq.* sed post primas conciones & ante celebrationem eucharistiae sededere inbebantur. In Concilio Arausicano I. anno 449. celebrato *can. 19. & 20.* ap. HARDVIN. *tom. I. concilior. p. 1785.* adeo indigne habentur, vt ne quidem ad baptisterium accedere potuerint. Additur praeterea: *a fidelium benedictione etiam inter domesticas orationes, in quantum caueri potest, segregandi informandique sunt, vt se reuocent, & signandos vel benedicendos semotim offerant.* Quam sedulo praeterea iis disciplina arcanorum occultata fuerit, docet BASNAGE *cit.* l. §. 4. & *seqq.* Hac de causa si in statu catechumenatus decedebant, ecclesiastice non sepeliebantur, quod constitutum est in Concilio Bracarense I. anno 561. celebrato *can. 17.* apud HARDVIN. *tom. III. concil. p. 352.* Item placuit, vt catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium. Ex his enim oblationibus, quae pro defunctis fiebant, communio ecclesiastica inducebatur, a qua adhuc exclusi erant ante baptismum catechumeni, vt plenius ostendit Dn. PRAESES in *dissert. de iure denegandi communion. coemet. §. 6. & seqq.* Inde admodum errat ALBASPINAEVS *lib. I. cit. obs. 10. in f.* existimans, catechumenorum oblationes receptas fuisse ante baptismum defunctorum, quod testimonia contraria reperire non potuerit, quorum vestigium tamen iam iam adductum est. Quemadmodum vero tam seuerè hodie cum catechumenis non agitur, nec ipsimet a *communione precum* excluduntur, (quod vix in maioribus nostris excusari poterit) ita quoque nec *communio coemeterii* illis deneganda erit, si seruum studium conuersionis prae se tulerint, praesertim cum nec olim, qui in *statu poenitentiae* mortui erant, ab hac *communione* excluderentur.

delinquentes
poenitentiae
publicae

§. XXV. Praeterea quoque (E) non iisdem, quibus fideles, subiiciebantur censuris ecclesiasticis. Qui per baptismum *fidelium* numero adscripti erant, & ad *communione ecclesiasti-*

ecclesiasticam admissi, per delicta grauiora illa excidebant, & per *haud subiecti*
excommunicationem eiiciebantur, nec restituebantur in inte- *sunt*
 grum, antequam *poenitentiam ecclesiasticam* egissent. Quia
 vero catechumeni nondum in *communione* erant admissi,
 etiam ab illa nec excludi, nec *publicae poenitentiae* subiici po-
 terant, in hunc finem, vt *communioni* restituerentur. Ob-
 seruat id ipsum ALBASPINAEVUS lib. II. de veterib. eccles.
 ritib. c. 1. n. 2. aiens: *Publica non fuisse poenitentiam, cate-*
chumenos non fuisse coactos in foribus aut limine templorum
poenitentiae leges subire, neque quas baptizati tolerare tene-
bantur poenas, & afflictiones, argumento & indicio illud est,
quod nullibi apud Patres deprehendas, neque vllum proferre
exemplum possis, quo quisquam catechumenus squalido quo-
dam sacco, quo opertus in conspectum ecclesiae sese dederit.
 Deinde non ea de re vllum verbum factum legas, quempiam
catechumenum poenitentiae publicae gradum ingressum, aut
inter flentes lamentantesque, aut audientes, substratos aut sine
oblatione communicantes, qui sunt quatuor poenitentiae publi-
cae gradus. Interim alia quadam ratione coercebantur, *aliter tamen*
 veluti quod *figentes genua* audire verbum tenerentur, & si *coerciti.*
 in peccato perdurarent, prorsus abiicerentur, vt cautum in
Concilio Neocaesariensi anno 314. celebrato can. 5. apud HAR-
DVIN. tom. I. concil. p. 284. In Concilio Nicaeno can. 14. cate-
chumenis lapsis iniunctum, vt tribus annis sint inter au-
dientes tantummodo, posthac autem cum catechumenis
orent. Similem differentiam quoque observauit THEO-
 DOSIVS M. anno 383. in l. 2. Cod. Theod. de apostat. vbi
 non aequali poena plectendos censuit *fideles, & catechume-*
nos apostatas. Ait: *Christianis ac fidelibus, qui ad paganos*
ritus cultusque migrarunt, omnem in quamcumque personam
testamenti condendi interdiciamus potestatem, vt sint absque
iure Romano. His vero, qui Christiani & catechumeni tan-
 tum, venerabili religione neglecta, ad aras & templa transierint,
 si filios vel fratres germanos habebunt, h. e. suam aut legiti-
 mam successionem testandi arbitratu proprio in quaslibet alias
 personas ius adimatur. Hoc discrimen tamen postea sustu-
 lit

lit ARCADIVS anno 396. in *l. 6. Cod. Theod. de apostat.* Superfunt etiam rudera quaedam *poenitentiae ecclesiasticae* in nostris ecclesiis, quae itidem ad infideles, in catechumenatu existentes, si forsan se stupro, alioque delicto grauiori, maculauerint, applicari nequeunt, quae iis demum imponuntur, qui ad eucharistiam admitti desiderant, cuius communionem adhuc catechumeni non habent. Quin quod si vel maxime quaedam apostasiae poena supersit, illa tamen nec hodie ad catechumenos extendi poterit, si, relicto conuersionis proposito, ad idem reuertantur lutum, quod derelinquere destinauerant, vt nec Catholici diffitentur, teste RICCIOLLO *lib. III. cit. tr. c. 4. n. 28.*

Veniunt tamen non in christiano-
rum.

Non tamen catechumenus cum fidelis matrimonium celebrat

nec ordinari potest

§. XXVI. Ex his, ni fallor, liquet, statum horum catechumenorum, qui *infidelium* sacra eiurare intendunt, re vera esse *intermedium* inter *infideles* & *fideles*, adeoque quaeuis iura sacra *fidelium* iis applicari non posse. Quamuis enim nomine Christianorum veniant tum in *cit. l. 2. Cod. Theod. de apostat.* tum in *c. 15. C. 28. qu. 2.* plures tamen effectus ex baptismo dependent, qui illis applicari nequeunt. Sic catechumenus cum *fideles* matrimonium inire non potest, prout censuit AMBROSIVS in *cit. can. 15.* aiens: *Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis.* Et vix est, vt hodie nos tale matrimonium ante baptismum admissuri simus. Eadem ratione nec ad munus *patrinarum* admitti possunt, nec ad officia ecclesiastica, adeo vt si quis per *errorem* ordinatus fuerit, post baptismum reordinari debeat, quod baptismus sit fundamentum omnium sacramentorum, ante cuius susceptionem non suscipiatur aliud sacramentum, quoniam *ubi fundamentum non est, superaedificari non potest*, vt dicitur in *c. 3. de presbyt. non baptizato.* Cum vero inter Protestantes ordinatio a classe sacramentorum excludatur, non praecise reordinatio foret necessaria, si talis error contingeret, praesertim cum a *character indelebili*, quem ordinatio imprimere dicitur, simus alienissimi. De cetero, quia iam quodammodo Christianorum numero accensentur, eos etiam in statu catechumenatus con-

consistoriis ecclesiasticis subiici crediderim, in causis quae ^{subiiciuntur} huc spectant, unde ne quidem catechumenus pro lubitu in- ^{tamen eccle-} fidelem coniugem derelinquere, & diuortium cum ea facere ^{siafticis iudi-} poterit, infidelibus alias permiffum, quod *Concilio Eliberino* ^{ciis.} *can. 10.* iam constitutum fuit, vt *ad cit. can.* ALBASPINA EVS ostendit. Breuiter: ex ratione ipsarum legum ecclesiasticarum facile colligi poterit, quatenam iis applicari possint, nec ne?

§. XXVII. Ceterum antequam infideles ad sacrum ba- ^{Conuertendi} ptisma admittuntur, sedulo ante omnia praeparandi sunt, ^{ad b ptismum} non tantum quoad *rudimenta fidei*, sed in primis quoad vi- ^{praeparandi} tam et mores. In *Concilio Elibernio can. 42.* apud HARDVIN. tom. I. concil. p. 254. cautum, vt si bonae fuerint conuersationis, intra biennium ad baptismi gratiam admittantur. In *Concilio Agatensi can. 34.* apud HARDVINVM tom. II. concil. p. 1002. octo menses iudaeis praefiniti sunt, et si pura fide venire nesciuntur, tum demum baptismatis gratiam mereantur, cum hac tamen limitatione, vt in casu infirmitatis grauioris ante hoc tempus baptizari possint. Ad haec tempora non praecise adstringuntur ecclesiae nostrae, sed arbitrio eorum, qui curam animae illorum gerunt, relictum videtur, quando ad baptismum admittendi sint, prout recte obseruat GEORG. THEODOR. DIETERICVS *de iure et statu iudaeorum in rep. Christianor. c. 9. p. 140.* Sic etiam nec hodie vsitati sunt illi ritus, qui in veteri ecclesia pro diuerso gradu catechumenorum adhibebantur, qui vix a superstitione excusari poterunt, nec vllam genuinam rationem habent, quos plenius explicat SAM. BASNAGE *cit. diss. de catechumenis*; sed morum simplicitas, & vitae purioris sanctionia magis nobis commendata est. Ceterum quae alias circa baptismum adhiberi solent solennia, hic repetere non vacat, cum fere eadem esse soleant, quae in paruulorum immersione adhibentur, nisi quod solenne examen ante baptismum subire, & ipsimet confessionem fidei edere teneantur, qua de causa *patrino-* *rum praesentia* eo minus esset necessaria, qui potissimum

propter *paruos* adhibentur, qui confessionem fidei facere nequeunt.

Post baptis-
mum ius per-
fectae com-
munionis
consequun-
tur.

ibidem
numm. di-
ibidem

Sepe tamen
olim baptis-
mum diutius
differrebant,

Post baptis-
mum con-
uersi dicun-
tur transire
in potesta-
tem ecclesiae

§. XXVIII. Per *baptismum* demum iura *fidelium* consequuntur conuersi, & societati seu *communioni* ecclesiasticae inferuntur, iusque *fraternitatis*, tam sancte olim excultum, adipiscuntur. Inde olim mox, baptismo peracto, *osculo pacis* excipiebantur, ad locum, ubi fratres erant congregati, deducti, cum quibus S. coenae participes fiebant, omnimodae communionis argumento, vt *IUSTIN.* in *apol. in f.* refert. Addit *TERTVLLIANVS* de *baptismo in f.* quod, postquam de sanctissimo lauacro ascenderint, primas manus apud matrem (ecclesiam) cum fratribus aperuerint, h. e. expansis manibus cum fratribus orauerint, cum ante baptismum ad communionem precum haud essent admissi, prout ante dictum. Simul tamen haec vita noua alios mores postulabat, quod ante baptismum *solemnī stipulatione* confirmandum erat, quia alioquin ad pristinos mores reuertentes electionis periculo subiacebant. Haec erat *confoederatae disciplinae* ratio apud Christianos, cui se subicere debebant, qui in ius fraternitatis recipiebantur. Inde fiebat, vt catechumeni baptismum saepius ad extremum vitae halitum differrent, quo a metu amittendi communionem, et a durissima disciplina poenitentiae publicae essent liberati. Quin difficilior peccatorum remissionem post baptismum obtineri posse credebant, vt docet ex Patrum doctrina *MORINVS* de poenit. lib. III. c. 7. §. 4. additque: *Ideo cum antiqui Christiani hanc doctrinam sibi persuasam haberent, eorum plurimi baptismum in fine vitae differrebant, ne post baptismum peccantes luctuosis poenitentiae laboribus criminum remissionem redimere cogerentur, quod etiam cap. 9. §. 4. repetit.*

§. XXIX. Primarius vero, inter ceteros conuersionis effectus, esse dicitur, quod conuersus in potestatem ecclesiae h. e. cleri transeat, & sic huius legibus & ritibus ab ea indutis viuere debeat. Neque enim eadem indulgentia erga conuersos vtuntur, qua primitiui Christiani erga fideles ex iudaicis his plura ex ritibus iudaicis permittebantur, vt eo magis sese

se ad horum mores conformarent. Sequioribus temporibus praxis diuersa recepta. In *Concil. Lateran. IV. anno 1215. celebrato c. 70.* apud HARDVIN. tom. VII. p. 71. occurrit decretum contra iudaeos conuersos factum, *qui prioris ritus reliquias retinentes Christianae religionis decorem tali comixtione confundunt.* Hoc ipsum prohibitum, sub lepida tamen ratione: *cum autem scriptum sit, maledictus homo, qui terram duabus viis ingreditur, & indui vestis non debeat lino lanaque contexta, statui- mus, ut tales per praelatos ecclesiarum ab obseruantia veteris ritus omni modo compescantur, ut quos Christianae religioni liberae voluntatis arbitrium obtulit, salutiferae coactionis neces- sitas in eius obseruatione conseruet; cum minus malum existat viam domini non agnoscere, quam post agnitam retroire.* Iesu- itae tam stricto iure cum conuersis suis non agunt, qui, quod ex gentilismo CONFUCII doctrinam sapit, iis permittunt, id quod curiae Romanae multum negotii dedit. Equidem non iniquum est, ut qui inter nos viuunt iudaei conuersi, non sitae *liturgiae* sese accommodent, cum diuerso iure uti non debeat, qui in societatem quandam est receptus; at in eccle- siis inter gentiles prius plantandis saepe res *consilii* est, ut mo- res quidam, qui non aequae a gente deponi possunt, haud ta- men improbi sunt, tolerantur magis, quam intempestiuo quodam Zelo reprobentur & damnentur, quo fortiores in- firmioribus se accommodent. Obseruaui ex *relat. mission. Danicor. p. 416.*, Damulicos ob *morum contrarietatem* a no- stra doctrina abhorrere, qui tamen quandoque indifferentes sunt, & sine scandalo, meo quidem iudicio, iis relinqui pos- sent, cum tractu temporis etiam eorum indifferentem ratio- nem ipsimet conuersi agnitori sint, cognitum habentes, in so- la fide in Christum salutem quaerendam esse, cetera esse in- firma quaedam elementa, umbras, & mera hominum inuen- ta. In *Concilio Toletano IX. anno 655. celebrato c. 17.* apud HARDVIN. tom. III. concil. p. 976. aliquid adhuc ex veteri ri- tu iudaeis baptizatis relictum videtur, quo cautum, ut *Ba- ptizati iudaei festis praecipuis noui testamenti serie consecra- tis, ac diebus illis, qui olim sanctione veteris legis sibi met cen-*

& pristinos
ritus deponere
debeant

quod tamen
ex regulis
prudentiae
temperan-
dum.

sebantur esse solennes, in ciuitatibus publicisque conuentibus cum summis Dei sacerdotibus celebrent.

Commerci-
um iis cum
infidelibus o-
lim interdi-
ctum fuit

inde diuorti-
um ab infide-
li coniuge o-
lim conces-
sum

quod impro-
batur

quid si vnus
ex fidelibus
ad gentilem
religionem
transierit.

§. XXX. Ne vero ad errores eiuratos reuerterentur, omne commercium conuersis cum infidelibus sub grauiori poena est interdictum, ceu constat ex *c. 62. Concil. Tolet IV.* apud *HARDVIN. tom. III. concil. p. 591.* & *GRATIANVM in c. 12. C. 28. q. 1.* Qua de causa de matrimonio conuersi cum infideli non leuia dubia suborta sunt, vtrum illud post conuersionem dirimendum, an vero in suo statu relinquendum? Concilium Toletan. IV. *c. 63.* qui in *c. 10. C. 28. q. 1.* refertur, magis inclinauit in *separationem*, ex principio in *can. 62.* posito. Edicunt Patres: *Iudaei, qui Christianas mulieres habent in coniugio, admoneantur ab Episcopo ciuitatis ipsius, vt si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur; quia non potest infidelis in eius permanere coniugio, quae iam in Christianam translata est fidem.* Haec sanctio oppido contraria est consilio illi, quod supra recensui de conuersione per coniugia fidelium cum infidelibus contrahenda, imo recedit a *PAVLI* doctrina *1. Cor. VII. 10. seqq.* vbi docet, non esse recedendum a coniuge infideli, cohabitationem non recusante. Hanc doctrinam Apostolicam etiam secuti *AUGUSTINVS* in *c. 8. & 9. C. 28. q. 1.* *AMBROSIVS* in *c. 7. eod.* Papa *EVTICHIANVS* in *c. 3. eod.* & *INNOCENTIVS III.* in *c. 7. & 8. X. de diuort.* Non ergo licite separationem quaerit coniux fidelis, nisi deseratur ab infideli, quae doctrina potius retinenda, quam Patrum Toletanorum, qui plura ex ingenio suo acerbiori durissima in infideles constituere, quod legem vniuersalem ecclesiasticam haud facit. Admittit etiam hoc casu Pontifex *totale* diuortium in *cit. c. 7.* Sed non aequè illud indulgendum censet eo in casu, quando contractum est matrimonium inter fideles, & postmodum alter ex iis ad *gentilitatis errorem* transierit; hoc casu tantum separationem quoad *thorum & mensam* indulget, vt fidei haud sit integrum, infideli viuente, ad secunda conuolare vota. Rationem diuersitatis inde petit, quod priori casu matrimonium *verum* quidem contractum sit, sed non *ratum*, nec *indissolubile*; posteriori autem, quod ab ini-

tio

tio fideles contraxerint, & *verum & ratum* fuerit, & hac de causa *ob sacramentum fidei* indissolubile. Congruit haec conclusio cum principiis doctrinae ecclesiae Romanae, minime nostris. Inde non dubium, quin, tali casu inter nos emergente, totale diuortium ob *desertionem* apostatae indulgeri debeat. BRVCKNER. in *decis. matrim.* c. 18. n. 8.

§. XXXI. Sicuti vero conuersus iam est sub potestate ecclesiae, ita maius ius quoque habet quoad *liberos* ex tali matrimonio cum infideli susceptos. In *Concilio Toletano IV.* can. cit. 62. id cautum est: *fili, qui ex talibus nati existunt, si- dem atque conditionem matri* (conuersae) *sequantur*: Similiter & *hi, qui procreati sunt ex infidelibus mulieribus & fidelibus viris, Christianam sequantur religionem, non iudaicam superstitionem.* Non obscure quoque eandem decisionem sequitur GREGORIUS IX. in c. 2. X. de *conuers. infidel.* in casu, ubi *maritus* erat ad fidem Christianam conuersus, postulaueratque, ut ab vxore infideli, a qua separatus erat, filius quadriennis exhiberetur. Patri eundem assignandum esse censuit Pontifex, tum ex *ratione ciuili*, quod patriam potestatem in eum habeat; tum ex *ratione canonica* quod *fauor fidei Christianae* pro conuerso militet, idem sine dubio in casu conuerso responsurus, si mulier ad fidem Christianam transisset. Quia vero supra monui, inuito patre liberos non esse ad baptismum rapiendos, dubium occurrit, an inter Protestantes huic decisioni standum sit? Equidem si pater infidelis coniugem fidellem post conuersionem haud deseruit; si eidem adhuc cohabitatur, patri directio & potestas in liberos salua manere debet; si vero eam vel domo eiecit, vel malitiose deseruit, vel alias ei cohabitare renuit, prout plerumque contingit, apud *matrem* nutriendi & educandi sunt, *expensas patre praebente*, ut dicitur in *Nov. 117. c. 7.* quae etiam ad hunc casum non inepte applicatur.

§. XXXII. Quoniam autem hoc modo contingere potest, ut quae ante *conuersionem* permissa fuere infidelibus post eam in delictum transire videantur, Christianis quippe vetita; inde paucis videndum, quousque ad eorum *omissionem*

Quid de liberis censendum, vno ex coniugis conuerso.

Quae sint conuersis o-mittenda?

nōn dissolui-
tur tamen
matrimoni-
um in gradu
prohibito an-
tea contra-
ctum.

An polyga-
mia dissol-
uenda?

nem conuersi teneantur? Et quidem quae sine vlla difficul-
tate omitti possunt, veluti ne die solis laborent, quae itidem
ex legibus ecclesiasticis facienda sunt, ad ea omittenda vel fa-
cienda obligantur. Ast quia nonnulla non sine summa *diffi-*
cultate omitti, vel quae iam legitime contracta sunt, non si-
ne iniustitia dissolui possunt, maior inde difficultas subnasci-
tur. Ea ipsa potissimum in matrimonio, olim secundum ri-
tus infidelium contracto, conspicitur, quod tamen saepe con-
tra doctrinae nostrae rationes est. Quid ergo si alter vel v-
terque coniugum ad fidem conuertantur, an matrimonii vin-
culum, legibus nostrae religionis contrarium, dissoluitur?
Tres hic potissimum casus adducit Pontifex in *c. 8. & 9. cit. X.*
de diuortijs. Primus est, si in gradu prohibito matrimo-
nium contractum, veluti *cum fratrum viduis*, quem casum
Pontifex in *c. 9. cit.* adducit. Iam olim GREGORIUS M.
lib. XII. epist. 31. consultus respondit: *vt in gradu prohibito*
coniuncti non separentur, aut communione ecclesiae ideo pri-
uentur. Eandem sententiam sequitur INNOCENTIUS III.
cit. l. addens rationem, *quod per sacramentum baptismi non*
dissoluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Addi potest
hæc ratio, cum obligatio legis ad hunc casum plane ex-
traordinarium applicari nequeat, durumque foret, bene
concordata matrimonia, conuersione secuta, dirimere.
Alter casus est de *Polygamia* desumptus. Equidem inter nos
in gente iudaica hic existere nequit: potest tamen inter ori-
entales contingere, inter quos etiam principes Europaei su-
os habent subditos. Quid ergo si maritus polygamus inter
Malabaros, qui plures vxores ducere possunt, conuertatur,
an omnes retinere potest, an vero vni tantum adhaerere,
ceteras vero & quasnam dimittere tenetur? Respondet
Pontifex in *c. 8. cit.* polygamiam esse contrariam *Christianae*
fidei, adeoque cum *conuersione* stare haud posse. Idem quo-
que defendit B. STRYK in *not. ad ius eccles. Brunnem lib. II. c. 17.*
§. 30. quod conuersus peccatum hoc emendare & secundum
ius diuinum viuere debeat, qua de causa prior ducta retinen-
da, posterior dimittenda, cum illa prærogatiua iuris gaudeat.
De

Tertius casus est, si infidelis ante conuersionem secundum leges, quibus tunc vivebat, uxorem dimisit, quam dimittere non potuisset secundum doctrinam Christi, vtrum conuersus eam recipere teneatur? Pontifex distinguit, vtrum vterque coniugum, an autem alteruter conuertatur? Priori casu, re adhuc integra, v. c. antequam maritus aliam duxerit uxorem, dimissam recipere cogitur, quam se iniuste dimisisse nouit; non vero si iam aliam duxerit, vel illa ab alio ducta est. Posteriori putat Pontifex, viuentem ea, maritum conuersum non posse aliam ducere, nisi illa renuat ei cohabitare, aut ad eum reuerti, quia tunc ob desertionem vinculo coniugali solutus est, id quod vt plurimum contingit.

An conuersus uxorem antea dimissam recipere teneatur

§. XXXIII. Denique ex potestate ecclesiae, in quam per baptismum transisse dicuntur, illud quoque deducunt, quod cogi in posterum possint, vt fidem Christianam retineant. Ita censuere Patres in Concilio Toletano IV. c. 59. apud HARDVIN. tom. III. concil. p. 590. & GRATIANVM c. 94. de consecrat. D. 4. aientes: *Plerisque ex iudaeis, qui dudum ad christianam fidem promoti nunc blasphemantes in Christum, non solum iudaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominandas circumcisiones exercere praesumserunt. De quibus consultu piissimi ac religiosissimi domini nostri Sisemundi regis hoc sanctum decreuit concilium, vt huiusmodi transgressores pontificali autoritate correcti ad cultum Christiani dogmatis reuocentur: vt quos propria voluntas non emendat, animaduersio sacerdotalis coerceat. Eos autem, quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur: si serui, pro iniuria corporis sui, libertati tradantur.* Ratio huius decisionis in promptu est, quia, qui semel sub iurisdictionem ecclesiasticam venere, in eos ecclesiae seu clero idem ius cogendi competit, vt in haereticos ceterosque apostatas. In primitiua ecclesia lapsi, qui a fide Christiana descuerant, non minis aut coactione re-

Cogi possent conuersos vt fidem Christianam retineant

ducebantur, sed seria adhortatione: hac admissa, poenitentiae publicae subiiciebantur, et aegre recipiebantur, nisi demum seriae poenitentiae documenta edidissent, quod vel CYPRIANI scripta demonstrant. Imperio sacro in ecclesia formato et stabilito, omnia ad schemata politica composita, et per vim coactivam in rebus *fidei* et *conversionis* agi coeptum est. Hinc gravissimae poenae in *apostasiam* constitutae in utroque Codice *tit. de apostatis*, quae etiam his applicatae, qui ad pristinos reuertuntur errores, per *Novell. Leon. 55. in f.* quia hi aequae apostasiam committunt. Defendite easdem poenas GEORGIVS HENRICVS LEHMANN *diff. de iur. apostat.* Helmstadii habita, quae materia tamen admodum diffusa est, ut hic examinari nequeat, commodiori reseruanda occasione.

De iuribus
eorum spe-
cialibus.

§. XXXIV. Vidimus *obligationem conuersorum* quoad sacra: paucis de *iuribus* eorum specialia quaedam tangenda sunt. Qui sunt membra ecclesiae, ab eius praefectura quoque excludi nequeunt. Verum non facile Neophyti ad *Episcopatum* eligendi. Suasit id olim PAVLVS *1. Tim. III.* nec sine ratione, quoniam non satis semper in fide firmati erant. Idem in Conciliis passim inculcatum, et a Patribus approbatum, cuius vestigia collegit GRATIANVS in *c. 1. et 2. D. 48. c. 9. D. 61. Conf. Concil. Laodic. c. 3.* apud HARDVIN. *tom. I. concil. p. 782.* CLAVDIVS ESPENCEVS *lib. II. digress. c. 12. p. 204.* RICCIULLVS *de Neophyt. c. II. seqq.* THOMASSIN. *P. II. de vet. & nov. eccl. discipl. lib. I. c. 62. §. 18. seqq. c. 85. 86. 87.* ubi copiosissime antiquorum placita de *Neophytis* refert, illustratque egregie. Sicuti vero huiusmodi dispositiones sine dubio intelligendae sunt de recenter conuersis, ita conuersi non absolute repelluntur a beneficiis ecclesiasticis, sed etiam ad canonicatus admittuntur iuxta *c. 7. X. de rescript.* ubi Pontifex Tornacensi Episcopo ita respondet: *Pro eo, quod iudaeus extiterit, ipsum de dignari non debes.* Multo minus repellendi sunt, qui a iudaeis originem trahunt, quamvis alias ab haereticis descendentes irregulares habeantur, cum

cum hos maiori fere odio prosequantur, quam infideles.
 Conf. GONZALEZ. *ad cit. c. 7. n. 9.*

SECTIO II.

De iure profano circa infideles.

CAPVT I.

De iure profano circa infideles non conuersos.

§. I.

IVra profana potissimum variant pro *diuerso* hominum *Infideles*
statu, qua de causa ante omnia de *statu* eorum *communit*
li videndum est. Sunt qui speciatim iudaeos inter *in statum ser-*
 nos viuentes *in statum seruilem* coniiciunt, idem forsan *uilem conii-*
 etiam de *Saracenis*, aliisque *infidelibus* existimaturi, si *ciuntur*
 tam frequentes in nostris habitarent terris. Ortum traxit *ex durissima*
 haec sententia *ex durissima* illa *persecutione*, qua iudaei op-
 pressi, & fere attriti sunt, vt olim domini vix atrocius in ser-
 uos suos saeuire potuerint, quam Christiani in iudaeos. Mo-
 re pecudum nonnunquam venditi, dispersi, mactati: bona
 eorum vi occupata, vel direpta, vt servorum peculia, prout
 scruitia cleri vel alius furor principes populumue induxit, cu-
 ius fundamenta in *prolegomenis* sunt adducta, specialius vero
 exemplis declarata a saepe laudato BASNAGIO *dans l' histo-*
ire des Juifs tom. VIII. & IX. Admodum sane probabile
 est, cleri insidiis hanc natam esse opinionem, iudaeos mera
 mancipia vilissima esse, & velut captivos, vt olim in Babylo-
 nica seruitute, habendos. Sic Pontifex in *c. 21. in f. X. de iu-* & iuris Cano-
daeis ait, quod iudaeos Christianis subiacere oporteat, & ab eis *nici sententia*
pro sola humanitate foueri. Clarius INNOCENTIUS III. in

c. 13. X. de iud. loquitur, censeatque, iudeos propriam culpam perpetuae seruituti submisisse. Hac de causa districte inhibet, ne nutrices & seruientes habeant Christianos, idque ex ratione plane singulari, ne, pergit, filii liberae filiis famulentur ancillae, sed tanquam serui a domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit. Haec est illa egregia philosophia, qua hi, qui in sensu mystico filii ancillae, & in seruitute spiritali degere dicuntur, in seruitutem civilem ex opinione plurium tracti sunt.

quidam seruituti publicae eos addicunt

§. II. Alii mitiorem sententiam fouent, eosque non in priuata, sed publica seruitute principum, magistratuumue esse statuunt, quae distinctio nec apud Romanos incognita fuit, teste PLAVTO in captiv. Act. II. sc. 2. Haec est sententia IOH. HERMAN. STAMMII de seruit. personal. lib. I. c. 1. tit. 5. §. 8. HERMANNI LATHERI de censu lib. III. c. 23. n. 47. & seqq. & CANGII in Glossar. voce iudaeus, ubi variis documentis antiquis ostendit, eos & bona illorum olim Baronum fuisse, sub quibus habitabant, quam durissimam conditionem subire coacti sunt, ne alias expellerentur. Vnde quando principum fiscus exhaustus erat, ex iudaeorum penu hic defectus supplebatur, quin quod quodammodo in commercio esse viderentur, ut in alios transferri potuerint, quae omnia variis argumentis illustrat CANGIUS cit. l. Nec diuersa iudaeorum fortuna in Germania fuit, quae itidem illis seruitutem quandam publicam addixit. Testis est charta FRIDERICI II. de anno 1237. apud PETR. LAMBECIUM lib. II. de biblioth. Vindob. c. 5. p. 80, quae docet, quod imperialis autoritas a priscis temporibus, ad perpetuam iudaici sceleris ultionem, eisdem iudaeis perpetuam seruitutem indixerit. In priuilegio CONRADI de anno 1234. apud LEIBNITIVM in prodr. Codicis diplom. n. 12. asseritur: omnes & singuli iudaei degentes ubique per terras nostrae iurisdictioni subiectas Christianae legis & imperii praerogatiua (qua dominamur & viuimus) serui sunt nostrae

Ca-

Camerae speciales. Praerogativa hic quaeritur in *imperio Christianorum*, & *religione* siue *regimine ecclesiastico* & *seculari* praedominante, quod infinita odii magni documenta erga iudaeos passim edidit. Expressiora adhuc sunt CAROLI IV. verba in *privilegio de anno 1347.* apud LIMNEVM tom. I. *addit. ad lib. 7. c. 5.* alle Juden gehören mit Leib und mit Gut unserer Cammer, und seyn in unser Gewalt und Hände, daß wir mit unser Mächtigkeit damit thun und lassen mögen, was wir wollen. Ita censuere maiores nostri, id ob oculos habentes, quid hactenus factum fuerit, non quid iure fieri debuerit. Verum (I) observandum est, eos quandoque durius habitos fuisse, quam ceteros subditos ob legem receptionis, quam principes illis praescribere solebant, quae quandam servitutis speciem iis imponebat. Haec vero ratio particularis erat, nec statum iudaeorum in univsum mutabat. (II.) Servitus haec publica, in qua fuisse dicuntur, longe diuersa fuit a servitute privata singulorum, quippe quae nec usum iuris communis iis ademit, nec effecit, ut servorum iura, apud Romanos vel Germanos usitata, iis applicari potuerint, quod nec ipse STAMMIVS cit. l. negat. Quin potius servitus illa publica subiectionem quandam duriorum inuoluisse videtur, ut recte censet REINKING c. l. lib. II. class. 2. c. 3. n. 28. Hac de causa liberorum iure respectu ceterorum subditorum eos frui, & iuris communis participes, & de populo censeri, statutorumque populi commodis frui, IDEM cit. l. addit, consentiente B. STRYCKIO in usu modern. ad tit. de statu homin. §. 10. Hoc maxime hodie dicendum, quia in tam durissimas conditiones consentire amplius haud coguntur, sed pro receptione & tutela publica singulis annis impositum censum praestant, & de cetero iure communi viuunt. Denique (III.) nec Pontificum decreta iis statum vere servilem imposuerunt, sed eos tantum deterioris conditionis esse debere Christianis contenderunt.

Epitaphis

§. III. Constat vero, quod subditi in rebus publicis sint vel integre existimationis, vel laesae, & quia a fama seu existimatione plures iuris effectus dependent, inde etiam haec

Quidam
praeterea eos
infames esse
voluere

alii maculae
notam iis at-
tribuere

distinctio haud parum personarum statum afficit. Inde rur-
sus status *infidelium* & inprimis *iudaeorum* in discrimen vo-
catus fuit, plerisque asserentibus, eos *infamia iuris* laborare.
Si delictum desideras, quod infamiam iuris producit, aiunt,
ipsam *infidelitatem* esse grauissimum peccatum & delictum,
quod plenius deducit NICOL. RODRIQUEZ FERMOSEVS,
Episcopus Asturiensis, *ad tit. X. de iudaeis qu. 1. ad rubr. n. 1.*
seqq. Aliud iis delictum infamans attribuit STAMMIVS *cit.*
l. n. 12. quod scilicet sint *usurarii publici*, quod delictum de iu-
re canonico ipso iure infamat. Admodum rationes hae lu-
bricae sunt, quia posterior est particularis, quae etiam in
Christianos cadere potest; prior vero a ratione iuris aliena.
Est quidem infidelitas *peccatum in Deum*, sed non delictum ci-
uile infamans. Verum praeter infamiam moribus nostris ex
iuris canonici principiis *levis notae macula* inualuit, qua qui-
dam pro *vilissimo hominum genere* habentur. Haec non qui-
dem ex *delicto* nascitur, sed ex *opinionem inueterata cleri prae-*
dominantis, qua olim mundus regebatur. Sic spurios, adeo
vilissimos esse statuerunt, ut ad munia sacra admitti non pos-
sent, quod etiam *lictoribus* & *carnificibus* applicuerunt, ideo
quod ecclesia a sanguinis effusione maxime abhorreret. Hae
rationes quidem primum in ecclesia natae, postea tamen
facile ad statum civilem etiam tractae sunt, ut inter abie-
ctissimos fuerint relati. His, ni me omnia fallunt, *infide-*
les quoque accensuere, omnium odiis expositos, & a com-
munionem fidelium, qui tantum honesti & immaculati esse vo-
luerunt, exclusos per tot Pontificum & conciliorum decre-
ta, ut *cap. antec.* demonstratum est. Haec quippe singula-
ris maculae nota esse solet, quod honestiores a maculato-
rum intimiore conuersatione alieni sint, eosque fugiant,
indignosque censeant, cum quibus societatem arctiorem
contrahant. Ut vero ipsa religionum diuersitas talem
diuersitatem statuum inducere haud deberet, communia
tamen praeiudicia hic praevalent, ipsis etiam legibus stabi-
lita & confirmata, ut effectus *infra* adducendi docent.

§. IV. Quia ergo secundum §. I. status iudaeorum ceterorumque infidelium ab iniuria serui vindicatus est, consequens est, ut iure quoque aequali in *causis civilibus* cum ceteris Christianis frui, & secundum ius commune iudicari debeant, nisi ratio dispar evidens ostendi possit, quae vel ex opinione *maculae*, vel inde desumi solet, quod inter se iudaei secundum legem Mosaicam iudicari debeant; id quod commodius in specialibus controuersis ostendi poterit. Inde falsum est, quod iudaei, cum Christiano litem habentes, sint iudicandi secundum *rigorem*, non secundum *aequitatem*, ut censuit REINKING. *c. l. n. 31.* & ambigue explicat RICCIOLLVS *lib. II. de iur. pers. extr. eccl. grem. exist. c. 20.* ac sub distinctione tandem respondet *ad c. 2. X. de iud. qu. 1. n. 1. seqq. ibid.* Quod enim uni iustum est, alteri quoque iustum esse debet, nec disparitas iurium ex odio hominum metienda est. Sic instrumenta actor reo edere tenetur ex ratione aequitatis peculiari, quae pro defensione rei est. Quid ergo si christianus cum iudaeo agat? At REINKINGIUS cum MENOCHIO, GAILIO, & ROLANDO, editionem iudaeo ad instantiam Christiani *indistincte* imponendam esse, & forsan etiam, si vera est horum sententia, iudaeo exigenti denegandam, quia hoc *rigor iuris* contra *aequitatem* suadet. Verum hanc diuersitatem ignorant leges, ignorat praxis forensis, imo & recta ratio ignorat, quam solummodo odium produxit, & inepta vulgi opinio promouit. Vnde nec iudaeis editio deneganda est, quae Christianis conceditur; e contrario Christianis contra iudaeos deneganda, quando leges generatim litigantem ab hac obligatione absoluunt. Ex hoc principio vltius colligit REINKING. *cit. l. n. 32.* quod iuramentum suppletorium iudaeo deferri non possit, quia ex *aequitate* deferri dicitur; nihilominus tamen *n. 33.* fateri cogitur in Camera contra hanc sententiam pronunciatum esse, teste MYNSINGERO *cent. V. obs. 6. conf. FERMOSEVS cit. l. q. 3. n. 14.* Quid ergo an *restitutione in integrum* quoque infideles gaudent, quae ex *mera aequitate* contra rigorem iuris admittitur?

an

an moram purgare possunt, ybi ex aequitate legis hoc permillum? Vtrumque recte affirmat **RICCIVLLVS** c. l. n. 15. & 16. quod tamen negandum foret, si aliquid roboris sententiae **REINKINGII** & sequacium inesset. Inde dependet decisio quaestionis, an iudaeo pauperi litiganti cum Christiano expensae litis & alimenta debeantur iis in casibus, quibus alteri litigantium ex *aequitate* illa adiudicantur, **RICCIVLLVS** cit. l. c. 21. fere in affirmatiuam inclinat, & quidem recte, quia, vt ait, n. 9. dispositio iuris est seruanda aequaliter inter fideles & infideles, exceptis casibus, in quibus reperitur specialiter expressum contrarium. Sic quandoque actor pauper a reo expensas litis recte petit, quod plenius illustrat Excell. Dn. **LVDOVICI** *diff. de expensis actori a reo subministrandis*, quae nec iudaeo actori in casibus conuenientibus denegari debent.

Nec attendenda est ratio quod infideles sint fidelium hostes,

§. V. Equidem qui communem sententiam tuentur, praesidium in eo quaerere possent, quod infideles sint fidelium hostes, in quos summus rigor est exercendus, humanitate omni praeclusa. Ita saepe censuere veteres Episcopi, populumque facile in suas partes traxere, vt quotidie bellum intestinum cum iudaeis gentilibusque gereret, vimque hostilem in eos exerceret. Res ex iis, quae in *prolegom.* fusius sunt dicta, satis manifesta planaue, vt tot latissimis legibus vix hominum mentibus haec eradicari potuerit opinio. Quid aequius fuit iudicio **THEODOSII**? quid iniquius sententia **AMBROSII** in casu synagogae per vim ab Episcopo quodam, priuato ausu, destructae p. 17. sq. relato? Et tamen sub fucato *rigoris pii* praetextu omne ius fasque hoc modo saepissime violatum est. Neminem esse laedendum, est principium iuris naturae generale, non tantum in ciuitate, sed etiam inter gentes obseruandum, cum natura inter omnes homines, cuiuscunque fidei sint, cognationem constituerit, vt philosophatur **FLORENTINVS** in l. 3. D. de J. & J. Proinde qui iniuste impetum in quempiam facit, aut ira aut aliqua perturbatione incitatus, is quasi violenter manus videtur asferre socio, vt ait **CICERO** lib.

lib. 1. offic. Idem Imperatores constituerunt intuitu *iudaeorum & gentilium* in *l. 14. C. de iud.* & *l. 6. C. de pagan.* contra eos, qui *auctoritate religionis abusi* violentas manus gentilibus inferebant. Id quoque inculcat religionis nostrae intima ratio, & tamen iniquitas maiorum in nulla re magis, quam in hac elucescit. Nec semper *aequalitatem iuris* ipsi imperatores obseruauerunt. Qui bona diripuit, tenetur alias in quadruplum: *l. 1. D. vi bon. rapt.* qui vero infidelibus bona rapuisse conuictus est, tantum *in duplum*, quae rapuerit, restituere compellitur, *l. 6. C. de pagan.* quasi minus delinquat, qui pagano aliquid rapit, quam qui Christiano.

Ergo nec infideles laedendi,

non semper tamen aequalitas a legibus obseruata,

§. VI. Quid constituerint Pontifices de *potestate principum fidelium* in gentes infideles, iam supra *p. 28. seqq.* exposui. Plura de hac materia conglomerauit FERMO SINVS ad *c. 5. X. de iudaeis qu. 1.* quae summam redolent iniustitiam, statumque Hobbesianum inter infideles et Christianos inducunt. Vocantur talia *bella ecclesiastica & domini*, quae *bellatores domini* contra ecclesiae seu cleri inimicos gerunt, ut loquar ex stylo GREGORII in *c. 48. C. 23. q. 4.* Imprimis vero, quod etiam supra iam *p. 31.* obseruaui, imperatori hoc munus dabant Pontifices, ut ille tanquam *aduocatus ecclesiae* dux belli primarius contra infideles esset perpetuus, *Generalné de l'Eglise vniuerselle*, ut ait AVTOR de *supremat. princ. Germ. c. 32.* additque: *Hinc cum in infideles arma expediebantur, imperatorque ipse cruce signatis aderat, omnes alii reges principesque ei fasces submittebant. Nempe ad imperatorem spectat, classicum canere bellis sacris, ducem se praebe- re Christianis contra infideles, & alioquin Generalis boni curam gerere cum auctoritate.* Notabile est diploma PII II. apud LEIBNITIVM tom. I. *Cod. diplom. n. 180.* quo FRIDERICVM Imperatorem ducem generalem exercitus Christiani contra Turcas constituit, non solum cui tantum munus EX OFFICIO IMPERIALI debitum censetur, sed cui omnes gentes parere & subesse non dedignentur - - - Etsi igitur Caesarea dignitas, pergit, ex debito hoc tibi imponit, nibilo minus ut nostram & sanctae sedis auctoritatem tecum tanta in re deferas - -

Inde etiam nata opinio de bellis domini

Caesare duce belli contra infideles constituto

Te contra Turcharum impiam gentem, aliosque infideles legis nostrae hostes, illisque adhaerentes, & complices ducem ac capitaneum generalem tenore praesentium facimus ac declaramus &c. Haec fuit pietas antiquorum temporum, quae omne ius gentium & naturae infringit, tollit, & praetextu religionis immutat, atque ius in infidelium bona & personas impetrantibus Christianis tribuit. Audiamus philosophiam HOSTIENSIS in c. quod super. X. de voto, aientis: *mibi videtur, quod in aduentu Christi, omnis honor, omnis principatus, omne dominium, omnis iurisdictio ex iusta causa & per illum, qui supremam manum habet, nec errare potest, homini infideli subtrahenda fuerit, & ad fideles translata.*

An iudaei inter se in causis civilibus vtantur iure communi an mosaico?

Quidam distinguunt.

§. VII. Inde quoque (II) est, quod in causis civilibus siue cum Christianis, siue inter se agant, regulariter secundum ius commune iudicari debeant. Equidem priori casu id facilius plerique admittunt, testibus FERMO SINO cit. qu. 3. n. 10. et CYRIACO *controv. forens.* 241. n. 12. quamuis in casibus specialibus admodum dissentiant. De posteriori maiores occurrunt interpretum ambiguitates, adeoque distinde hic agendum, videndumque, tum quo iure iudaei inter se vtantur, in causis civilibus, tum etiam, quid obtineat, si iis res cum Christianis sit. In membro priori quaestio primario huc redit: *utrum iis in casibus, in quibus leges iudeorum forenses a nostro iure communi recedunt, controuersiae inter eos motae secundum ius antiquum forense, an vero commune, quod in Germania obtinet, vel particulare quorumcunque locorum decidi debeant?* Talis iurium diuersitas deprehenditur in computatione aetatis, successionem ab intestato, aliisque iuris articulis. Equidem si iudaei senioribus & maioribus suis lites submittunt, quod iuxta l. 15. C. de iudeis iis olim permixtum fuit, non dubium est, quin hi secundum ius forense Mosaicum & proprium iudicaturi sint; REINKING. *de regim. secular. lib. II. class. 2. c. 3. n. 9.* si vero ad fora nostra lites eorum civiles deuoluuntur, maior in quibusdam causis ratio dubitandi est. Distinguunt CYRIACVS *controv. for.* 241. n. 11. FERMO SINVVS *ad rubr. tit. X. de iud. qu. 3. n. 9. seqq.*

SVRDVS decis. 133. n. 3. aliique inter *ordinatoria* iudicii & *decisoria*, h. e. inter *formalia* processus, & *materialia*, seu *merita causae*. In iis ius commune esse obseruandum censent, atque de hoc casu omnes inter se conueniunt; de his vero dissentiunt, adeo vt plurimi ius *proprium forense* inter eos obseruandum esse doceant. Ita (I) aetatem maiorenem iudaeorum non ex iure communi, sed *forensi iudaeorum* esse aestimandam censent FERMO SINVS & CYRIACVS *cit. l. vt masculi annorum quatuordecim, feminae duodecim pro maiorenibus habeantur, ad effectum, vt restitui non possint.* Non aliter enim ad *ius commune* recurrendum esse censet TRENTACINQ. *lib. I. resol. III. de Legib. n. 11.* quam deficiente lege Mosaica. Hinc (II) inferunt, testamentum iudaeorum valere adhibitis duobus vel tribus testibus. TRENTACINQ. *cit. l. n. 12.* CYRIACVS. *cit. l. n. 39.* FERMO SINVS *in rubr. tit. X. de iudaeis qu. 3. n. 8.* ZAHN. *in polit. munic. lib. III. c. 32. n. 102.* (III.) In successione ab intestato masculos feminis praeferrere iuxta Num. XXVII. 8. Conf. SELDENVS *de success. ad LL. Hebraeor. in bona defuncti c. 1.* TRENTAC. *cit. l. n. 13.* HAHN. *in diatagm. iudaeor. th. 17.* MARQVARDVS *de SVSANNIS tr. de iudaeis & aliis infidel. P. II. c. 4. n. 8.* ANDREAS TIRAQVELLVS *de primogen. qu. 66. n. 22. & 23.* (IV.) Valere testamentum iudaei, relinquentis filio legatum absque institutionis titulo. TRENTACINQ. *cit. l. n. 15.* (V.) Valere inter iudaeos statutum, iuri communi contrarium, vigore cuius filiae excludantur a bonis maternis, ad eorum parentes deferendis. IDEM *cit. l. n. 19.* (VI.) In contractibus eorum quoque ius Mosaicum, non *ius commune*, aut *locale* esse attendendum. CYRIACVS *cit. l. n. 40.*

§. VIII. Fundamenta huius sententiae haec sunt: 1) quod leges et consuetudines iudaeorum, quae non sunt specialiter prohibitae, vel non sunt in contemptum fidei nostrae directae, iis sint permissae per c. 3. D. 45. c. 7. & 9. X. de iudaeis, l. 10. & 12. C. eod. Imprimis vero in c. 9. *cit.* cautum, vt nemo bonas, quas hactenus habuerunt, consuetudines immutare praesumat, quorum potissimum iura illa peculiariter pertinere

exemplum
est in compu-
tatione aeta-
tis

testamentis

successione
ab intestato

institutione
liberorum

statutis

contractibus.

Fundamen-
ta eorum qui
ius Mosaicum
hic praeuale-
re volunt

quae reici-
untur.

nemo forsan facile dubitabit. 2) Prouocant ad praxin antiquam imperii Romani, sub quo etiam iudaei degebant, et tamen nihilominus *iure proprio* utebantur, vt ex CHRISTI passione CYRIACVS, *cit. l. n. 32.* probat, adducitque verba PILATI: *accipite eum, et crucifigite secundum legem vestram.* 3) Addunt, ius iudaeorum esse *ius speciale*, quod *iuri communi* derogat, adeoque eius primario rationem habendam esse. 4.) Denique inde etiam ratiunculam petunt, quod iudex debeat iudicare secundum consuetudinem litigantium, non autem secundum suam, quibus argumentis tandem, more suo, CYRIACVS consensum plurium interpretum subiungit. Verum sicut auctoritas Dd. hodie non amplius metum et horrorem iniicit, sed vnice rationibus animus pascitur; ita fundamenta adducta, robur quippe nullum habentia, facile dissolui possunt. Prima ratio ipsum est *νενομισμενον*, cuius contrarium iam supra p. 43. ex l. 8. C. de iudaeis obseruatum est. Sunt iudaei legum suarum tenacissimi, reliquas spernunt, nihilque magis curae cordique habere solent, quam vt se exleges faciant intuitu legum localium. Id vero adeo rationibus aduersatur ciuilibus, vt nullo iure defendi queat. Imo quia se facile a *legum obligatione* eximere sueuerunt, haec prima a plurimis praecautio commendata est, vt non aliter recipiantur, quam sub hac lege, (quamuis etiam haec per se, ex natura *subiectionis*, subintelligatur) vt actiones suas ciuiles ad iura loci communia componant. Adducti textus in primo fundamento contrarioparum probant; id vnice docent, eos in solennibus, ritibus sacris, aliisque quae ad *cultum sacrum* pertinent, haud esse inquietandos, quorsum etiam collineat c. 9. X. de iudaeis, in quo quidem Pontifex *bonas* eorum *consuetudines* approbat, speciatim autem eas non determinat, adeoque illae potius intelligi debent, quae religioni innexae sunt. Imo nec Pontificis auctoritati in illis, quae sunt *iuris publici*, et ad *regiminis* rationem spectant, standum, postquam iam olim imperatores iudaeos ad *ius commune* adstrinxere. Altera ratio plane absorta est. Iudaei in terra sancta olim viuentes quadam

dam adhuc libertate gaudebant, propriam adhuc constituebant rempublicam, adeoque facile iis permitti poterat, ut proprio suo iure vterentur, licet Romani quoddam in eos imperium vſurparent. Diuerſa erat ratio iudaeorum, inter gentiles, ipſosque Romanos degentium, qui legibus Romanis aequae ut alii ſubditi vivebant, quae eorum religioni haud officiebant. Euidenter id liquet ex *l. 15. § 6. D. de excuſ. tutor.* ubi Ictus ita: *Iam autem et iudaei non iudaeorum tutores erunt, ſicut et reliqua adminiſtrabunt: conſtitutiones enim in iis ſolis ſine moleſtia eos eſſe iubent, per quae cultus inquinari videtur.* In *l. 3. in f. D. de decur.* itidem diui **SEVERVS** ET **ANTONINVS** eis neceſſitates imponendas eſſe conſtituerunt, quae ſuperſtitionem eorum non laederent. Haec vnica exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis. Conf. **ANDREAS TIRAQUELL.** *de iure primog. q. 66. n. 4.* Tertia ratio itidem friuola eſt. Supponit iudaeis ius proprium relictum eſſe, de quo ſi conſtaret, ſuo modo *ius ſpeciale* dici poſſet. At vero id ipſum eſt, quod in dubium vocatur. Idem quoque regerendum ad rationem vltimam, quae itidem ſupponit id, de quo quaeritur, poſſetque facilius applicari, ſi iudaei inter nos viuentes ſeparatam conſtituerent ciuitatem, quod falſum eſt.

§. IX. Quae cum ita ſint, facile quoque ad exempla adducta reſponderi poteſt. Primum non ſatis liquidum eſt, nec conſtat, iudaeos mox poſt pubertatem adeo maiores cenſeri, ut minorennium iura prorfus iis applicari nequeant. Imo de eo non amplius quaefitio mouenda, cum vnice id tantum in diſceptationem veniat: annon hi, qui inter nos viuunt, in cauſis ciuilibus iura minorum habeant exemplo Chriſtianorum, vſque dum annum 25. exceſſerint? quod recte **SVRDVS** *decif. 133.* affirmat, et ex his, quae haecenus dicta ſunt, facile liquet. **CYRIACI**, contrarium decidentis, auctoritas non eſt tanta, ut eius deciſioni, infirmis ſuffultae rationibus, ſtari debeat, quamuis vel maxime adhuc plures copias in aciem produceret, quibus vel illae, ex quibus **TIRAQUELLVS** aciem inſtruxit, opponi poſſent.

**Testamenta
iure commu-
ni condunt**

**Succedunt se-
cundum ius
commune**

**imo & con-
trahunt**

Secundum & quartum exempla ex vno eodemque errore fluunt. Supponunt, testamenta iudaeis fuisse vsitata, in legibus forensibus permiffa, certisque solennibus peculiaribus instructa, quo tamen nihil falsius excogitari potuit. Vid. B. STRYK. *de caut. testam. c. 1. §. 6.* SELDENVS *de success. in bona def. ex lege Hebr. lib. I. c. 24.* vbi ostendit, tantum patri viuenti distributionem quandam inter liberos permiffam fuisse. Quin quod aliunde satis constet, testamentum semper esse condendum secundum solennia loci, quo conditur, a qua obligatione iudaei nullibi sunt exempti. In tertio exemplo maior probabilitatis species occurrit, cum negari nequeat, in vna eademque republica, imo ciuitate, vniuersitatibusque quibusdam specialem succedendi ordinem indulgeri posse. Sic in hac ciuitate ciuibz academicis incognita est successio in Geradam et Heergewettam; nobiles in Saxonia, Marchia, et Holsatia proprio iure in successionibus gaudent. Verum hoc ideo, quia talis priuilegiata successio iis indulta est vel *expresse*, vel *tacite*, longo vsu scilicet & inueterata consuetudine accedente. Tale priuilegium si etiam iudaei proferre adducere, vel ad inueteratum vsu[m] prouocare possunt, secundum successionem ad ius Mosaicum adornatam merito pronunciatur, si controuersia desuper in *foro ciuili* nascitur: hoc deficiente, subsistendum in regula, quam plures etiam ex veteranis in hac causa defendunt apud TIRAQVELLVM *cit. l. n. 21.* Speciatim vero plenius apud RICCIOLLVM *lib. II. cit. tr. c. 15. n. 13. seqq.* Quintum exemplum admittimus, si tale peculiare statutum legitime probari potest. Sextum vero prorsus reiicimus, cum iudaei sint aequae subditi, ac Christiani, et hi in contractibus ineundis leges loci, non proprias, sequi teneantur, nisi forsan in certa specie contractuum *inueteratus vsus* peculiare quid inter eos constituerit. Sic *pacla dotalia* ex antiquissima obseruantia a Rabbiniis eorum conscribi solent, quibus *fidem* tribuunt *plenam*, quam iudex admittere tenetur, cum etiam in probando multum *consensui litigantium* tribuendum sit.

§. X. Quae cum ita sint, euident est, iudaeis, ceterisque infidelibus eo minus esse deneganda illa iura communia, quae ne quidem a iure forensi recedunt, vel ei contrariantur. Sic liberos habent in potestate aequae ac Christiani, *c. fin. de conuers. fidel. KNIPSCHILD. de ciuit. Imper. lib. II. c. 30. n. 26. & 27. TIRAQVELL. cit. qu. 66. n. 2.* Inde nec liberi iudaeorum, quamdiu in potestate sunt, condunt testamenta, suntque suis parentibus aequae sui haeredes ac Christiani. *TIRAQVELL. cit. l.* Statutum quod prohibet mulieres sine certis solennitatibus contrahere, iudaeas mulieres etiam continet. *SVRDVS decis. 133. n. 2. CYRIAC. c. l. n. 21.* Quin et pro dote sua communi priuilegio gaudent, quod in *l. 12. C. qui potior. in pign. hab.* traditur. Vid. *TIRAQ. cit. l. n. 10. RICCIULL. lib. II. c. 48.* Similiter quae de donationibus in iure sunt constituta iura singularia, recte quoque ad infideles applicantur. Vid. *RICCIULL. lib. II. c. 14. n. 23.* Et denique omnia alia iura communia, quae modo ad *infideles* possunt applicari, eos quoque ligant, cum sint *subditi*, & in eodem cum reliquis territorio uiuant, nec ullibi excepti.

§. XI. Non aequali tamen semper iure vtuntur, quando cum Christianis ipsis agendum est. Sunt enim quaedam negotia infidelibus quidem concessa, prohibita tamen, ne cum Christianis suscipiantur. Huc primo pertinet matrimonium, quod iam Patres in primitiua ecclesia admodum dissuadebant, variaque incommoda allegabant, quae ex conjunctione fidelis cum infideli nasci solebant. Vid. *TERTULLIAN. ad vxor.* Neque enim talia matrimonia ab initio absolute prohibita existimabantur, lege sacra deficiente, quod plenius euictum est in *observationibus Halensib. tom. X. obs. 10. §. 8. seqq.* Animaduertebant tamen primi Christiani infinita incommoda ex eiusmodi matrimonio oriri, quae vix poterant euitari & auerti propter grauissima odia, quae animos infidelium adeo occupauerant, vt non posset non intima animorum conspiratio, in matrimonio requisita, deficere. Hinc fallit *AUTOR cit. observ. 10.* credens, has molestias, quae contra haec matrimonia a Patribus allegantur, casu & ex acciden-

Multo magis
iure commu-
ni fruuntur
quod non re-
cedit a lege
Mosaica

Cum Christi-
anis non ae-
quali gaudent
iure
sic matrimo-
nium cum fi-
delibus non
contrahunt

denti contigisse, atque pietate, modestia ac prudentia alterius
 coniugis facile corrigi potuisse; talem enim philosophiam
 haud admittit status temporum, quibus infinitis malis Chri-
 stiani torquebantur, vnice ob religionis disparitatem, seu ob
 noua & peregrina sacra, quas molestias ipse Christus iam
 praedixerat. Admitto facile, disparitatem religionis matri-
 monio obstaculum de iure naturae non parere, nec sola in-
 commoda & molestias prohibitionem iuris inuoluere, quip-
 pe quae tantum dissuadent, non necessitant. Facile tamen
lex civilis inde occasionem arripere potest, id prorsus prohi-
 bendi, quod tantum recta ratio dissuadet. Vtroque sane iu-
 re tam *ciuili*, quam *ecclesiastico* talia matrimonia prohibita
 sunt, adeo vt per constitutionem THEODOSII coniunctio
 inter fidelem & infidelem *adulterii* vicem habere dicatur in
l. 6. Cod. de iudaeis. Similiter in *Concilio Aurelianensi* III.
 anno 538. celebrato *c. 13.* apud HARDVIN. *tom. II. concil. p.*
1426. sub poena *excommunicationis* haec coniugia sunt inter-
 dicta, id quod variis aliis Conciliis repetitum. Vid. *Concil.*
Toletan. III. de anno 589. *c. 14.* apud HARDVIN. *tom. III.*
p. 481., *Romanum I.* de anno 743. *c. 10.* apud HARDVIN. *cit.*
l. p. 1929. Conf. *c. 15. & seqq. C. 28. qu. 2.* Aucta est magis haec
 prohibitio, postquam creditum fuit, in matrimonio fidelium
sacramentum quoddam latitare, quod ingens discrimen,
 prout *sect. I. cap. I.* ostensum, inter matrimonia fidelium
 & infidelium introduxit, iuxta *c. 7. X. de diuort.* & quamuis
 Protestantes ab hoc conceptu vt plurimum alieni sint, ex aliis
 tamen causis merito ab hoc matrimonio abstinent. Urget
 quidem AVTOR *cit. obseru. 10.* hisce matrimoniis nullam
 solidam rationem obstare, sed potius illa licita esse, (1) quia a-
 lium quemcunque contractum cum iis celebrare licet, (2)
 quia nec principibus interdictum foedera cum infidelibus
 pangere, (3) quia nec leges naturales huic matrimonio resi-
 stunt, quin (4) hisce coniugiis exempla veteris & noui testa-
 menti maxime fauent. Verum ex his rationibus haud effi-
 citur, vt tales coniunctiones promiscue, *pro statu praesenti*,
 in quo viuimus, admitti possint, quod vnice in quaestione
 est.

obiectiones,
 resolvuntur,

est. Nam (α) a ceteris contractibus ad coniugia nulla valet consequentia, quae intimam animorum consensionem desiderant, & vix sperari potest in tali consortio. (β) Foedera, quae a principibus ineuntur, itidem subsistere possunt, inter absentes, sine tali conspiratione voluntatum. Haec nullam indiuiduam vitae consuetudinem inducunt, nec vincula perpetua habent, vti coniugium. Et quamuis (γ) ratio naturalis tale matrimonium haud impediatur, iuste tamen princeps ex rationibus vrgentibus illa prohibere potest, ex quibus reipublicae maiora incommoda imminere videntur. Nec denique (δ) exempla particularia ex sacro codice petita generalem regulam constituunt, quin potius contrarium inde colligi poterit, quod Deus postea matrimonia cum gente Caaniticam inire seuere interdixit, *Exod. XXXIV, 16. Deut. VII, 3.* idque in Salamone reprobaturum fuerit, *1. Reg. XI, 1. 2.* ne hoc modo idololatria in gente iudaica introduceretur, id quod merito quoque adhuc hodie ex eiusmodi matrimoniis metuendum est.

§. XII. Similiter olim interdictum fuit, ne iudaei vel pagani Christiana mancipia, vilo titulo, acquirerent, quia metus iustus erat, ne ex dominica potestate inuita circumciderent, & ad sua sacra cogerent, id quod sub poena capitali prohibitum est in *l. 1. Cod. ne Christ. mancip. haeret. vel iud. vel pagan. hab.* Idem quoque in iure Canonico repetitum, quod nefas sit, quem Christus redemit, blasphemum Christi in seruitutis vinculis detinere, vt dicitur in *c. 1. X. de iud.* nisi forsan adscriptitii serui fuerint, qui colendis terris eorum diutius adhaeserunt. *c. 2. X. de iud.* Ex eodem fundamento inc. 13. *X. de iud.* nefandum esse dicitur, quod iudaei faciant Christianas filiorum suorum nutrices, ex illa ratione, quod per tri-
duum, antequam eos lactent, lac effundere faciant in latrinam. Hoc quidam limitant, si extra domum per nutrices Christianas suos infantes lactari faciant: vid. RICCIULLVS lib. II. cit. tr. c. 28. n. 17. FERMOSINVS ad c. 1. & 2. *X. de iud. n.* 19. id quod tamen alii reiiciunt ex nimio in infideles odio, vt liquet ex doctrina FERMOSINI cit. l. n. 20. & seqq. Quin firmitatem Pontificis in c. 13. cit. intuemur, ne quidem per-

nec famulos

missum erit iudaeis *famulos* fideles habere, *ne filii liberae filiis famulentur ancillae, sed tanquam serui a Domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit.* Dubito vero, an hodie huic prohibitioni amplius locus sit, imprimis in terris Protestantium, cum saepe contingat, vt alias nutrices habere non possint iudaei, quam Christianas mulieres, ipsae matres tamen ad lactandum inhabiles sint.

**nec christiani
ab eis medi-
cinam acci-
pere debent.**

§. XIII. Sic & plura alia antiquo iure prohibita reperiuntur, quae aegre in praxin deduci queunt, veluti quod Christiani a iudaeis non possint recipere medicinam. c. 13. C. 28. qu. 1. FERMO SIN. ad c. 1. X. de iud. qu. 1. n. 1. seqq. Id ipsum GREGORIUS XIII. anno 1581. adeo prohibuit, vt non solum medicis iudaeis aegrotantes Christianos visitantibus grauissimam poenam dictauerit, sed etiam sacramenta & sepulturam morientibus denegauerit, quod admodum barbarum esse recte iudicat BASNAGE dans l' *histoire des Juifs* lib. IX. c. 15. §. 7. Mouet inter nostrates etiam hanc quaestionem MICH. BERNH. VALENTINI in *pandectis medico-lega-* lib. P. I. sect. 4. §. 4. Sed quid, ait, de iudaeis in exterorum *academiis publice in doctores promotis? An & illorum opem Christiani salua conscientia implorare possunt? An & medici Christiani eosdem ad consultationes admittere, & cum iis curas morborum suscipere tenentur?* vtrumque negat, & p. 443. responso Facultatis Theologicae hoc confirmat, quo multis argumentis causa haec exornatur, & p. 449. academiae Argentoratensis & Rostochiensis consensus subiicitur. Rationes potissimum hae sunt. (I.) Quod vsus medici iudaei sit contra verbum Dei, & praeceptum de vitandis blasphematoribus. Haec ratio plus probat, quam debebat, quia alias nullum commercium cum ipsis peragendum foret. (II.) Quod sit contra Apostolorum monita, qui, si quis aegrotet, seniores ecclesiae vocare iubent. Sed hi non excludunt medicos, nec ad medendum vocantur. (III.) Quod sit contra Patrum sancita, & (IV.) contra recessus imperii, aliaque

**Rationes
prohibitionis
examinantur.**

iu-

iura tam sacra, quam ciuilia. Verum Patrum sententiae plus odii saepius spirant, quam verae rationis, quod etiam de aliis iuris canonici textibus dicendum. In legibus ciuilibus & recessibus Imperii altum de hac prohibitione silentium est. (V.) Quod venena loco medicamentorum de consensu Thalmudi adhibeant, & (VI.) ita aegri praesentaneo sese periculo exponant. Sed vix hoc metuendum est, postquam iudaei inter Christianos duris constringuntur vinculis, vt tale facinus committere vix audeant. Sparguntur plures calumniae in iudaeos, quae ab aliis satis detectae sunt. (VII.) Quod iudaei in superstitione confortentur, quae ratio omni connexionione destituitur. (VIII.) Quod testimoniis destituantur; qualia quae sint non capio. Quid enim si publice iudaei in doctores promoti sint? (IX.) Quod neque iudaeis facile Christianos consulere liceat; quod tamen experientiae propriae repugnat. (X.) Quod sint infames, & omnibus honoribus priuentur; verum de hoc infra videndum est. Concludo itaque iudaeos rite promotos in doctores medicinae absolute non posse excludi a cura aegrotantium Christianorum, postquam hodie exempla non defunt, eis etiam gradum hunc conferri solere.

§. XIV. Facilius admitti potest, ne iudaei ad tutelam Christianorum admittantur, quod quidem in *l. 15. §. 6. de excusator.* permittum est, aegre tamen ad praxin applicari poterit. Equidem asserunt, *cit. l. 15. de Christianis* esse accipiendam, quippe qui primis temporibus *iudaeorum* nomine apud gentiles veniebant. Sed si vel maxime hoc verum sit, facile tamen liquet, diuersitatem religionis tutelae haud obfuisse, quippe quam gentiles vt *munus publicum* fere vnice considerabant, & ita per indirectum beneficio iudaeos affici credebant, si ab hoc onere in tantum essent immunes. Hodie vero hac sola ratione non ducimur in tutela deferenda, quin potius ad mores tutorum respicimus, vt vix tutela ei permittatur, qui diuersae sectae inter Christianos addictus est. Nec gentilius exemplum nobis praeiudicat, qui eam animae curam haud habuerunt, quae Christianis commendata esse debet,

An iudaei
possint esse
tutores Chri-
stianorum?

An iudaei
possint esse
tutores Chri-
stianorum?

Christiani
interdum
in nomine
Christiani
a iudeis
separati

quibus accedunt tot aliae constitutiones ecclesiasticae, quae tali directioni, quam tutor in pupillum consequitur, resistunt. Conf. SCHILTER *exercitat. XXXVII. §. 19. & seqq.* Id facile concesserim, posse etiam ex rationibus iustis admitti, ut iudaeus *curatela* suscipiat; quid enim si Christianus cum iudaeo communem negotiationem exercuisset, & pro eius continuatione in testamento suo cauisset, ut iudaeus socius *curatela* filiorum gereret, adiuncto Christiano tutore, qui educationem liberorum susciperet, quod nec SCHILTERVS (*cit. l. §. 18.* absolute negare videtur. Conf. RICCIULL. *lib. II. cit. tr. c. 30.*

An possint
bona immo-
bilia posside-
re inter Chri-
stianos?

§. XV. Similiter passim prohibitum est, ne iudaei possint inter Christianos bona immobilia acquirere, quod alias de iure communi iis concessum, ut constat ex *c. 2. X. de iudaeis & c. 16. X. de decim.* Vid. RICCIULL. *lib. II. c. 50.* Sane in ducatu Magdeburgico variis edictis talis immobilium acquisitio iudaeis interdicta, uti docet *Corpus constitutionum Magdeburgicar. a. Dn. MYLIO editum P. III. p. 440. 445. 462. & 464.* Hoc vel inde prohibitum esse videtur, quia nemo immobilia acquirere potest, nisi simul *ius ciuitatis* impetrauerit, ad quod aegre admittuntur iudaei propter statum eorum dubium. Interim praxis quotidiana docet, iudaeos nihilominus aedes, sub nominibus Christianorum, acquirere, quod eo facilius permittitur, quia eas hoc casu possidere possunt citra acquisitionem iuris ciuitatenensis.

Christianis
interdictum
ne nomina
contra alium
Christianum
a iudaeis e-
mant.

§. XVI. Praeterea quamuis alias cessio & venditio sit licita & quibuscunque permissa, tamen in *R. I. de anno 1551. §. 80. & Ordin. polit. de anno 1577. tit. 20. §. 20.* hic quoque diuersitas quaedam quoad iudaeos introducta, & ita cautum: *Es soll auch kein Christ hinfürthers einem Juden sein Action und Forderung gegen einen andern Christen abkauffen, oder ein Jud als Schuld-Glaubiger einem andern Christen solche Actionen und Forderungen in einigen Weg ceden, oder einiges contract weiß zu stellen, bey Verlust derselben Forderung.* In *§. seq. 81.* hoc vterius confirmatum: *Zu dem wollen und gebieten wir, daß keine Oberkeiten, Notarii, oder andere Schreiber, diese Con-*
tract,

tract, da ein Jud eines Christen Schuld einem andern Christen verkaufft, stellen und verfertigen soll. Wo aber einige Oberkeit, Notarii, oder andere Schreiber solches übertreten, dieselbigen sollen ihrer Ehren und Aemter entsetzt seyn, sich deren nicht mehr zu gebrauchen haben. Aber der andern Schreiber halben, so hiemider handeln würden, befehlen Wir hiemit den Oberkeiten eines jeden Orts, daß sie die mit dem Thurn, Gefängniß, oder in andere gelegene Weg straffen. Iudaeorum nomina admodum suspecta vbique fuere de *usuraria prauitate*; ne ergo Christiani de hoc vitio participarent, talis prohibita est cessio. Id indicant verba §. 79. dicti R. de anno 1551: Neben dem so erfindt sich, daß auch die Juden solche ihre unbilliche Schulden und Anfordrungen, die sie auf den armen Christen mit höchstes Beschwerden und unziemlichen Vorthail erlangt, andern Christen verkauffen, und die Verschreibung auf die Kauffer stellen lassen, welche in die armen übervortheilte Schuldner zu dem hefftigsten dringen, und sie etwan gar von Hauß und Hoff vertreiben. Equidem CARPZOV. P. II. C. 30. Def. 45. hanc admittit cessionem, si de *usuraria prauitate* non constat, & vbi contractus *iudicialiter* est celebratus, videturque respexisse ad *cit. R. §. 80.* vbi simul cautum, vt iudaei omnes obligationes *iudicialiter* contrahant, quo omnis absit fraudis *usurariae* suspicio. Verum id quidem contra mentem dicti Recessus esse videtur. Duo omnino sunt articuli, qui in *cit. §. 80.* traduntur. (1) vt obligationes a iudaeis *iudicialiter* ineantur: (2) ne nomina sua aduersus Christianum alii Christiano cedant. Generalis est haec prohibitio, vt recte obseruat LAVTERBACH de *procurat. in rem suam* th. 20, quae ad eum restringi nequit casum, vbi *extra iudicialiter*, & sic *nulliter* contracta est obligatio, cum eius cessio aliunde inualida esset, & quod nullum est, cedi nequidem iudaeo vel alii infideli possit. Nec vsus fori Saxonici, de quo CARPZ. *cit. l. & post eum PHILIPPI ad decis. Elect. 28. obs. 6. n. 33. seqq.* loquuntur, vniuersalem praxin imperii facit, sed potius iuri communi in dubio insistendum.

Saracenis & paganis vendi nequeunt quae ad bellum instruendum pertinent.

An foedera cum iis permissa?

§. XVII. Alias commercia cum iudaeis facilius admitti possunt, quam cum Saracenis, Christiani nominis hostibus immanissimis, quibus arma, ferrum et ligamina galearum, aliaque ad instruendam militiam deferre prohibitum est in *c. 6. X. de iudaeis*, si vel maxime *treuga* sit facta, quippe quae tantum inducias ad tempus continet, bellum non finit. *c. 11. X. eod.* Hoc ipso haec prohibitio perpetua est, quin cum infidelibus nunquam *pax*, sed tantum *induciae* ineuntur. Multo magis ergo haec prohibitio locum habebit, bello cum Turcis adhuc durante. *c. 12. X. eod.* Merito tamen differentia adhuc est facienda inter tempus *belli* et *induciarum*: illo omne commercium cum saracenis sistitur; hoc vero non item, adeoque merces ad eos deferri possunt, exceptis illis, quae ad instruendam militiam tendunt, *BARBOSA ad c. 11. cit. n. 1. et 2. FERMO SIN. ad c. 7. X. de iudaeis qu. 1. n. 4.* id quod quoque iam olim prouisum fuit in *tit. C. quae res export. non deb.* Idem quoque repetitum in *der Cammer- & Gerichts-Ordn. de anno 1555. P. II. tit. 20. §. 1.* Weiter ob sich jemand in Hülff, Rath, oder Anschläge der Türcken, oder anderer, so mit der That, oder auf andere Weiß, wider die Christenheit, das Reich teutscher Nation geben würden, dieselbe sollen aus dem Reich geschlossen, ihr Haab und Guth confiscirt, und dermaßen öffentlich publiciret, und durch den Fiscal, wie sich gebührt, eingezogen werden. Neque haec prohibitio iuris Canonici tantummodo *privatos* stringit: ipsi Reges etiam ei subiiciuntur, ut aliis quoque iuris huius dispositionibus. Id ipsum *CAROLVS V.* applicandum esse censuit ad *FRANCISCVM I.* Regem Galliae, foedus cum Turcis contra Imperium percutientem, id quod nefas fuisse credidit. Hac de causa in *R. J. de anno 1544. §. 4. sq.* hac de iniuria ita conquestus est: Und dieweil man öffentlich befunden, daß der König von Frankreich, sich nicht allein mit bemeldtem Feind, dem Türcken, im Bündniß eingelassen, sondern auch demselben dergestalt anhängig gemacht, daß er ihn wider gemeine Christenheit bewegt hat, daraus dem Reich teutscher Nation, und gemeiner Christenheit noch mehr verderblicher und unwiderbringlicher Schade entstehen möch-

möchte. So achten Wir, auch Churfürsten, und Stände des Heil. Reichs, und der abwesenden Rätthen und Botschafften, gedachten König von Frankreich, nicht weniger dann den Türcken, für gemeinen Feind der Christenheit zu halten, und derwegen gegen ihn, gleichwie gegen den Türcken mit thätlicher Handlung und Straff zu handeln, und um so viel desto mehr, daß darob andere Christliche Potentaten Ursach schöpfen mögen, sich künfftiglich solcher unchristlichen Handlungen zu enthalten. Und demnach haben sich Churfürsten, Fürsten und Stände, und der abwesenden Rätthe und Botschafften entschlossen, sich gegen gemeldten König von Frankreich, nicht allein mit Worten, sondern auch mit der That zu erklären. Ita quidem secundum ius Canonicum iudicare potuit CAROLVS V., cuius tamen placita inter gentes vim nullam habere debebant. An itaque de iure gentium etiam eodem modo iudicari debeat? examinavit Dn. PRAESES in iur. publ. vniuers. P. spec. lib. 2. c. 1. §. 42. in not. lit. q., quod hic non repetam.

§. XVIII. In iudicialibus causis quaedam apparet differentia, & quidem primario ratione testimonii, iuxta l. 21. *C. de haeret.* Iudaei contra Christianum produci testes nequeunt, si vel maxime orthodoxus contra orthodoxum agat: Christianum, ubi listantum inter iudaeos vertitur, satis habiles censentur, quod etiam dicendum videtur, si inter Christianum & iudaeum quaestio, & ille iudaeum produxerit testem. Nov. 45. c. 1. Ille enim in praeiudicium producentis pro habili reputandus, quem producens approbavit. c. 26. C. 2. qu. 7. Similiter testimonium Christianorum aduersus iudaeos in omnibus causis recipiendum esse decernitur in c. 21. X. de testib. cum eos Christianis subiacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foveri. Ita philosophatur Pontifex, mirifice vero odio in gentem iudaicam indulget. Admitto, iudaeos alieno in Christianos animo esse, quosdam etiam hostili; admitto eos proinde esse suspectos: at saepe etiam Christiani, qui, teste historia, infenso ut plurimum fuerunt animo in iudaeos, suspecti sunt, ut tanta diuersitas induci non debuisset. Proinde multum iudicis arbitrio hic relictum, nec ubique iudaei ab-

Iudaei testimonium ferre non possunt contra Christianum.

saluo iudicis arbitrio

An ad iurā-
mentum sup-
pletorium
contra Chri-
stianum

Pagani idem
prorsus ab o-
mni testimo-
nio repellun-
tur

An iudaei
Christianis
actoribus e-
dere instru-
menta tene-
antur

absolute a testimonio contra Christianos repellendi, adeo ut etiam in *Camera* iudaeis cum Christianis litigantibus quandoque deferri soleat iuramentum suppletorium; MYNSING. cent. 5. obs. 6. multo magis ergo ad testimonium admitti, saluatamen exceptione, quod praeiudicio illustrat Dn. PRAESES in iur. eccl. prot. lib. II. tit. 20. §. 3. Ius commune sequitur ILL. BERGER in discept. for. ad process. Saxon. tit. 22. obs. 1. not. 8. & in recogn. ordin. Saxon. idem approbatum docet, addit tamen p. 724. nonnunquam iudaeum ad suppletorium admitti posse, iusta causa id suadente, puta si maior semiplena probatio pro iudaeo militet. BERLICH. P. I. concl. 54. n. 67. Quod si negotiationem exercent, iure ceterorum mercatorum frui debent, quorum libris, ceteris paribus, semiplena fides tribuitur, Dn. PRAESES lib. II. tit. 22. iur. eccl. prot. §. 9. quod tamen ab aliis in dubium vocatur. vid. Dn. HORN. class. XI. Respons. n. 87. p. 751. Similiter nec inhabiles testes sunt iudaei in Christianorum contractibus & ultimis voluntatibus, quod disertis exceptum, verbis in cit. l. 21. Quamvis vero alias *iudaei* & *pagani* in plerisque conueniant, in hoc tamen deterius conditionis sunt, ut prorsus ab omni testimonio sint exclusi cum Manichaeis, Samaritis, aliisque relatis in cit. l. 21. Hoc rigore hodie sine dubio haud foret utendum, si *pagani* inter nos degerent, cum nec extorres iudicandi, ut eo tempore *pagani*, nec tanto odio eos prosequamur. Si mera essent mancipia, ex captiuitate bellica, minus quidem fidei haberent, verum absolute non essent repellendi. Denique etiam hanc diuersitatem inducunt, quod iudaei actoribus Christianis instrumenta edere teneantur, ob Clem. vn. §. ceterum de usur. qua cautum, ut libri usurariorum actoribus semper edi debeant. Id quod ad iudaeos vel ideo extenditur a glossa, quod iudaei praesumantur esse usurarii. PACIANVS de probat. lib. I. c. 63. n. 85. Dn. HORN. cl. II. Resp. n. 87. p. 751. Verum id tunc demum admittendum esse censeo, si ob *usurariam prauitatem* contra iudaeos agitur; si aliam ob causam editio documentorum ab eis desideratur, insistendum iuri communi.

§. XIX. Obseruavi vero praeterea, quod quidem iudaei *infamia* nulla laborent, quadam tamen reputentur aspernacula, quae opinio rursus debetur iuri canonico, quo omnis conuersatio tot sanctionibus cum iudaeis est prohibita, quo factum, vt plurimis denegentur iura, quae non nisi his, qui integre existimationis sunt, competunt. Sic constat quod excludantur a *collegiis opificum*, aequae vt spurii & carnifices, indeque factum, vt vnice quaestui, ex variis commerciis comparando, sese dedere soleant, non sine incommodo reipublicae, quod quomodo euitari & emendari possit, ostendit Dn. PRAES. *diff. de caut. iud. tolerant.* Ea de causa quoque excluduntur ab omnibus officiis publicis, *l. f. C. de iudaeis, c. 16. & 18. X. eod. munere iudicandi super Christianos fungi nequeunt, quod cautum in Synodo Regiat. c. 20. anno 850. apud HARDVIN, tom. V. concil. p. 30. & in Concil. Aruern. anno 535. c. 9. apud EVNDEM tom. II. p. 1182.* Similiter militare, & causas agere prohibentur in *Concil. Valentin. III. anno 425. c. 5. apud EVNDEM tom. I. p. 1270.* a publica & priuata administratione remouentur in *Concil. Auenion. de anno 1209. c. 2. apud EVNDEM tom. VI. P. II. p. 1986.* Porro postulare quoque prohibiti sunt in *l. f. C. de postul. & l. 15. C. de episc. aud. vt nec notarii munere fungi possint. RICCIOLLVS lib. II. de iur. person. extragrem. eccles. exist. c. 27.* & sic non mirandum, quod ad gradus Academicos, qui dignitatem continent, admitti nequeant, *IDEM cit. l. c. 25.* cum etiam a *iure ciuitatensi* in plerisque arceantur locis. Hac de causa quoque in variis conciliis constitutum, quod iudaei a Christianis habitu discerni debeant. vid. *Concil. Later. IV. de anno 1215. c. 68. apud HARDVIN. tom. VII. concil. p. 70.* vt portent in pannis superioribus certum signum, scilicet *rotam panni crocei coloris*, & mulieres eorum in capite, quod constituit *Concil. Rauenn. de anno 1311. c. 23. apud EVNDEM cit. l. p. 1370.* idque repetitum in *reform. polit. de anno 1530. tit. 22. §. 1.* quod tamen haud obseruari animaduertimus. Has conclusiones peperit tum *odium*, cui communiter expositi sunt, tum communis persuasio, qua pro abiectissimis & vilissimis habentur.

Ob maculam
a dignitatibus
aliisque iuri-
bus arcentur.

Epicrisis.

§. XX. Enim vero (I.) haec omnia minime ligant principem, cui integrum est, etiam iudaeos ad munia publica admittere, eisque gradus Doctoratus conferre, quod praxi notoria corroboratur. (II.) Consultius utique foret, si rigor iuris hac in re temperaretur, & quemadmodum ad negotiationem, ita etiam ad alia officia & opificia in ciuitatibus admitterentur, quo commodiori vitae genere se suamque familiam alere possent, id quod quomodo introduci possit, plenius excussit Dn. PRAES. *diff. de caut. iudaeor. tolerant.* ad quam breuitatis studio B. L. ablego. Imo (III.) ex hac praxi id incommodum quoque euenit, ut, quoties conuertuntur, in idonei ad certum vitae genus eligendum sint, prout *cap. seq.* indicabo, id quod tamen, sublata per leges publicas hac macula, facile emendari posset.

SECTIONIS II.

CAP. II.

De iure profano circa infideles conuertendos, vel conuersos.

§. I.

**Fauore fidei
& conuersio-
nis multa iu-
ra singularia
sunt consti-
tuta.**

Obseruatum est saepius, statum *fidelium & infidelium* in plurimis diuersum esse, diuersaque singulis iura tribuere, idque tum fauore *fidei* tum odio *apostasie & idololatriae*, cuius rationes in *prolegom.* exposuimus. Iam olim Romani fauore *libertatis* multa contra communes regulas statuisse leguntur, teste IUSTINIANO in §. 4. *Instit. de donat.* Quidni ergo fauore *fidei & conuersionis* multa admitti debeant, quae a regula ordinaria recedunt? Ne-

mi-

minem cogi posse ad rem suam vendendam, & sic ad man-
cipia dimittenda tralatitium est. Fautor *fidei & conversionis*
mox exceptionem formât, adstringitque dominum, vt ea di-
mittat. Iam *cap. antec.* notauimus, iudaeos Christiana manci-
pia habere non posse. Idem quoque in *c. 1. X. de iudaeis* ad
eum casum extensum, si Christianus fieri desiderat, vt, datis
duodecim solidis, quicumque Christianorum seu ad ingenui-
tatem, seu ad seruitium ea licentiam habeat redimendi; id
quod desumptum est ex *Concilio Matisconensi I.* de anno 581. *c.*
16. apud HARDVIN. *tom. III. concil. p. 553.* & GRATIANVM
c. 18. D. 54. Idem iam censuit GREGORIUS in *c. 15. D. 54.*
constituitque, *ne si de iudaeorum seruitio, non solum iudaeus,*
sed etiam quisquam paganorum fieri voluerit Christianus, post-
quam voluntas eius fuerit patefacta, hunc sub quolibet ingenio,
vel argumento, cuiuspiam iudaeorum venundandi facultas sit,
sed is qui ad Christianam conuertere fidem desiderat, defensione e-
piscopi in libertatem modis omnibus vindicetur, vt tamen do-
minus seruetur indemnis, si Christianus emtor intra tres
mensēs pretium soluere velit, imo si post tres menses, quo a
gentili comparatus est, voluntatem suam declarauerit, mox
ad libertatem perducī debet, quod hunc non ad vendendum
sed ad seruiendum sibi dicatur comparasse. Idem repetitum
in *Concilio Toletano XII. c. 9.* apud GRATIANVM in *c. 17.*
D. 54. & *c. 19. X. de iud.* vbi GREGORII sententia exposita
est. Maius priuilegium addidit IUSTINIANVS in *l. 56. §. 3.* imo ex lege
C. de episc. & cleric. decreuitque, vt si quis ex iudaeis, vel
paganis, aut haereticis habuerit seruos nondum catholicae fi-
dei sanctissimis mysteriis imbuitos, & praedicti serui desidera-
uerint ad orthodoxam fidem venire, postquam catholicae eccle-
siae sociati fuerint, in libertatem modis omnibus ex praesenti
lege eripiantur, & eos tam iudices prouinciarum, quam sacro-
sanctae ecclesiae defensores, nec non beatissimi episcopi defen-
dant, nihil pro eorum pretiis penitus accipientibus dominis.
Quod si forte posthac etiam ipsi domini eorum ad orthodoxam
fidem conuersi fuerint, non liceat eis ad seruitutem reducere
illos

mancipia ad
conuersio-
nem adspi-
rantia manu-
mittenda

Iustiniani
mox libera fi-
unt;

illos, qui eos ad fidem orthodoxam praecesserunt. Sed si quis talia usurpauerit, poenis grauissimis subiacebit.

Non tamen

si in seruitio
fidelis domi-
ni fuerint,

§. II. Inde simul iudicium ferri potest de eorum doctrina, qui mancipia conuersa indistincte in libertatem vindicant, qua de quaestione plenius agit excell. DN. LVDOVICI diff. de effectu baptismi iurid. §. 5. & seqq. Vt plurimum qui hanc sententiam defendunt, ad textus iam adductos provocant, mirifice tamen omnia confundunt. Distinguendum videlicet est, vtrum in seruitute domini *fidelis* an *infidelis* conuertendi fuerint: posteriori casu facilius ad libertatem peruenire poterant, non tamen absolute ex doctrina antiquorum canonum liberi olim fiebant, si dominus Christianus eos pretio redimere paratus erat, qui eo casu huiusmodi seruum sub suam redigebat potestatem. Multo minus ergo priori casu asseri poterit, mancipia in potestate dominorum christianorum existentia per *conuersionem* seu *baptismum* ad libertatem ipso iure deduci, vt plenius docet Illustr. THOMASIVS qu aest. 8. ad diff. 15. & 16. de ratione status. Imo experientia recentior testatur, mancipia Turcica etiam post conuersionem ad fidem Christianam in statu suo pristino perdurasse, cum nulla ratio, ob quam necessario manumitti debeant, adferri possit. Nec in ecclesia primitiua, quae exuberantissima charitate et fide excelluit, coacti sunt domini fideles, mancipia post *conuersionem* manumittere, vt docet PAVLVVS Ephes. VI, 9. Quin 1. Timoth. VI, 2. diserte docet, seruos post conuersionem sub praetextu fraternitatis Christianae dominos suos haud spernere, sed potius cum maiori fidelitate eis seruire debere. Nec quod PAVLVVS epist. ad Philemon. v. 16. adfert, contrariae sententiae fauet, qua admonet PHILEMONEM, vt ONESIMVM seruum fugitiuum, a se conuersum, recipiat non vt *seruum*, sed tanquam *charissimum fratrem*. Haec verba id tantummodo indicant, seruitutem ex charitate Christiana temperandam, nec, more gentili, permissu etiam legum Romanarum, cum eo vt *fugitiuo* agendum esse, qui atrocissime olim habebantur, vt docet Tit. D. de fugitiv. Praecauet id vnice

PAV-

PAVLVS, quod summo iure in eum statuere poterat PHILEMON, quod tamen ONESIMO iam remittendum erat ex Christiana charitate. Similiter nec leges hanc manumissionem imperant, nec ratio aliqua eam suadet, quin potius metuendum est, ne domini auari potius impediant conuersionem mancipiorum, quam promoueant, animaduertentes iacturam mancipii sui sibi imminere. Quae de cetero in contrarium afferuntur ex constitutionibus PII V. et PAVLI III, resoluit Illustr. THOMAS. cit. l. §. 8.

§. III. Olim fane infideles conuersi nihil adeo ex conuersione lucrabantur, sed, quod praua consuetudo introduxerat, saepe iacturam omnium bonorum patiebantur. Liquet id ipsum ex c. 5. X. de iud. desumpto ex Concilio Lateranense III. de anno 1179. c. 26. apud HARDVIN. tom. VI. P. II. concil. p. 1683. quo ita cautum fuit: *Si qui praeterea Deo inspirante ad fidem se conuerterint christianam, a possessionibus suis nullatenus excludantur, cum melioris conditionis ad fidem conuersos esse oporteat, quam ante, quam fidem susceperint, habebantur. Si autem secus fuerit factum, principibus seu potestatibus eorundem locorum iniungimus, sub poena excommunicationis, ut portionem hereditatis suae et bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.* Sed nec ita consuetudo haec irrationabilis desuit, prout CAROLI VI Francorum Regis diploma de A. 1393. apud ION. MABILLON. tom. III. analect. p. 511. docet, huius tenoris: *Carolus Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus vniuersis praesentibus pariterque futuris, quod cum quadam consuetudine siue usu, qui in regno nostro plerisque aliis mundi climatibus diutius inoleuit, seu aliter a priscis dicatur temporibus haecenus obseruatum, quod dum aliqui sectae Iudaicae abinde curant recedere, spiritu illuminati diuino, ac erroris limitibus derelictis, euulsisque squammis perfidae caecitatis inhaerent fidei orthodoxae, sacrique baptismatis recipiunt sacramentum; bonis, quae praebabant, nudantur omnino, et sic suis viduati rebus efficiuntur & remanent pauperes & inopes.* Vnde interdum accidit,

Olim con-
versorum
bona confi-
scabantur.

quod tales, qui antea locupletes se cernunt egenos, & quosdam ex eis vitam quasi quaerere mendicatum, in pristina deuia relabuntur, ad vomitum damnabiliter remeando, in suarum proli dolor animarum perniciem, opprobriosumque scandalum legis nostrae, ac totius populi Christiani. Nos antehabita deliberatione & consilio praematturo, affectantes iam dictis dispendiis & inconuenientibus posse tenus obuiare, ac aduertentes, quanta sit in excelsis in perditae ouis recuperatione iucunditas, certisque aliis considerationibus excitati, harum serie litterarum edicimus, ordinamus, constituimus, irrefragabiliter sancimus, quod deinceps, cum aliquos utriusque sexus Iudaeos regnum nostrum, tam in Gallica, quam in occitana, proxime, longius vel in posterum incolentes, continget sancti Spiritus infusione & gratia illustrari, ac sacri fontis vnda renatos, apertis luminibus cordium eorundem, suum verum cognoscere Creatorem; per huiusmodi operationem tam salubrem & meritoriam adeoque laudandam, quae singulis sic agentibus debet fore utilis non nociua, nullis suis mundanis rebus aut bonis debeant aliququaliter spoliari; etiam nec quouis modo priuentur quantorumcumque existant precii & valoris; quin potius easdem res & bona habere, tenere, & explectare, de ipsisque plene & libere ad suum disponere libitum valeant, sibi que sit licitum & permissum, perinde ac si post praemissum actum bona & res acquisuissent praedictas, aut ad eos iustis ex titulis peruenissent, praetacta consuetudine siue usu nec non constitutionibus, ordinationibus & statutis generalibus aut localibus regni nostri iam dicti, ac defensionibus, & mandatis contrariis nullimode obstantibus in hac parte. Subiungit vir doctissimus MABILLONIVS, se alias eiusdem argumenti literas possidere de A. 1381. quibus iudaeus quidam nomine IOSEPHVS DE VESOU, post baptismum publicatione bonorum affectus, partem eorum dono regio recepit, aliis in priuatos quosdam erogatis.

§. IV. Natus forsan hic prauus mos inde videtur, **Moris huius**
 quod creditum fuerit, bona ante baptismum quaesita ex **ratio.**
iuſto lucro, uſuraria prauitate, aliisue titulis illicitis acquiſita
 praefumi, adeoque a recenter conuerſo ſalua conſcientia re-
 tineri non poſſe, quin potius, quod ſcelere acquiſitum, a fiſco
 vindicari debere. Colligo id ex diſpoſitione *Concilii Baſi-*
leenſis ſeſſ. 19. c. 6. quae indicat, ne eo quidem tempore, ſc.
 1434, morem antiquum deſiſſe. Indicant id Patres his ver-
 bis: *Si quis iudaeorum ad fidem catholicam conuerſi voluerit,*
bona ſua quaecunque habet mobilia & immobilia ei intacta il-
laeſaque permaneant. Quod ſi huiusmodi bona ex uſura aut
illicito quaestu fuerint acquiſita, ac notae ſunt perſonae, qui-
bus foret de iure reſtitutio facienda (quia non remittitur pec-
catum, niſi reſtituatur ablatum) illis reſtitui omnino oportet.
His vero perſonis non extantibus, quia talia per manus ec-
cleſiae in pios eſſent uſus conuertenda, haec ſancta ſynodus vi-
cem gerens vniuerſalis eccleſiae in fauorem concedit ſuſcepti
baptiſmatis, tanquam in pium uſum, apud ipſos remanere de-
bere: ſub poena diuini anathematis interdicens tam eccleſia-
ſticis quam ſecularibus, ut nullam ſuper his quouis quaſito
colore moleſtiam inferant, aut inferri patiantur; ſed ma-
gnum ſe feciſſe lucrum exiſtiment, dum tales Chriſto lucrati
fuerint. Mitior haec uidetur eſſe ſanctio antiqua illa con-
ſuetudine antea adducta; in effectu tamen eccleſia, ſi ſtricto
iure uti vellet, ſibi ius conſiſcandi competere contendit.
 Obſeruat id ipſum clariffimus BASNAGE dans l' *hiſtoire*
des Juifs tom. IX. P. II. c. 33. §. 4. p. 910. aitque: *Ce Réglement eſt*
ſingulier; car, l'Egliſe n'a point le Droit de ſ'approprier les
Biens des Particuliers, principalement lors qu'ils ſont acquis,
avant qu'on ſoit entré dans l'Egliſe, & dans le tems de l'
Ignorance. Si l'Egliſe a ce Droit, elle ne peut l'exercer au
Préiudice des Enfans, & des Héritiers de ceux à qui la Re-
ſtitution eſt due. Enſin, on mettoit par là un Obſtacle à la
Conuerſion des Juifs, en leur arrachant, ce qu'ils auoient acquis.

§. V.

Omnis macu-
la per conuer-
sionem tolli-
tur

& conuerfi
inter hone-
stos referun-
tur

ad dignitates
admittuntur

§. V. Ceterum quoad statum *dignitatis* maiorem con-
uersis indulserunt praerogatiuam. Supra iam notatum est,
infideles leuis notae macula asperfos censer, quae a nonnul-
lis *canonica infamia* dicitur, quod fama eorum diminuta sit
apud *clericos* tam diu, quam diu haud fuerint conuersi. vid.
GONZALEZ. *ad c. 54. X. de testib. n. 2.* Tollitur haec macu-
la per emendationem vitae seu *conuersionem*, vt in *cit. c.* di-
citur, efficitque, vt inter honestos reputandi sint. Sic in
Concil. Tolet. XVI. de anno 693. c. 1. apud HARDVIN. *tom. III.*
concil. p. 1794. de conuersis ita dicitur: *id aequitatis ordo de-*
poscit, vt qui fide Christi decorantur, coram hominibus nobi-
les atque honorabiles habeantur. In *Concil. Basileensi cit. l.*
hoc vltius extensum his verbis: & quoniam per gratiam
baptismi ciues sanctorum & domestici Dei efficiuntur, longe-
que dignius sit regenerari spiritu, quam nasci carne, hac edi-
ctali lege statuimus, vt ciuitatum & locorum, in quibus sacro
baptismate regenerantur, priuilegiis, libertatibus & immuni-
tatibus gaudeant, quae ratione duntaxat natiuitatis & originis
alii consequuntur. Indemouit RICCIOLLVS *tr. de Neophyt.*
cap. 8. hanc quaestionem: *utrum neophyti debeant censer inter*
nobiles an vero ignobiles? censetque *n. 3.* eos, si nobiliter
viuant, accipere nobilitatis gradum primum, ex hoc lepi-
do argumento, quod sicuti plebeius a senatore adoptatus
consequatur nobilitatem, adeo vt dicatur filius senatoris, ita
multo magis sufficere debeat baptismus, qui illum facit Christi
filium. Hic merito dici posset: *si tacuisses, philosophus man-*
sisses. Sed infinitae eiusmodi argumentationes vbiuis fere
in huius fortis scriptoribus obuia sunt; ex quibus non po-
tuere non infiniti propullulare errores. Id facile admise-
rim, post conuersionem infideles ad *collegia opificum*, alias-
que *dignitates* adipiscendas habiles fieri, a quibus ante con-
uersionem ob statum quodammodo inquinatum erant exclu-
si: Quin etiam hoc aequum est, vt a censu aliisque exactio-
nibus, quibus iudaei subiecti sunt, post conuersionem li-
berentur, quod etiam *Concil. Tolet. XVI. cit. l.* constituit:
est vt praeterea singularem dignitatis statum consequantur
ex

ex sola conuersione, nulla euincit ratio. Equidem a quibusdam in dubium vocatum fuit, teste RICCIULLO *de neoph. c. 5.* vtrum conuersi etiam ad publica officia promoueri possint? Recenter conuersos aegre admittendos esse iudicat, 1) quod talibus committere officia publica, res periculi plena sit; 2) quod de probitate vitae conuersi non satis constet, adeo vt nequidem existimandus sit integrae fidei aduersus fidelem, sed a testimonio repellendus sit. Qui autem iam dudum baptizati, & inter Christianorum consortia bene versati sunt, eos rectissime ad munia publica admoueri posse statuit *cit. l. n. 9. seqq.* Equidem de officiis sacris hic non est quaestio, a quibus vt plurimum *neophyti* repelluntur, vt *in f. c. II. sect. praec.* dixi. De officiis *secularibus* nulla quidem occurrit legis prohibitio, non tamen confundi debent regulae *prudentialae* cum *regulis iuris*. Hae conuerso non amplius resistunt, saepe illae, non quod *neophyti*, sed quod plerumque inhabiles sint infideles, & imprimis iudaei, quibus officia publica commendari possint. Ita enim, teste experientia, instituuntur iudaei, vt rarius partes reipublicae illis concedi possint, quae non nisi optime instructos, & variis scientiarum doctrinis imbutos admittunt. Pro captu ergo eorum statuendum, quatenam eis committi possint munia. Rationes Ricciullianae admodum ieiunae sunt, ostenduntque, saepe minus firmatos in fide Christiana, rudes & inermes admitti ad baptismum, antequam de sincera eorum conuersione satis constet. Hoc praecauendum, id quod si fit, nihil impedit, quo minus, quatenus alias habiles sunt, muneribus publicis praefici queant.

§. VI. Rarius tamen conuersis hodie de idoneis vitae subsidiis, nec de commodo vitae genere prospici, experientia testatur. Plerique, postquam conuersi esse dicuntur, otio tempus consumere, et eleemosynas colligere coguntur, cum nec quaestui, cui ante conuersionem more iudaico dediti erant, amplius incumbere debeant, nec aliud vitae genus eligere possint, ad quod vel inidonei censentur, vel quod ipsimet ob pigritiam eligere recusant. Hinc testimoniis conuertentium amplissimis praediti dimittuntur, quibus de ciuitate in ciuitatem ambulant, et mendicantes aliis

Saepe tamen
inepti sunt
ad officia pu-
blica.

Notatur de-
fectus com-
munis quod
rarius con-
uersis de i-
doneo vitae
genere pro-
spiciatur.

graues sunt, putantes, se iam priuilegium libere mendicandi, et otiosam agendi vitam nactos fuisse. Etiam hoc ipsum inter naeuos et impedimenta, quibus conuersio infidelium sistitur, referendum, quod imperantes summi, quibus cura conuertendi infideles incumbit, huc sollicitudinem suam haud dirigant, vt *conuersi* mox post conuersionem eo adigantur, vt idoneum vitae genus eligant, et ad id statim praeparentur. Dantur vbique infinita vitae genera, ad quae facile applicari et praeparari possent, si maiori prouidentia et solertia id illi, quorum res est, agerent, et collegia certa instituerent, quae conuertendorum vel conuersorum curam gererent. Quamdiu id negligitur, non alios, quam otiosos et desides recipimus conuersos, qui non raro tandem furum societati sese adiungunt, et sub praetextu *conuersionis* deteriores redduntur, vel rursus ad prius lutum reuertuntur. Equidem *in Concil. Basil. sess. XIX. c. 6.* ita cautum: *Ipsi quoque dioecesani non solum Christianos ad subueniendum illis adhortentur; sed tam de redditibus ecclesiarum, prout poterunt, quam de his, quae ad pauperum usus per ipsos conuertenda deuoluuntur huiusmodi Neophytos sustentare non negligant; nec negandum est, hoc praxi primitivae ecclesiae admodum conforme esse, qui in primis pauperum conuersorum curam habuere, et cauerunt, vt ex penu ecclesiae alerentur, Act. VI, i. seqq. quorum exemplum etiam supra Sect. I. c. 2. § II. p. 86. commendavi. Verum haec misericordiae opera tantum pietatis subsidia esse debebant, illis potissimum indulgenda, qui aliunde se sustentare nequeunt; iis vero deneganda, qui laborare, vel idoneum vitae genus eligere, cum possent, recusant. Haec tamen hodie vix amplius recusari possunt, postquam in plerisque rebus publicis desunt ordinationes idoneae, quibus conuersis prospicitur.*

**Inde valicubi
domus con-
uersorum e-
rectae, in
quibus alun-
tur.**

§. VII. HENRICVS III. Rex Angliae anno 1234. teste MATTHAEO PARIS. in *hist. Angl. ad cit. ann. p. 332.* ex more illorum temporum, quo tot monasteria pro redemptione animae aedificabantur, intra eiusmodi claustrum colligendos, et publice alendos conuersos esse censuit, domumque conuersorum Londini constituit, ad quam confugientes iudaei conuersi

uerſi, relicta iudaismi coecitate, ſub quadam honeſta viuendi regula, certum haberent in vita ſua domicilium, tutum refugium, et ſufficiens vitae ſuſtentamentum, ſine ſeruili labore, et foenoris emolumento. Vnde factum eſt, quod in breui congregatus eſt ibidem conuerſorum numerus copioſus, et ibidem baptizati et Chriſtianorum lege inſtructi viuant laudabiliter, perito rectore ad hoc ſpecialiter deputato gubernati. Obſeruat praeterea

CANGIVS in glosſar. voc. conuerſi EXPRYNNEO in libert. eccl. Angl. tom. III. p. 835. Reges primo conuerſis victum et amicum contuliſſe; verum cum iis impenſis ob ingruentia bella ſufficere minus poſſent, eorumque numerus ſat magnus eſſet, in abbatias et monaſteria ſingulatim illos amandabant, a quibus ad victum neceſſaria perciperent. Haec cura pro conuerſis non improbanda penitus; ad minimum oſtendit, olim haud ita poſt conuerſionem derelictos fuiſſe, vt quidem hodie. Quemadmodum vero circa vitam eiſusmodi monaſticam plura monenda ſunt, praecauendumque, ne his, qui otii gratia ad fidem noſtram prouolant, aſylum praebeamus, ita tutiora facilius inſtituta in rebus publicis adornari poſſent, quae conuerſos ad tale vitae genus eligendum, vnde ſe ſuosque alere poſſent, inducere poſſent, quod modis omnibus his, quorum res eſt, commendamus.

§. VIII. Praeterea conuerſioni hunc effectum tribuunt, quod filios ad fidem Chriſtianorum tranſeuntes a patria poteſtate liberet, quia per baptiſmum homo dicitur fieri noua creatura. FERMO SIN. ad c. 5. X. de iud. qu. 5. n. 3. & 4. MARQVARDVS de SVSANNIS de iudaeis & aliis infidel. P. 3. c. 4. n. 8. RICCIULLVS lib. II. de iur. perſon. extra grem. eccl. exiſt. c. 29. n. 5. Ratio adducta admodum ieiuna eſt; magis concludit, quam adfert RICCIULLVS cit. l. n. 6. quod Chriſtianus non debeat eſſe ſubiectus poteſtati illius, de quo ſuſpicio eſſe poteſt, quod illum ad infidelitatis errorem deducturus ſit. Verum haec ſuſpicio per ſe non tollit patriam poteſtatem in totum, ſed tantum efficit, ne ad exhibendos liberos agere pater poſſit; proinde ſicuti ob nequitiam patris conſtitui poteſt, vt ſine diminutione patriae poteſtatis apud alium filius moretur, l. 3. §. 5. D. de liber. exhib. ita quoque

An liberi conuerſi a patria poteſtate ſint liberati?

idem in hoc casu recte per magistratum decernitur, vt tamen filius conuersus non statim *sui iuris* fiat. Quod si praeterea pater infidelis filio insidias struat, & variis pessimis machinationibus, vt fieri solet, ipsi molestus sit, *maleque contra pietatem filium adficiat*, tunc demum recte cogi potest pater ad filium emancipandum, *l. f. D. si a parent. quis manum.* quia abusus patriae potestatis merito omne ius patri in filium adimit. Reliqua iura, quae alias liberis debentur, etiam conuersis salua manent, veluti quod illis debeantur alimenta, filiae dos, successio ab intestato, & quod ob conuersionem exheredari a patre non possint, & quae sunt alia, quae non adeo dubitationem recipiunt, vid. BARBOSA *ad c. 5. X. de iud. n. 3. sq.*

An conuersus statim a parentibus viuentibus debeat legitima.

§. IX. Huic similis fabula est, quod liberis conuersis debeat statim legitima a parentibus viuentibus, cum alias legitima viuentis non detur. BERL. *P. III. Concl. 14. n. 31.* Addit CARPZ. *P. III. C. 12. def. 12.* hanc rationem, quod iuste metuendum sit, ne pater omnem suam substantiam in odium filii conuersi alienet, & ita hoc modo eum debita portione defraudet, quod etiam approbant RICCIUS *l. n. 13.* DIETERICH *de iur. & statu iudaeor. in republ. Christian. p. 145.* alique plures a BERLICHIO *cit. l. allegati.* Verum nulla solida iuris ratione haec sententia defendi poterit, vt recte censuit ILL. DN. THOMAS, *diff. de legitima viu. c. 1. §. 7. seqq.* Qui ius hoc singulare fingunt, fere vnice odio infidelium ducuntur, sine legum assistentia, absque quibus tamen *ius singulare* constitui non potest. Fraudis consilium, quod a patre infideli imminere creditur, liberis nullum ius tribuit, petendi a patre viuentis legitimam; sed tantum sufficit, quod post mortem parentum iis ius competat reuocandi haec bona in fraudem legitimae alienata. *l. f. D. si quid in fraud. patroni.* Potest pater in fraudem legitimae multa facere, etiam si liberi religionem haud mutauerint, nec tamen ea de causa liberis concessum est, ob eiusmodi suspicionem statim a patre adhuc viuentis legitimam petere, sed demum post eius mortem querela inofficiosi agere.

Poenae per conuersionem non tollitur.

§. X. Adhuc fauorabilior est effectus conuersionis, quem nonnulli fingunt, quod ob delicta ante conuersionem commissa puniri non possit conuersus. IUL. CLARVS *§. fin. qu. 51. n. 19.* alique a TIRAQUELLO *de poen. temper. vel remitt. c. 25. n. 2.*

n. 2. laudati. In hunc errorem incidisse videntur, quod legerint, per baptismum *crimina dimitti*, vt in c. 3. D. 26. dicitur, & repetit Pontifex in c. 9. X. de diuort. conuerso tanquam *no-uo homini*, nec stupra, nec alia, quae ante fuerunt, imputari, nec ei obesse, vt ait HIERONYMVS in c. 1. D. 26. in baptismo relaxari quod culpa est, c. 4. D. 26. totum aboleri id, quod ante baptismum peccatum, & velut non factum fuerit, haberi. c. 2. de consecr. D. 4. & quae sunt aliae huius generis formulae in conciliorum decretis & Patrum scriptis vſitatissimae. Verum quis non animaduertit, hic aperte *effectum spiritualem*, quem conuersioni tribuit S. scriptura, trahi ad *forum ciuile*, & a remissione peccatorum a Deo facta argumentum duci ad remissionem poenae criminalis. Pessimi latrones, qui vniuerso generi humano fere bellum indixere, saepe hodie ad atrocissimum supplicium trahuntur, seriamque poenitentiam agunt, reueraque conuertuntur: quis vero assereret, remissionem poenae criminalis sequi post remissionem peccatorum peracta sedulo poenitentia? Ipse TIRAQVELLVS cit. l. quamuis alias multa sine iudicio colligere, & defendere soleat, non tamen potuit adduci, vt eundem errorem cum ceteris erraret, sed ingenue fatetur, adductos textus, ad quos prouocare solent, ad *forum poenitentiale*, vt loquuntur, pertinere.

§. XI. Iudaei similem, meo iudicio, errorem commiserunt. Iudaeorum Notum est, quod qui ex gentilibus in foedus diuinum recipiebantur per baptismum, circumcisionem & oblationem, numero profelytorum infererentur. Baptismum Rabbini *regenerationem* dicunt, voluntque profelytum velut *infantem recens natum* habendum esse, omnemque eius cognationem pristinam in ipso baptismo euanuisse, seu desisse, vt ethnicis ad iudaismum deductis sororum matrumque matrimonio vti liceret. SELDENVS lib. I. de synedr. c. 2. BASNAGE tom. I. annal. ad ann. 29. §. 13. Tam late *regenerationis effectum*, qui *spiritualis* esse debebat, extendebant, & sic quoque, meo iudicio, ex eadem ratione poenas criminum antea commissorum tolli existimare debuere. Verum haec crassior & carnalis philosophia a Christianis merito abesse debet.

§. XII. Sed etiam hunc effectum GRATIANVS in c. 4. D. 52. conuersioni adscribit, quod conuersus post baptismum contra

error circa
profelytos.

An conuer-
sus militare
possit?

tra

tra fideles militare haud possit. Probat id ipsum ex *Concil. Toletano I. c. 8.* anno 400. celebrato, ubi ita: *Si quis post baptismum militauerit, & chlamydem sumserit, aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi grauius non admiserit, si ad clerum admisus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem.* Apud HARDVIM. tom. I. concil. p. 991. desunt verba haec: *ad necandos fideles*, & sine dubio ab imperito quodam, quem GRATIANVS secutus, adiecta, qui mentem Toletanorum hoc modo eruere, & clarius exprimere voluisse videtur. Militiam conuersis haud interdiciunt, sed ad eum effectum tantummodo ei limites ponunt, ne ad ordines sacros admitti posset, qui post baptismum miles factus erat. Irregularitatem quandam ei adherere credebant Patres Toletani, quam sanguinis humani effusio conciliabat, si quis vel maxime ei tantum interesset; proinde hunc effectum respuo reiicioque.

An conuersi
habeant pri-
uilegia mis-
erabilium per-
sonarum.

§. XIII. Ultimo loco etiam non omittendum, quod conuersis priuilegia *miserabilium personarum* tribuant, eo quod ipsimet, inter *miserabiles personas* referendi sint. DIETERICVS *de iure & stat. iud. in republ. Christ. p. 144.* Sed non aliunde sententiam suam probat, quam autoritate FELINI & REBVEFI, quorum somnia sine legibus non sequor. Possunt esse *miserabiles*, propterea quod sint orphani, quod in summa egestate viuant &c. Sed quia *conuersi* tales non sunt, in sensu iuris civilis, cum etiam bonis abundantes fidem Christianam recipere possint. Ad plures alios effectus, qui ab interpretibus traduntur, non excurro, qui ita comparati sunt, vt sedulo iudicio ponderati facile diiudicari possint, sed potius meditationi huic, quae fere ultra limites excreuit, tandem finem impono.

ERRATA EXTANTIORA.

p. 1. l. penult. lege illud. p. 3. l. 1. lege de fatiis. p. 6. l. 3. post *Christiani dele facti Christiani*. p. 8. l. 3. ante f. lege *Christiani*. it. l. 13. ab init. lege *neglexerint*. p. 11. l. 6. & 7. ante f. l. *deuenient*. p. 20. l. ult. post *saera* inserto comma. p. 25. l. 4. ante f. lege *haud*. p. 29. l. 6. ante f. lege *DOCUMENTA*. p. 31. l. 12. lege *FRANCISCVS* & l. 6. ante f. lege *confert*. p. 32. l. 2. lege *imperiali* & l. 22. lege *des*. p. 63. l. 19. lege *WOLFIVS*. p. 64. l. ult. lege *cred. vet.* p. 65. l. 4. & 2. ante f. lege *baptizati*. it. *baptizati* los p. 91. l. 8. ante f. lege *disimulenti*. p. 112. post l. ult. in cust. lege *Ter pro De*. p. 113. in marg. lege *dimissam*. p. 115. l. 11. lege *forfan*. p. 126. l. 2. lege *exemplum*. p. 130. l. 7. lege *prohibitioni*.

tra fideles militare haud possit. Probat id ipsum ex *Concil. Toletano* I. c. 8. anno 400. celebrato, ubi ita: *Si quis post baptismum militauerit, & chlamydem sumserit, aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi grauiam non admiserit, si ad clerum admisus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem.* Apud HARDVIN. tom. I. concil. p. 991. desunt verba haec: *ad necandos fideles, &* sine dubio ab imperito quodam, quem GRATIANVS secutus, adiecta, qui mentem Toletanorum hoc modo eruere, & clarius exprimere voluisse videtur. Militiam conuersis haud interdunt, sed ad eum effectum tantummodo ei limites ponunt, ne ad ordines sacros admitti posset, qui post baptismum miles factus erat. Irregularitatem quandam ei adherere credebant Patres Toletani, quam sanguinis humani effusio conciliabat, si quis vel maxime ei tantum interesset; proinde hunc effectum respuo reiicioque.

An conuersi
habeant pri-
uilegia mis-
erabilium per-
sonarum,

§. XIII. Ultimo loco etiam non omittendum, quod conuersis priuilegia *miserabilium personarum* tribuant, eo quod ipsimet, inter *miserabiles personas* referendi sint. DIETERICVS *de iure & stat. iud. in republ. Christ.* p. 144. Sed non aliunde sententiam suam probat, quam autoritate FELINI & REBVEFI, quorum somnia sine legibus non sequor. Possunt esse *miserabiles*, propterea quod sint orphani, quod in summa egestate viuunt &c. Sed quia *conuersi* tales non sunt, in sensu iuris ciuili, cum etiam bonis abundantes fidem Christianam recipere possint. Ad plures alios effectus, qui ab interpretibus traduntur, non excurro, qui ita comparati sunt, ut sedulo iudicio ponderati facile diiudicari possint, sed potius meditationi huic, quae fere ultra limites excreuit, tandem finem impono.

ERRATA EXTANTIORA.

p. 1. l. penult. lege illud. p. 3. l. 1. lege de fatis. p. 6. l. 3. post *Christiani dele facti Christiani*. p. 8. l. 3. ante f. lege *Christiani*. it. l. 13. ab init. lege *neglexerint*. p. 11. l. 6. & 7. ante f. l. *deuenient*. p. 20. l. ult. post *saera* inserte comma. p. 25. l. 4. ante f. lege *haud*. p. 29. l. 6. ante f. lege DOCUMENTA. p. 31. l. 12. lege FRANCISCVS & 16. ante f. lege *confert*. p. 32. l. 2. lege *imperiali*. & l. 22. lege *des*. p. 63. l. 19. lege WOLFVS. p. 64. l. ult. lege *cred-ret*. p. 65. l. 4. & 2. ante f. lege *baptizati*. it. *baptizatos* p. 91. l. 8. ante f. lege *disimulent*. p. 112. post l. ult. in cust. lege *Ter pro De*. p. 113. in marg. lege *dimissam*. p. 115. l. 11. lege *for san*. p. 126. l. 2. lege *exemplum*. p. 130. l. 7. lege *prohibitioni*.

Böhmer, Justus Henning,

Diss. inaug. iur. de iure sacro et profano circa infideles

Hala Magdeburgica [1717]

4 Diss. 5175#Beibd.3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11029965-9

VD18 14858444-001